

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

”Hän on aika uniikki verrattuna muihin”

Nuorten kokemuksia mentoroinnista

Amigo-hankkeessa

Aalto, Tiina
Tolvanen, Sonja

2015 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

”Hän on aika uniikki verrattuna muihin”
Nuorten kokemuksia mentoroinnista Amigo-hankkeessa

Tiina Aalto
Sonja Tolvanen
Terveiden
edistäminen YAMK
Opinnäytetyö
Joulukuu 2015

Tiina Aalto, Sonja Tolvanen

Nuorten kokemuksia mentoroinnista Amigo-hankkeessa

Vuosi 2015 Sivumäärä 72 Liitteitä 5

Vastuuntuntoiseksi aikuiseksi kasvamisen on haasteellista ja siihen jokainen nuori tarvitsee luotettavan aikuisen tukea. Monet nuoret joutuvat kuitenkin itsenäistymään ilman aikuisen ohjausta ja kannustusta, minkä vuoksi tulevaisuus saattaa nuoresta tuntua pelottavalta ja epävarmuudentunne voi viedä voimat. Nuorena tehdyillä valinnoilla on kauaskantoiset vaikutukset ja väärät valinnat voivat aiheuttaa jopa nuoren syrjäytymisen yhteiskunnan ulkopuolelle. Nuorten syrjäytymistä tulee ehkäistä varhaisessa vaiheessa ja julkisen sektorin palvelujärjestelmän lisäksi tarvitaan myös kolmannen sektorin toimijoita.

Helsingin Diakonissalaitos on kehittänyt Amigo-hankkeen, joka vapaaehtoisten mentoreiden avulla pyrkii auttamaan nuoria löytämään oman paikkansa elämässä ja yhteiskunnassamme. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää millaisia kokemuksia Amigo-hankkeeseen osallistuneilla nuorilla on mentoroinnista ja kuvata mitä hyötyä siitä on nuorille ollut. Opinnäytetyömme tarkoitus on tuottaa tietoa ja lisätä ymmärrystä nuorten asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa sekä tuoda valokeilaan opinnäytetyömme yhteistyökumppani, Amigo-hanke, joka tekee työtä nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi.

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen tutkimus ja aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Opinnäytetyön teoriapohja perustuu osallisuuden, voimaantumisen ja syrjäytymisen käsitteisiin sekä ajankohtaiseen tutkimustietoon nuorten hyvinvoinnista Suomessa. Haastattelimme kymmentä Amigo-hankkeeseen osallistunutta nuorta helmikuussa 2015. Analyysimenetelmänä käytimme sisällönanalyysiä.

Opinnäytetyömme tulosten mukaan nuoret kokivat merkittävimmäksi asiaksi sen, että he saivat mentorointihankkeen myötä elämäänsä luotettavan aikuisen ja tulivat nähdyiksi ja kuulluiksi sellaisina kuin ovat. Haastatellut nuoret olivat kohdanneet elämässään monenlaisia haasteita ja vaikeuksia, muun muassa mielenterveysongelmia, yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden tunnetta, työllistymisvaikeuksia sekä maahanmuuttajataustaiset nuoret Suomeen kotoutumiseen liittyviä haasteita. Näihin haasteisiin nuoret kokivat saaneensa apua mentoroinnista.

Opinnäytetyömme tulokset osoittavat, että nuoret hyötyvät mentorointisuhteesta, joka on vastavuoroinen, eikä sitä leimaa viranomaisille tyypillinen valta-asemaan liittyvä byrokraattisuus ja jäykkyys. Amigo-hankkeen juurruttaminen ja levittäminen ympäri Suomea sekä uusien mentoriparien värväminen on tulevaisuudessa tärkeää. Tietoisuuden lisääminen Amigo-hankkeesta erityisesti sosiaali- ja terveysalan toimijoiden keskuudessa on tärkeää, sillä mentorointisuhte voi olla ratkaiseva tuki nuoren voimaantumisprosessissa ja jopa syrjäytymiskiirteen katkaisemisessa.

Asiasanat: Mentorointi, nuoruus, osallisuus, voimaantuminen, syrjäytymisen ehkäisy.

Tiina Aalto, Sonja Tolvanen

Youth Mentoring Experiences in Amigo Project

Year	2015	Pages	72	Attachments	5
------	------	-------	----	-------------	---

To grow up and become a responsible adult is challenging and every young person needs support from a trustworthy adult. However, many youngsters have to become independent without an adult's guidance and encouragement, which is why the future may seem frightening and the feeling of uncertainty can take away strength. The choices made in youth have far-reaching consequences and wrong choices may even lead the young person to social exclusion. Social exclusion should be prevented in an early phase and third sector actors are needed in addition to the public sector.

Helsinki Deaconess Institute has developed a project called Amigo, which aims to help young people to find their own place in life and our society with the help of mentoring volunteers. The purpose of the thesis is to clarify the experiences the youngsters who participated in the Amigo project had about mentoring and to describe what kind of benefits they had of mentoring. The purpose of our thesis is to generate information and awareness about the current situation of young people in the Finnish society. It brings to the spotlight our thesis companion, the Amigo project, which works to promote the wellbeing of youngsters.

Our thesis is a qualitative research and as a method of data collection we used a thematic interview. The theoretical background of our thesis is based on the concepts of involvement, empowerment and social exclusion as well as on the current research of the wellbeing of young people in Finland. We interviewed ten youngsters between February and April 2015 who had participated in the Amigo project. As the method of analysis we used content analysis.

According to the results of our thesis, the youngsters considered a reliable adult-the most significant outcome that mentoring had brought to their lives, they were seen and met genuinely as they are. The interviewed youngsters had confronted many kinds of challenges and difficulties in their lives, such as mental health problems, feelings of loneliness and isolation and difficulties in getting employment or for the immigrants integrating into the Finnish society. The young people found that they got help with these challenges by mentoring.

The results of our thesis show that young people benefit from a mentoring relationship which is mutual and not stigmatized by bureaucracy and rigidity associated with the typical position of power of the authorities. Establishing the Amigo project and extending it all over Finland is important in the future, as well as recruiting new mentor pairs. Raising the awareness of the Amigo project especially among the operators in the social and health care field is important, as the mentoring relationship may be very crucial support in the empowerment process of a young person and even achieve cutting off the spiral of social exclusion.

Keywords: Mentoring, Youth, Involvement, Empowerment, Prevention of Social Exclusion.

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Amigo-hanke	9
2.1	Mentorointihankkeen taustaa	9
2.2	Amigo-vuoden kulku	10
2.3	Mentorointisuhde Amigo-hankkeessa	11
2.4	Amigo-hankkeen vaikuttavuuden arviointi nuoren kannalta.....	13
3	Vapaaehtoistyö Suomessa ja Helsingin Diakonissalaitos	14
4	Nuorten tilanne Suomessa	17
4.1	Eriarvoistuva yhteiskunta	17
4.2	Yksinäisyys.....	18
4.3	Nuorisotyöttömyys ja toimenpiteet.....	19
4.4	Nuorten terveys	21
4.5	Maahanmuuttajien terveys ja työllisyystilanne	22
5	Mentorointi syrjäytymisen ehkäisyn välineenä	24
5.1	Syrjäytyminen moniulotteisena prosessina	24
5.2	Osallisuus ja toimijuus vahvistuvat mentoroinnissa.....	26
5.3	Voimaantuminen vuorovaikutussuhteessa	30
6	Nuoruus kehityspsykologisena vaiheena ja vanhemmuuden roolit	31
6.1	Nuoruusiän kuvaus ja kehitystehtävät.....	31
6.2	Vanhemmuuden roolit nuoruuden itsenäistymisvaiheessa	33
6.3	Itsenäistyvän nuoren roolikartta	35
7	Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusmenetelmä	36
8	Tutkimusaineisto ja sen analysointi	37
8.1	Aineisto ja aineiston kerääminen	37
8.2	Aineiston analysointi.....	40
8.3	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	41
9	Tulosten tarkastelua.....	43
9.1	Mentoroinnin merkitys osallisuuden ja toimijuuden vahvistajana	43
9.1.1	Tuki koulutusasioihin	44
9.1.2	Tuki Suomeen kotoutumiseen ja asioiden hoitamiseen	45
9.2	Nuorten voimaantuminen mentorointisuhteessa	47
9.2.1	Luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen rakentuminen	47
9.2.2	Henkinen tuki	52
9.3	Nuorten näkemyksiä Amigo-hankkeen kohderyhmästä ja kehittämisajatuksia	56
10	Johtopäätökset	58
10.1	Mentoroinnin merkitys terveyden ja hyvinvoinnin edistäjänä.....	59
10.2	Mentorointi suhteessa vanhemmuuden rooleihin	61

11	Pohdinta	63
	Lähteet	67
	Kuviot.....	71
	Liitteet.....	72

1 Johdanto

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää millaisia kokemuksia nuorilla on Helsingin Diakonissalaitoksen Amigo-hankkeessa mukana olemisesta ja tutkia mitä hyötyä nuoret ovat kokeneet mentoroinnista olevan. Amigo-hankkeessa on tavoitteena luoda uudenlainen yhteisökasvatusmalli, jossa syrjäytymisvaarassa oleva nuori ja vapaaehtoinen aikuinen sitoutuvat niin sanottuun mentorointisuhteeseen vuodeksi. Mentoroinnin avulla syrjäytymisvaarassa olevia nuoria tuetaan löytämään omat voimavaransa, huolehtimaan terveydestään ja tulevaisuudestaan. Mentoritavat nuoret saattavat kärsiä yksinäisyydestä, epävarmuudesta, ulkopuolisuuden tunteesta tai kiusatuksi tulemisesta. Aikuisen kaipuu on monella nuorella huutavan kova.

Tilastokeskuksen mukaan Suomessa oli lokakuussa 2015 työttömiä 15-24-vuotiaita nuoria 17,8 prosenttia nuorten työvoimasta eli 50 000 nuorta. (Suomen virallinen tilasto 2015.) Määrä vastaa lähes yhtä ikäluokkaa. Valtiontalouden tarkastusviraston mukaan yksi syrjäytynyt nuori maksaa 1,2 miljoonaa euroa, mikäli nuori ei myöhemminkään elämänsä aikana pääse työelämään. Myös maahanmuuttajanuorten työttömyysaste on huomattavan korkea. On huolestuttavaa, että osa nuorista voi erittäin huonosti ja ero hyvinvoivien ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten välillä kasvaa jatkuvasti. Tämä voi myös johtaa väkivaltaisuuksiin ja levottomuuksiin, kuten Ruotsissa ja muualla Euroopassa on jo tapahtunut. Syksyllä 2015 turvapaikanhakijoiden määrä on maassamme lisääntynyt runsaasti lyhyessä ajassa, tämä on osaltaan syventämässä eriarvoistumisen kuilua ja kasvattamassa syrjäytymisen ehkäisyn toimenpiteiden tarvetta.

Nuorten aseman vahvistamiseksi Suomeen säädettiin vuonna 2006 Nuorisolaki (Nuorisolaki 27.1.2006/72). Nuorisolaissa nuorilla tarkoitetaan alle 29-vuotiaita. Nuorisolain ensimmäisen luvun ensimmäisessä pykälässä kerrotaan lain tarkoituksesta:

”Tämän lain tarkoituksena on tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä, edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta ja nuorten sosiaalista vahvistamista sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja. Tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina ovat yhteisöllisyys, yhteisvastuu, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, monikulttuurisuus ja kansainvälisyys, terveet elämäntavat sekä ympäristön ja elämän kunnioittaminen.”

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys nousee syrjäytymisen ja osallisuuden käsitteistöstä. Opinnäytetyömme teoriapohjaan kuuluvat myös teoriat nuoruusiän kehitystehtävistä ja identiteetin muodostumisesta sekä toimijuuden ja voimaantumisen teoriat. Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen tutkimus ja tutkimuksen aineistoa tutkitaan sisällönanalyysin keinoin.

Syrjäytymisen kansantaloudelliset kustannukset ovat merkittävät, puhumattakaan sen vaikutuksista yksilön elämäkylulle. Väestömme terveys- ja hyvinvointierot sekä eriarvoisuus ovat kasvaneet hälyttävästi. Syrjäytyminen johtaa lisääntyvään sairastavuuteen ja ennenaikaiseen kuolleisuuteen. Se myös ylläpitää negatiivista kierrettä ja johtaa näin ollen syvempään syrjäytymiseen. On tutkittu, että jo yksikin ”välivuosi” nuoren elämässä peruskoulun jälkeen kasvattaa syrjäytymisen riskiä merkittävästi. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy vaatii moniammatillista ja monialaista puuttumista sekä monen sektorin yhteistyötä. Valtakunnallinen nuorisotakuu-ohjelma on tästä kunnianhimoinen esimerkki. Se ei kuitenkaan tavoita kaikkia, sillä osa nuorista ei ole kykeneviä osallistumaan koulutukseen tai työllistämispalveluihin ilman kuntoutusta tai muita tukipalveluita. Erilaiset kokeilut ja hankkeet ovat tervetullutta ja tarpeellista kehittämistyötä. Olennaista on, että palvelut tulee kehittää nuorten näkökulmasta mielekkäiksi ja helposti saavutettaviksi. Nuoruus on otollinen aika tulevaisuuden suunnitteluun ja rakentamiseen. Nykyään vaihtoehtoja on paljon ja nuoret tarvitsevat valintojen viidakossa tukea ja apua.

2 Amigo-hanke

2.1 Mentorointihankkeen taustaa

Amigo-hanke (2014) on Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) rahoittama hanke, joka on osa Helsingin Diakonissalaitoksen säätiön (HDL) toimintaa. Amigo-hanke on 16-29-vuotiaille syrjäytymisvaarassa oleville nuorille suunnattu mentorointiohjelma. Amigo-hanke on nuorten tueksi kehitetty toimintamalli, joka perustuu tavallisten, tehtäväänsä valmennettujen vapaaehtoisten aikuisten tukeen. Amigo-hankkeessa vapaaehtoiset aikuiset valmennetaan toimimaan vuoden ajan mentorina nuorelle. Mentorointi antaa nuorelle mahdollisuuden turvalliseen ihmissuhteeseen. Mentori tarjoaa oman elämäkokemuksensa nuoren käyttöön. Mentori on arvokas, perheen ulkopuolinen ja siten neutraali aikuinen nuorelle, joka on sitoutunut tehtäväänsä. Nuori ja mentori rakentavat yhdessä molemminpuolisen oppimiskokemuksen kunnioittaen toistensa kulttuuritaustaa, arvoja ja normeja. Hankkeessa työskentelee kaksi palkattua työntekijää, projektipäällikkö ja projektityöntekijä, joiden tehtävänä on jakaa tietoa hankkeesta, tavoittaa apua tarvitsevia nuoria ja vapaaehtoisia auttamishaluisia aikuisia, kouluttaa vapaaehtoisia mentoreita ja löytää toisilleen sopivat mentoriparit ja olla heidän tukena mentorointivuoden ajan.

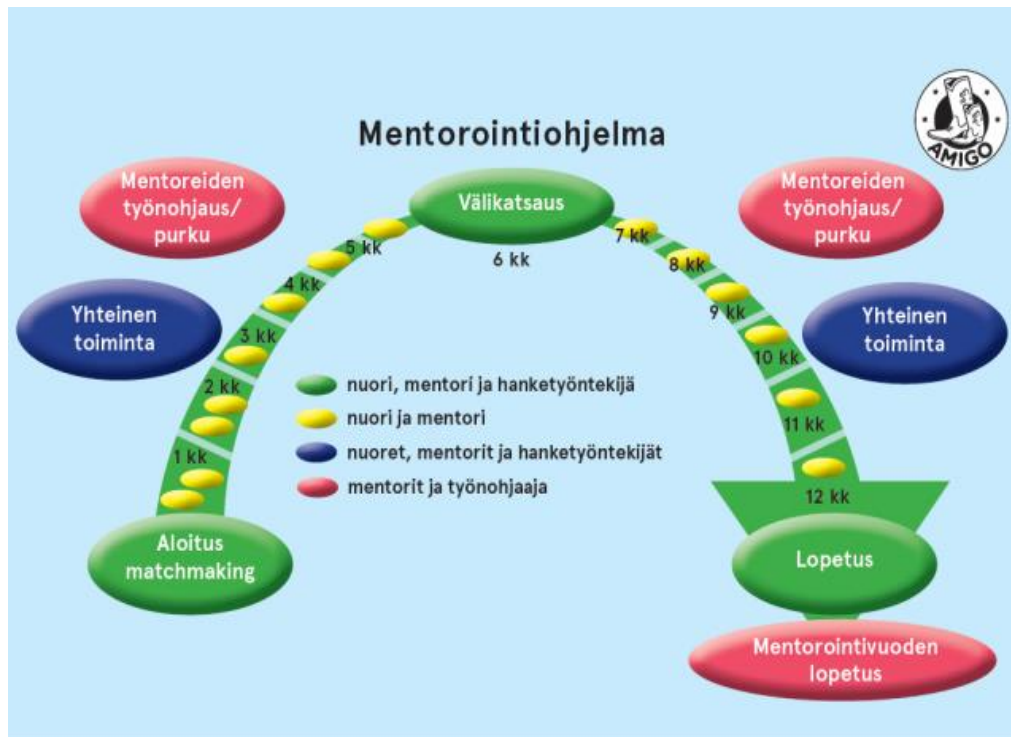
Amigo-hanke sai alkunsa Helsingissä vuonna 2010, kun HDL:n nuorille suunnatun Vamos-hankkeen asiakkaiksi ohjautui paljon nuoria, joiden tarpeisiin Vamos-hanke eikä mikään muukaan auttamisjärjestelmä kyennyt vastaamaan. Vamos-hanke perustettiin vuonna 2008 ja sen tavoitteena on vahvistaa nuoren voimavaroja ja auttaa häntä kiinnittymään koulutukseen tai työhön. Vamos-hankkeessa havaittiin, että Helsingissä on paljon nuoria, joiden elämänhallinnassa on vakavia puutteita ja jotka ovat vailla koulutusta ja työtä, moni jopa vailla asuntoa. Vamos-hankkeeseen osallistuneet nuoret kertoivat kokevansa itsensä yksinäisiksi ja monia vaivasi arvottomuuden tunne ilman toivoa tulevaisuudesta. Kevääseen 2010 mennessä Vamos-hankkeeseen oli ohjautunut jo noin 700 vaikeassa elämäntilanteessa olevaa nuorta ja silloin hankkeessa muotoutui kuva nuorten heikosta asemasta yhteiskunnassa ja läsnä olevien aikuisten tarpeesta. Näistä lähtökohdista HDL:lla päätettiin lähteä kehittämään vapaaehtoisuuteen perustuvaa uutta kansalaistoiminnan muotoa, Amigo-hanketta. Aluksi hanketta pilotoitiin vuonna 2010 ja siihen tehtiin tarvittavat muutokset, minkä jälkeen vuonna 2011 varsinainen Amigo-hanke virallisesti käynnistettiin. (Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö 2014: 2-5.)

Amigo-hankkeeseen osallistuvat nuoret saattavat olla syrjäytymisvaarassa, mutta se ei ole kriteerinä hankkeeseen osallistumiselle, eivätkä kaikki nuoret itse koe olevansa syrjäytyneitä tai edes syrjäytymisvaarassa. Amigo-hankkeessa pohditaan tarkasti, miten syrjäytymisestä ja syrjäytymisvaarasta puhutaan nuorten kanssa, koska puhutavat saattavat lisätä syrjäytymisen

ja/tai ulkopuolisuuden tunnetta. Amigo-hankkeen tavoitteena on voimaannuttaa nuoria ja siksi pyritään tietoisesti välttämään nuoren leimaamista syrjäytyneeksi tai syrjäytymisvaarassa olevaksi. Amigo-hankkeessa nähdään syrjäytymisen olevan ongelmallinen käsite ja hankkeen edetessä työntekijät ovat sanoittaneet asiaa eri tavoin. Työntekijät ovat kokeneet mieluisampana puhua vaikeassa elämäntilanteessa olevista nuorista. Nykyisin Amigo-hankkeessa on koettu sopivaksi puhua nuorista, jotka tarvitsevat kodin ulkopuolelta tulevan aikuisen tukea erilaisista syistä johtuen. Tällä tavalla työntekijät pyrkivät kunnioittamaan jokaisen nuoren oikeutta määritellä itse itsensä, ettei nuorelle tule tunne että hänet leimataan johonkin mihin ei itse tunne kuuluvansa. (Peltonen 2014.)

2.2 Amigo-vuoden kulku

Nuoret tulevat hankkeeseen mukaan nykyisin useiden eri tahojen ohjaamina, muun muassa Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden osaston kautta, mutta edelleen myös HDL:n omien palvelujen Vamos-hankkeen ja Helsingin Diakoniaopiston lähettämienä. Osa nuorista ohjautuu mentorointiin omatoimisesti tai etsivän nuorisotyön välityksellä. Amigo-vuoden kulku (Kuvio 1.) on ennalta määritelty siten, että siihen sisältyy yhteiset tapaamiset hanketyöntekijän, nuoren ja mentorin kanssa sekä nuoren ja mentorin kahdenkeskisiä tapaamisia. Mentoroinnin alkaessa mentoroinnille asetetaan tavoitteet nuoren omista lähtökohdista käsin ja tavoitteiden toteutumista seurataan säännöllisesti. Koko mentorivuoden ajan mentoriparilla on tukena Amigo-hankkeen työntekijät. Lisäksi Amigo järjestää kaksi kertaa vuodessa yhteistä toimintaa nuorille ja mentoreille sekä tarvittaessa työnohjausta mentoreille. Sopivan mentori-nuori-parin (matchmaking) löydyttyä, järjestetään aloitustapaaminen, jossa asetetaan nuoren ja mentorin kanssa yhteiset tavoitteet, jotka hanketyöntekijä kirjaa ylös. Käytännössä nuoren kanssa puhutaan usein tavoitteiden sijaan siitä, millaisia toiveita ja odotuksia nuorella on mentorointivuodelle. Amigo-hankkeen työntekijöiden kokemuksen mukaan nuorten on usein vaikea mieltä itselleen tavoitteita tulevalle vuodelle ja sen vuoksi on mielekkäämpää pohtia, mitä nuori toivoo tai ei toivo tapahtuvan seuraavan vuoden kuluessa. Aloitustapaamisen jälkeen nuori ja mentori aloittavat kahdenkeskiset tapaamiset. Aluksi suositellaan, että he tapaavat tiiviimmin, noin kaksi kertaa kuukaudessa, ja sen jälkeen kerran kuussa. Keskimäärin mentoriparit tapaavat 1-3 kertaa kuukaudessa. Kuuden kuukauden kuluttua pidetään välikatsaus yhdessä hanketyöntekijän kanssa, jossa arvioidaan toimintaa suhteessa nuoren toiveisiin ja kuullaan nuoren ja mentorin ajatuksia, miten toiminta on heitä hyödyttänyt, sekä asetetaan mahdollisesti uusia tavoitteita. Amigo-vuosi päättyy 12 kuukauden kuluttua toiminnan aloittamisesta ja silloin järjestetään lopetuspalaveri yhdessä nuoren, mentorin ja hanketyöntekijän kesken. (Amigo-hanke 2014; Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö 2014: 11-12.)

Kuvio 1. Mentorointiohjelma (Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö 2014:12.)

2.3 Mentorintisuhte Amigo-hankkeessa

Mentorin tehtävänä on olla nuorta varten ja vahvistaa nuoren itseluottamusta, identiteettiä ja jatkuvuuden- ja turvallisuudentunnetta. Mentori kuuntelee nuorta ja nostaa nuoren piilevät kyvyt ja voimavarat näkyviksi. Mentori pyrkii luomaan yhteisiä hauskoja ja mieleenpainuvia hetkiä, keskusteluja, kokemuksia ja seikkailuja. Mentorin pyrkimyksenä on myös edistää nuoren myönteisten, mutta realististen elämänsuunnitelmien laatimista. Mentorin tavoitteena on tutustuttaa nuorta yhteiskuntaan ja erilaisiin elämäntapoihin sekä jakaa tietoa ja kokemuksia koulutus-, harrastus- ja työmahdollisuuksista. Mentori voi hyödyntää omia tietolähteitään, kontaktejaan, verkostojaan ja tukimahdollisuuksiaan nuoren hyväksi. Amigon pelisääntöihin kuuluu se, että nuori ja mentori osallistuvat toimintaan vapaaehtoisesti ja sitoutuvat ohjelmaan vuoden ajaksi. Amigon toimintaa leimaa luottamuksellisuus, avoimuus ja rohkeus ja Amigon tarkoituksena on että toiminta on suvaitsevaa, tasa-arvoista ja puolueetonta. Nuoren tavoitteet asetetaan yhteisesti ja ne kirjataan ylös ja niiden etenemistä seurataan. Mentori ei ole nuorelle terapeutti, opettaja, viranomainen tai vanhempi, vaan vapaaehtoinen aikuinen. (Amigo-hanke 2014.)

Hankkeeseen osallistuneiden mentorointiparien määrä on lisääntynyt tasaisesti. Amigo-hankkeen Loppuraportin (2011-2013) mukaan hankkeessa oli valmennettu 102 mentoria ja 90 nuorta oli saanut oman mentorin vuoden 2013 loppuun mennessä. Vuoden 2015 kesäkuun

loppuun mennessä jo 200 mentoriparia oli aloittanut mentorointisuhteen. Kokemukset ovat olleet hyvin rohkaisevia ja kummankin osapuolen elämänlaatu on parantunut. Amigo-hanke jatkuu RAY:n rahoittamana vuoden 2015 loppuun. Toiminnan on tarkoitus jatkaa seuraavinakin vuosina, riippuen RAY:n rahoituksesta. (Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö 2014: 15; Amigo nuorten mentorointihanke 2015.)

Sekä mentoreilta että nuorilta on kerätty kokemuksia systemaattisen seurannan ja arvioinnin avulla hankkeen ensimmäisen vaiheen (2011-13) jälkeen. Tulokset olivat äärimmäisen rohkaisevia ja kertoivat avoimen ja luottamuksellisen vuorovaikutuksen voimaannuttavista vaikutuksista molemmille osapuolille. Nuoret kokivat saaneensa mentoriltaan ja mentorisuhteestaan konkreettisia neuvoja, kannustusta, rohkaisua, ohjausta ja lisää uskallusta etenkin sosiaalisiin tilanteisiin. Kokemuksissa tuli ilmi myös nuorten tarve pohtia omaa identiteettiään ja paikkaansa yhteiskunnassa jolloin mentori toimi peilinä ja joissakin tapauksissa roolimallina normaalista aikuisuudesta. Mentorit kokivatkin oman roolinsa merkityksellisenä ja saaneensa toteuttaa hankkeessa auttamisen haluaan ja sosiaalista vastuuta. Mentoroitavien nuorten lisäksi myöskin mentorit kokivat oppineensa mentorisuhteen myötä uusia asioita itsestään ja omista arvoistaan. (Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö 2014: 18-26.)

Erillisyyden ja yksinäisyyden kokemus oli yksi Amigon nuoria yhdistävä tekijä, nuorten hyvin erilaisista taustoista huolimatta, se myös tunnetaan yhtenä keskeisenä syrjäytymiselle altistavana tekijänä. Erillisyys voi pohjautua yhtäläillä maahanmuutosta ja vieraaseen kulttuuriin sopeutumisesta kuin köyhyydestä, päihde-, peli- tai mielenterveydenongelmista, myös pettymykset ihmissuhteissa tai ankara kasvatus saattavat olla taustalla. Yksinäisyys oli usein lähtölaukaisuna Amigoon hakeuduttaessa. Monilla nuorilla ei ollut juurikaan kontakteja ulkomaailmaan ja pääasiallinen avun ja tuen tarve oli kodin seinien sisäpuolelta poistumiseen. Mentorointisuhteen päätyttyä nuoret kertoivat ”sosiaalisen piirin laajenemisesta”, ”rohkeudesta liikkua kodin ulkopuolella”, ”luotettavasta ystävästä” ja ”turvallisesta aikuisesta”, kaiken kaikkiaan yksinäisen elämäntilanteen helpottumisesta. (Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö 2014: 18.)

Amigo-hankkeen päätavoite oli kehittää uudenlainen yhteisökasvatuksen mentorimalli, jonka avulla syrjäytymisvaarassa olevia nuoria tuetaan löytämään omat voimavaransa, huolehtimaan terveydestään ja tulevaisuudestaan. Mentoroinnin tavoitteena on auttaa nuorta löytämään tiensä takaisin koulutukseen ja työelämään - ja näin ollen hankkimaan itselleen hyvä, tavallinen elämä suomalaisessa yhteiskunnassa. (Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö 2014: 8.)

2.4 Amigo-hankkeen vaikuttavuuden arviointi nuoren kannalta

Silvennoinen-Nuoran väitöskirjassa (2010: 82) Rajavaaran mukaan vaikuttavuuden arviointitavat voidaan jakaa viiteen kategoriaan: 1. Vaikuttavuutta arvioidaan tavoitteiden saavuttamisen kautta, 2. vaikuttavuutta arvioidaan toimenpiteen seurauksena, 3. vaikuttavuutta arvioidaan palvelujärjestelmän kykyä saada aikaan vaikutuksia, 4. vaikuttavuutta arvioidaan suhteessa tarpeisiin ja 5. vaikuttavuutta arvioidaan mekanismien tarkastelemisena. Vaikuttavuuden arviointia tavoitteiden saavuttamisen kautta voidaan soveltaa, kun tavoitteet ovat selkeät ja ne ovat esimerkiksi mitattavissa tai muulla tavoin yksiselitteiset. Kun vaikuttavuutta arvioidaan toimenpiteen seurauksena, kiinnitetään huomiota siihen, mitä eroa tilanteessa on toimenpiteen toteutumisen jälkeen lähtötilanteeseen verrattuna, tai millainen tilanne olisi, jos toimenpide olisi jätetty toteuttamatta. Tarvelähtöisessä vaikuttavuuden arvioinnissa arvioidaan vastaako palvelu asiakkaan tarpeita.

Amigo-hankkeen vaikuttavuuden arvioinnissa on tärkeää kiinnittää huomiota nuoren tilanteessa tapahtuviin muutoksiin ja nuoren itse itselleen asettamien tavoitteiden saavuttamiseen ja arvioida mikä merkitys hankkeeseen osallistumisella on tavoitteiden saavuttamisessa ollut. Amigo-hankkeen mentorointiohjelmaan on sisäänkirjoitettu arviointia, esimerkiksi hanketyöntekijöiden väli- ja lopetustapaamisilla pohditaan yhdessä miten nuori on mentoroinnin kokenut ja onko siitä ollut hyötyä.

Aalto-Kallio, Saikkonen & Koskinen-Ollonqvist (2009: 27, 33) jaottelevat arvioinnin lähestymistavat neljään eri luokkaan; kokeelliseen, kehitykselliseen, konstruktiviseen ja kriittiseen lähestymistapaan. Amigo-hankkeen arviointiin sopiva lähestymistapa on konstruktivistinen lähestymistapa, koska se perustuu henkilön omaan osallistumiseen ja voimaantumiseen, ja arvioinnissa keskitytään henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin. Konstruktivistisessä lähestymistavassa toiminta ja arviointi linkittyvät yhteen ja terveyden edistämisen periaatteet demokratia, tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus ovat esillä. Ihmisten uskotaan voimaantuvan kun nämä periaatteet ovat läsnä toiminnassa. Konstruktivistinen lähestymistapa sisältää osallistavan arvioinnin näkökulman ja sen lähtökohtana on vahvistaa ihmisten vaikutusmahdollisuuksia ja ongelmanratkaisutaitoja.

Amigo-hankkeessa nuoret voivat omalla osallistumisellaan vaikuttaa mentorointisuhteeseen ja Amigo-vuoden kulkuun esimerkiksi antamalla palautetta ja esittämällä omia toiveitaan. Näin hankkeessa toteutuu myös demokratian, tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden periaatteet ja sen toiminnalla pystytään vastaamaan nuorten tarpeisiin, kun heidän mielipiteensä otetaan huomioon. Aalto-Kallion ym. mukaan (2009: 75) osallistava arviointi liittyy kiinteästi toimintaan ja arviointikriteerit muotoutuvat osittain arvioinnin aikana yhdessä kohderyhmän

kanssa. Amigo-hankkeessa ensimmäisiä arvioitavia asioita voisivat olla esimerkiksi nuorten sitoutuminen mentorin tapaamisiin ja se, miten nuoret kokevat tapaamisiin tulemisen. Myös tapaamisessa vallitsevaa ilmapiiriä voidaan arvioida, sillä se on yhteydessä sitoutumiseen. Mentorien tehtävänä on pyrkiä vaikuttamaan siihen, että tapaamisissa olisi luottamuksellinen ja toista kunnioittava ilmapiiri. Kun nuoret arvioivat mentoritoimintaa tasavertaisina yhdessä mentorien ja hanketyöntekijöiden kanssa, voidaan puhua myös valtaistavasta arvioinnista. Tällöin arvioinnin tilaajalla tai toteuttajalla ei ole valmista näkemystä siitä, miten toimintaa tulisi muuttaa tai kehittää. Nuorten kanssa voidaan myös arvioida mentorointiin valittuja toimintatapoja, sillä on tärkeää että valitut toiminnot ovat nuorille mielekkäitä.

Jokainen nuori osallistuu Amigo-hankkeeseen omalta lähtötasoltaan ja siksi hankkeen onnistumista on hyvä arvioida jokaisen nuoren kohdalla erikseen. Joillakin nuorilla voi olla päivärytmin tai sitoutumisen kanssa pulmia, ja jos tällainen nuori sitoutuu käymään tapaamisissa säännöllisesti, voidaan jo sitä pitää onnistumisena. Kun nuori on läsnä mentoritapaamisessa, hänellä on mahdollisuus saada uusia ajatuksia ja näkökulmia, ja siten nuori voi alkaa mahdollisesti muuttamaan elämänsä suuntaa. Eli vaikka nuori ei heti hankkeen loputtua olisikaan saanut opiskelu- tai työpaikkaa, ei se tarkoita etteikö hankkeella olisi ollut vaikuttavuutta nuoren elämään.

3 Vapaaehtoistyö Suomessa ja Helsingin Diakonissalaitos

Helsingin Diakonissalaitos (HDL) on yleishyödyllinen säätiö, joka tarjoaa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja ja joka pyrkii vaikuttamaan omalla toiminnallaan niin yhteiskuntaan kuin päättäjiinkin. HDL määrittää itsensä vaikeiden yhteiskunnallisten ongelmien asiantuntijaksi ja alan suunnannäyttäjäksi, jolla on vahva sosiaalinen omatunto. HDL ajaa heikoimmassa asemassa olevien ihmisten ihmisarvoisen elämän toteutumista ja se on jo 150 vuoden ajan ollut mukana kehittämässä ja luomassa uusia ratkaisuja niillä yhteiskunnan alueilla, joilla ihmiset uhaavat jäädä palvelujen ulkopuolelle. Linjauksessaan HDL painottaa, että sosiaali- ja terveyspalvelut tarvitsevat rinnalleen kansalaistoimintaa ollakseen vaikuttavia. Amigo-mentorihanke on pyrkinyt vastaamaan niin vaikeassa tilanteessa olevien nuorten tarpeisiin kuin eri palvelutahojenkin kehittämistarpeeseen; lähettävien tahojen suunnalta hanke onkin saanut palautetta esimerkiksi siitä, että ”kuntapuolen työntekijät kyllä tunnistavat hyvin omien nuorten asiakkaidensa yksinäisyyden, osattomuuden ja aikuisen nälän, mutta eivät oikein pysty vastaamaan siihen”. (Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö 2014:29.)

HDL ajaa ”välittämisen kansanliikettä” ja se pyrkii nostamaan yhteiskunnalliseen keskusteluun kansalaistoiminnan ja osallisuuden merkityksellisyyden. Amigo-hankkeen loppuraportissa 2011-2013 (Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö 2014: 3-4.) painotetaan Anne

Pessin ja Juho Saaren vapaaehtoistyön tutkimuksen (2006) tuloksia, joiden mukaan suomalaiset ovat valmiita auttamaan ja osallistumaan vapaaehtoistyöhön, sillä meillä on tarve toteuttaa sosiaalista vastuuta. Myötäeläminen, auttamisen ilo ja siitä saatu mielihyvä ja omien periaatteiden mukaan toimiminen ovat tärkeitä syitä auttaa muita. Raportin mukaan Amigo-mentorimalli tarjoaa vapaaehtoistyöhön ensimmäisenä laatuaan mahdollisuuden merkitykselliseen henkilökohtaiseen tekemiseen ja samalla yhteiskunnan eriarvoistumisen torjumiseen. Omaehtoisen ja elävän kansalaistoiminnan merkitys vapaaehtoistyön strategisena suuntauksena on vahvistunut hankkeen myötä ja HDL suunnittelee jatkavansa ja laajentavansa Amigo-mentorointiohjelmaa valtakunnalliseksi toimintamalliksi. Tällä hetkellä Amigo-hanketta on levitetty Helsingin lisäksi myös Espooseen. Hankkeen suuri suosio ja menestys on yllättänyt järjestäjät ja tämä osaltaan on vahvistanut HDL:n roolia kansalaistoiminnan koordinoijana ja välittämisen kansanliikkeen uskottavana rakentajana ja liikkeelle panevana voimana. Mentorimallin myötä HDL kehittää ja kokeilee myös muita voimavaraistavan ja vastavuoroisen kansalaistoiminnan malleja. (Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö 2014: 30.)

Järjestöjen tuoma lisäarvo kasvaa juuri moniongelmaisten asioihin puututtaessa. Parhaimmillaan järjestöt saavat yhteyden juuri niihin yhteiskunnan ”kadonneisiin lampaisiin”, joiden ääni ei muuten tule kuulluksi. Osallisuuden kasvattaminen onkin järjestötyön ydintä. Asiakkaat itse ovat keskiössä toiminnan suunnittelun ja palvelun laadunarvioinnin ja tuloksellisuuden arvioinnissa, ihmisten kokemusta arvostetaan. Järjestöjen toiminnan innovatiivisuus, joustavuus ja herkkyys ovat niiden erityisvahvuuksia. Erityisen tärkeässä asemassa järjestöt ovat myös pitkäaikaistyöttömien ja heikossa työmarkkina-asemassa olevien ihmisten välityömarkkinoiden ja ns. sosiaalisten yritysten kehittäjinä. Ilman näitä pehmeämmin arvoin toimivia ja toisenlaista voittoa tavoittelevia toimijoita, monen ihmisen potentiaalinen työpanos jäisi helposti kokonaan käyttämättä ja sosiaaliset, terveydelliset ja henkiset ongelmat kasvaisivat entisestään. Tämän sosiaalitalouden myötä järjestöjen rooli on korostaa luottamusta ja sosiaalista osallisuutta ja muistuttaa hyvinvointivaltiota sen moraalisesta arvoperustasta. (Niemelä & Dufva 2003: 71-72.)

Vertaistuki ja vapaaehtoistyö eivät ole uusia ilmiöitä. Inhimilliseen käyttäytymiseen ovat kuuluneet välittäminen ja jakaminen kautta aikojen. Yhteisöt ovat aina kantaneet huolta heikoista ja haavoittuvista jäsenistään, tämä on välttämättömyys vielä nykyaikanakin - tai etenkin nykyaikana, kun ongelmat ja haasteet kaupungistumisen ja globalisaation myötä monimutkaistuvat. Hyväntekeväisyys on aina kuulunut kristilliseen arvomaailmaan ja perinteisiin. 1860-luvulle asti seurakunta vastasi vaivaishoidosta. Vastuun siirtyessä kunnille kunnallisen itsehallinnon eli kuntien perustamisen yhteydessä tuli tarvetta uudelle työnjaolle ja työmuodoille. Lakisääteiset vaivaistalot olivat kurjia ja ankaria paikkoja, näin uskottiin vähennettävän kunnalliseen apuun turvautumista. Yhteiskunnallisen muutoksen

myötä heräsi tarve vapaaehtoiselle ennaltaehkäisevälle sosiaaliselle työlle. Vapaaehtoistyön järjestäytyttyä 1800-luvun lopulla kansalaisjärjestöt alkoivat tehdä yhteistyötä valtion ja kuntien kanssa; rouvasväenyhdistykset osallistuivat köyhäinhoidon järjestämiseen ja raittiusyhdistykset valistukseen ja kasvatukseen. Virallinen ja vapaaehtoinen sektori olivat läheisessä vuorovaikutuksessa etenkin sosiaalisessa työssä. Aurora Karamzin oli sosiaalisen diakoniatyön uranuurtaja, hän perusti Helsingin Diakonissalaitoksen vuonna 1867, jolloin katovuodet haastoivat suomalaista auttamisjärjestelmää ja nälkä ja kulkutaudit levisivät. 1870-luvulla yhdistysten määrä kasvoi nopeasti ja aktiiviset kansalaiset innostuivat kansalaistoiminnasta ja kansanvalistuksesta, jotka alkoivat muokkaamaan ihmisten arvomaailmaa. (Nylund & Yeung 2005: 45.)

Vapaaehtoistoiminta yhteiskunnallisena ilmiönä elää nousukauttaan. HelsinkiMission kehitysjohtaja ja vapaaehtoistyöstä väitellyt valtiotieteiden tohtori Ari Marjovuo (2014: 18-19) kuvaa vapaaehtoistyön olevan eräänlainen pieni vallankumous toista sosiaalista todellisuutta vastaan, jossa korostuvat säännöt ja sääntely, ”rahan maailma”, kilpailullisuus, systemaattisuus, hierarkisuus ja päämäärätietoisuus. Jäykkä sääntely-yhteiskunta tuo Marjovuon mukaan mukanaan pakkosopeutumista, joka puolestaan tuottaa rakenteellista vieraantumista yhteiskunnasta. Omat vaikuttamismahdollisuudet saatetaan kokea vähäisiksi ja se voi aiheuttaa ihmisissä eriasteista ahdistusta. Vapaaehtoistyö voidaankin nähdä eräänlaisena teollisen yhteiskunnan vastapariksi muodostuneena ilmiönä, jonka perimmäisenä tehtävänä on ihmisten mahdollisuus purkaa virallisen yhteiskunnan tuottamaa yhteiskunnallista vieraantumistaan ja jota kautta ihmiset pystyvät joustavasti toimimaan oman merkityksellisyyden tunteen ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen motiivien ohjaamina.

Marjovuo on pohtinut väitöskirjassaan (2014: 121, 151-152) vapaaehtoistyön ja ystävyyden yhteyksiä ja eroja. Vapaaehtoistyö määrittyy eräänlaisena persoonattomana ja asymmetrisenä ystävyytenä josta voi kehittyä tutustumisen myötä henkilökohtainen ystävyyssuhde - lähtökohtana ja odotuksena vapaaehtoistyölle ei kuitenkaan nähdä persoonallista symmetristä ystävyyttä vaan pikemminkin yhteenkuuluvaisuuden tunne. Vapaaehtoinen ei toimintaan mukaan lähtiessään tiedä kenen kanssa tulee olemaan tekemisissä, eikä odota samanlaista panostusta toiselta osapuolelta, kuin itseltään, toisin sanoen hän ei odota saavansa suhteelta samalla mitalla kuin on itse sille valmis antamaan. Tutkimuksessa vapaaehtoistyön merkityksellisyys korostuu myös kulttuurien välisenä yhdistäjänä. Väitöskirjan tuloksissa vapaaehtoistyön ydintekijöinä esittäytyvät eettisyys, yhteenkuuluvaisuus sekä suunnitelmallisuus. Muita vapaaehtoistyötä kuvaavia vetovoimatekijöitä ovat Marjovuon tutkimuksen mukaan positiivisuus, autenttisuus, elämyksellisyys, aktiivisuus, henkinen kasvu, vastaanottavaisuus professionaalisuudelle (yhteistyö ja yhteinen päämäärä ammattilaisten kanssa, arkitiedon laajeneminen) ja palkattomuus.

4 Nuorten tilanne Suomessa

4.1 Eriarvoistuva yhteiskunta

Eriarvoistuminen ja taloudellinen eriarvoisuus on lisääntynyt viime vuosikymmeninä lähes kaikissa länsimaissa, Suomessa tuloerot ovat nousseet samalle tasolle kuin 1970-luvulla. Tutkimusten mukaan tuloeroista aiheutuvat kielteiset yhteiskunnalliset vaikutukset syntyvät, kun etäisyys korkeimpien ja matalimpien tulojen välillä kasvaa. Monet eriarvoisuuden lisääntymisen kielteiset vaikutukset tulevat näkyviksi vasta pitkällä aikavälillä. Heikko asema yhteiskunnassa lisää stressiä ja heikentää terveyttä - eriarvoisuus tulee ”ihon alle”, syntyy syrjäytymisen kierre. Wilkinsonin ja Pickettin kirjassa ”The Spirit Level” (2009) tuodaan esille miten tasa-arvoisessa yhteiskunnassa kaikki osapuolet voivat paremmin. Eriarvoisuus vaikuttaa syrjäytyjien lisäksi valtaväestön hyvinvointiin ja turvallisuuden tunteeseen, kustannusten lisäksi se tuo tullessaan mm. pelkoa ja eristäytymistä. Sosiaaliset ongelmat, kuten teiniraskaudet, rikollisuus, väkivalta ja päihdeongelmat kulkevat rinta rinnan yhteiskunnan eriarvoisuuden lisääntymisen kanssa. Myös lastensuojelun tarve on kasvanut voimakkaasti tuloerojen lisääntymisen myötä. Ratkaisuna eriarvoisuuden kasvun pysäyttämiseksi nähdään työllisyysasteen kasvu. (Taimio 2010: 72-75, 85).

Suomessa tuloerojen kasvu on näyttäytynyt etenkin yhteydessä taloudelliseen huono-osaisuuteen eli tässä tapauksessa pitkäaikaistyöttömyyteen ja pitkäaikaiseen toimeentulotuen tarpeeseen sekä lastensuojelutoimiin ja alkoholikuolemiin. Tutkimukset osoittavat myös taloudellisen eriarvoisuuden yhteyden terveystietojen kasvuun. Toisaalta ainakaan vielä Suomessa tuloerojen kasvu ei ole johtanut asunnottomuuden kasvuun tai lisääntyneeseen koulutuksen ulkopuolelle jäämiseen nuorilla. (Taimio 2010:88.)

Euroopan Unioni on luonut EUROOPPA 2020- kasvu ja työllisyysstrategian vastatoimena talouskriisille. Sen tavoitteisiin kuuluu mm. köyhyyden vähentäminen ja syrjäytymisen ehkäisy 20 miljoonalta ihmiseltä vuoteen 2020 mennessä ja työllisyyden nostaminen 75 prosenttiin, keskittyen etenkin naisten, nuorten ja ikääntyneiden työllisyyteen. Ohjelma on nimetty ”osallistavaksi kasvuksi”. Se pitää sisällään konkreettisia toimenpiteitä työllisyyden edistämiseksi, työmarkkinoiden joustavuuden ja työsuhteturvan parantamiseksi sekä ammattitaidon ylläpitoon ja kehittämiseen. Myös työolosuhteisiin ja työpaikkojen laatuun panostetaan. Yhteiset tavoitteet ja ohjelmat toimenpiteineen työllisyyden edistämiseksi Euroopan unionissa ovat erittäin tervetulleita ja tarpeellisia, sillä ne luovat raamit jäsenvaltioiden toiminnalle. (Euroopan komissio.)

4.2 Yksinäisyys

Yksinäisyys on yksi aikamme ongelmista, joka koskettaa kaikkia ikäluokkia. Ihmisen perustarpeisiin kuuluvat sosiaalinen kanssakäyminen ja läheiset kiintymyssuhteet. Sosiaalisen verkoston puuttuminen johtaa sosiaaliseen yksinäisyyteen ja läheisen ystävyysuhteen puute emotionaaliseen yksinäisyyteen. Lasten ja nuorten sosiaalisella ja emotionaalisella yksinäisyydellä on välittömien vaikutusten lisäksi hyvin kauaskantoisia ja osin jopa peruuttamattomia seurauksia. Joka viides lapsi ja nuori kokee itsensä ainakin ajoittain yksinäiseksi, kokien ahdistusta tilanteestaan. Pahaa oloa aiheuttaa yksinäisyyden tuoma tarpeettomuuden, olemassa olemattomuuden ja ulkopuolisuuden tunne. Emotionaalisesti yksinäisillä nuorilla on kohonnut riski ajautua koulutus- ja työurien ulkopuolelle ja syrjäytyä yhteiskunnallista järjestelmistä ja normeista, joka edelleen vahvistaa tunnetta epäonnistumisesta, irrallisuudesta ja kelpaamattomuudesta. (Junttila 2015: 31, 34, 42.)

Yksinäisyys on yksi syrjäytymiseen ajava tekijä ylitse muiden. Kaiken ikäiset kokevat yksinäisyyttä, mutta raadollisinta se on elämän siirtymäkohdissa, kuten nuoruudessa. Pitkittyessään krooniseksi tilaksi se voi olla jopa hengenvaarallista. ”Yksinäisyys tappaa” on vapaaehtoistoiminnan järjestön joukkomainonnasta tuttu slogan. Tämä voimakkaasti tunteisiin vetoava ja herättelevä lausahdus pohjaa tutkimustietoon. Sosiaalinen eristyneisyys altistaa ihmisen useille vakaville sairauksille; terveysriskit ovat yhtä suuria kuin tupakoinnilla ja kolme kertaa suuremmat kuin ylipainolla. Yksinäisyyden biologisia vaikutuksia tutkinut neuropsykologi ja sosiaalipsykologian professori John Cacioppo (Valtonen 2014: 2) on osoittanut kroonisen yksinäisyyden aiheuttavan terveyttä uhkaavia muutoksia, jotka altistavat sydän- ja verisuonisairauksille, vastustuskyvyn merkittävälle heikkenemiselle sekä neurologisille häiriöille. Näin ollen eliniänodote on vertailuryhmiä heikompi ja alttius etenkin infektioille, sydänsairauksille ja masennukselle on kasvanut.

Kasvatustieteen dosentti Niina Junttila (2010) on väitöskirjassaan tutkinut lasten ja nuorten yksinäisyyden piirteitä ja sen pysyvyyttä. Puolen vuoden välein tehdyissä mittauksissa jo alakouluiässä yksinäisyys koettiin suhteellisen pysyvänä tekijänä. Yläkoulussa yksinäisyyden pysyvyys vahvistui entisestään ja linkittyi vahvasti sosiaaliseen ahdistuneisuuteen ja sosiaaliseen fobiaan. Poikien emotionaalinen yksinäisyys korostui tutkimustuloksissa. Vakavien ja kalliiden seurausten vuoksi se vaatiikin tutkijan mukaan konkreettisia toimenpiteitä ja varhaista puuttumista jo alakouluiässä. Väitöskirjassa tarkisteltiin myös yksinäisyyden periytyvyyttä vanhemmilta lapsille. Taustalla ovat niin opitut käyttäytymismallit ja -säännöt kuin perimäkin.

4.3 Nuorisotyöttömyys ja toimenpiteet

Euroopan unionissa talouskriisi on ravistellut etenkin Etelä-Eurooppaa; nuorisotyöttömyys on Kreikassa ja Espanjassa maailmanennätyslukemissa. Vuoden 2008 kriisin puhjettua on EU:n alueelta kadonnut 4 miljoonaa työpaikkaa. (Erkki Liikanen, Suomen pankki, 2012.) Kato on kärjistynyt erityisesti nuorten suosimiin suhdanneherkkiin töihin teollisuudessa ja rakennustyömailla. Koulutettujen nuorten on vaikea saada oman alan töitä ilman työkokemusta ja kouluttamattomien nuorten työllistyminen on erityisen vaikeaa. Myös nuorten työsuhdeturvassa ja sitä määrittävässä lainsäädännössä on osuutensa nuorisotyöttömyyden räjähdysmäiseen kasvuun; työsuhteen keston vaikuttaessa irtisanomisiin ja siitä aiheutuviin korvauksiin. Määräaikaisten- usein nuorten- työntekijöiden asema on heikentynyt entisestään.

Työllistämisellä ja työelämäosallisuudella on vaikutuksia ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin niin lyhyellä kuin pidemmälläkin aikavälillä. Työllisyys käsitetään keskeiseksi fyysistä, psyykkistä, sosiaalista ja taloudellista hyvinvointia tuottavaksi tekijäksi. Työttömyyden puolestaan tiedetään olevan yksi moniongelmaisuutta ja köyhyyttä aiheuttava tekijä sekä keskeinen syrjäytymisen riskitekijä. Työ ja sen mukanaan tuoma toimeentulo vaikuttavat asumisen, perheen, sosiaalisten suhteiden ja yhteiskunnallisen osallistumisen kautta monin eri tavoin sekä yksittäisten ihmisten että perheiden arkipäivän hyvinvointiin. (Kokko, Nenonen, Martelin & Koskinen 2013.)

Työttömyys ja siihen liittyvät ongelmat ovat samanaikaisesti sekä yksilön että yhteiskunnan ongelma. Työllisyys, terveys ja hyvinvointi ovat laajoja ja monitahoisia käsitteitä. Pitkäaikaistyöttömyys, syrjäytyminen ja suuret väestöryhmien väliset terveys- ja hyvinvointierot kuuluvat yhteiskuntapolitiikan tärkeimpiin haasteisiin. Työttömyydestä on monitahoisia seurauksia yksilötasolla sekä mitattavan että kokemuksellisen hyvinvoinnin alueilla. Terveysongelmista, työttömyydestä ja syrjäytymisestä koituu myös suuria kustannuksia palvelujen ja etuuksien muodossa. (Kokko ym. 2013.)

Nuorisotyöttömyyden mittaaminen luotettavasti on vaikeaa. Suurin osa nuorista on opiskelijoita ja työvoimatutkimukset määrittelevät heidät työttömiksi työnhakijoiksi, kun he hakevat töitä lukukauden päättyessä keväällä. Näin ollen tilastot vääristävät todellisuutta ja keväisin työttömyysaste nousee piikkiin noin 25 prosenttia, vaikka todellisuudessa nuorisotyöttömyyden aste on Suomessa n. 10 prosenttia. (Myrskylä 2011). Työttömyysaste ei kerro koko totuutta nuorten syrjäytymisestä, luku pitää sisällään moninaisen joukon eri tilanteessa olevia nuoria. Työttömyysprosenttiosuutta ei lasketa kaikista ikäluokan nuorista vain ainoastaan työmarkkinoilla olevista nuorista. Useat nuoret opiskelevat, lukevat pääsykokeisiin, käyvät armeijaa tai hoitavat lapsia kotona. Nämä nuoret ovat työvoiman

ulkopuolella. Tilastoja tulkitaan helposti niitä vääristäen. Nuorten työttömyystilastojen rinnalle onkin luotu todellisempaa kuvaa tuomaan NEET-aste (not in employment, education or training). Suomessa on NEET-asteeksi arvioitu n. 10% ikäluokasta ja NEET-nuorina työttöminä itse itseään ovat pitäneet n. 5 % v.2011. (Tilastokeskus 2011.)

Vuoden 2013 alussa on käynnistynyt Nuorisotakuu-ohjelma, jolla pyritään tehokkaasti puuttumaan nuorisotyöttömyyden ja nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn. Nuorisotakuu tarkoittaa sitä, että jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan työ-, työkokeilu- opiskelu, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun hän on ilmoittautunut TE-toimistossa työttömäksi työnhakijaksi. Koulutustakuu lupaa peruskoulunsa päättäneelle koulutuspaikan lukiossa, ammatillisessa oppilaitoksessa, oppisopimuskoulutuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muussa muodossa järjestettynä. (Työ- ja elinkeinoministeriö.)

THL:n ”Kapeneeko kuilu”-raportissa tuodaan esiin huolta työttömien aktivointitoimenpiteiden heikosta vaikuttavuudesta, sillä työvoimakoulutuksen tai työkokeilun jälkeen peräti 40-50% palaa uudestaan työttömäksi. Kuntouttavan työtoiminnan jälkeen suurin osa kuntoutettavista henkilöistä palaa työttömiksi työnhakijoiksi ja siirtymistä työelämään tapahtuu harvoin. Aktivoinnin vaikutus työllistymiseen näyttää riippuvan yksilön sosiaalisista ja terveydellisistä voimavaroista, koulutuksesta, työttömyyden kestosta, mutta myös työmarkkinoiden rakenteellisista ongelmista: yksinkertaisesti sopivaa työtä ei ole tarjolla, eikä mitä tahansa työtä ole kannattavaa ottaa vastaan. Toisaalta terveydentila on monella vaikeasti työllistyvällä pitkäaikaistyöttömällä niin huono, ettei heillä ole kykyä tai mahdollisuutta ottaa tarjottua työtä vastaan. Heitä ei voida auttaa työllistämisen- tai koulutustukitoimin, ennen kuin sairaudet on hoidettu tarpeeksi hyvin ja toimintakyky riittää työllistymiseen. (Rotko ym. 2011: 56-57.)

Raportin suositusten mukaan erityisesti nuorten työkyvyttömyyden ja nuorisotyöttömyyden ehkäisyyn on panostettava nimenomaan ennalta käsin. Mikäli nuori ei työkyvyn rajoitteistaan johtuen kykene osallistumaan työvoimapalveluihin, tulee nuori ohjata toimintoihin, jotka edesauttavat hänen mahdollisuuksiaan myöhemmin osallistua työvoimapalveluihin. Edellä mainitun kaltaisissa tilanteissa tarvitaan sellaisia paikallistason palveluita, joilla tuetaan nuorten irrottautumista pitkittyneistä sosiaalisista ja terveydellisistä ongelmista sekä työelämän ulkopuolisuudesta. Matalan kynnyksen mielenterveys- ja päihdekuntoutuksen paikkoja tulee luoda lisää ja kuntoutukseen pääsyä osatyökykyisten työttömien osalta tulee helpottaa. Kelan kuntoutukseen v. 2008 osallistuneista vain 4 prosenttia oli työttömiä. (Rotko ym. 2011:58-59.)

4.4 Nuorten terveys

Valtakunnallisesti tehtävät kouluterveyskyselyt tuottavat runsaasti tietoa nuorten elinoloista, kouluoloista, koetusta terveydestä, terveystottumuksista sekä oppilas- ja opiskelijahuollosta. Kyselyt tehdään kahden vuoden välein peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilaille sekä lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijoille. Kouluterveyskysely antaa kuntatasolla tärkeää seurantatietoa lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja sen kehittymisestä. Näitä tietoja käytetään hyvinvointisuunnitelman laatimiseen, joka on kunnallisen päätöksenteon ja kehittämistyön taustalla. Kouluterveyskyselyllä selvitetään myös syrjäytymisvaarassa olevien nuorten osuutta ikäluokista. Pääkaupunkiseudun vuoden 2013 kouluterveyskyselyn raportin mukaan 4 prosentille oppilaista oli kasautunut vähintään 10 sellaista perhetaustaan, koulunkäyntiin tai käyttäytymiseen liittyvää riskitekijää, jotka ennakoivat koulutuksen keskeyttämistä. Kaiken kaikkiaan ammatillisen koulutuksen keskeyttää 9 prosenttia ja lukio-opiskelun 4 prosenttia nuorista. Koulutuksesta ja työelämästä syrjäytyneitä alle 30-vuotiaista on n. 5 prosenttia, näistä kaksi kolmasosaa on miehiä ja lähes joka neljäs vieraskielinen. (Luopa, Kivimäki, Nipuli, Vilkki, Jokela, Laukkarinen, Paananen 2013:48.)

Vuoden 2013 pääkaupunkiseudun kouluterveyskyselyn tuloksista ilmenee kehitystä monelta osin positiiviseen suuntaan. Tupakan ja alkoholin käyttö on vähentynyt eivätkä rahapelit enää houkuttele aikaisempaan tapaan. Vanhempien ja nuorten välien sekä keskusteluyhteyden koetaan parantuneen aiemmista tuloksista. Sen sijaan huolta aiheuttivat etenkin tyttöihin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan ja ahdistelun kasvaminen, jopa 60 prosenttia tytöistä oli kokenut seksuaalista häirintää. Yksi huolenaihe oli myös huumeekokeilujen yleisyys ja huumeiden helppo saanti. Etenkin ammattiin opiskelevien tyttöjen ja yläkoululaisten poikien suhtautuminen kannabiskokeiluun oli muuttunut myönteisemmäksi. Nuorten ehkäisyn käytössä ei ollut tapahtunut toivottavaa kehitystä, kondomin käytön vähyys ja heikko tietoisuus sukupuolitaudeista altistavat klamydian yleistymiselle ja puhuvat omaa kieltään nuoren elämänhallinnan puutteista ja yksittäisistä tilanteista, jotka saattavat muuttaa elämäntulon radikaalisti. Kouluterveyskyselyssä selvisi myös, että moni nuori nukkuu liian vähän. Liikunnan harrastaminen on kasvanut, mutta silti suurella osalla nuorista liikuntamäärät ovat alle suositusten. Ylipainoisia nuorista on noin viidennes. (Luopa ym. 2013.)

Raportissa oli huomattavissa kuntakohtaiset erot tilastoissa. Nuorten uupumus ja perheiden irrallisuus ilmenivät myös tilastoista. Vauraana kaupunkina Kauniainen erottui joukosta terveellisistä elintavoista, mutta myös suurimmasta koulu-uupumuksesta ja nuorten päänsärky- ja niska-hartiaoireista, sekä vanhempien tietämättömydestä missä lapset iltaisin ja viikonloppuisin aikaansa viettävät. Nuorten taloudellinen vauraus myös mahdollistaa paremmin huumeekokeilut. Pääkaupunkiseudun nuoret erottuivat valitettavalla tavalla myös kansallisessa vertailussa näissä samoissa osa-alueissa - päihteiden käytössä ja perheen

yhteisessä ajassa. Lintsaaminen koulusta oli myös pääkaupunkiseudulla muuta Suomea yleisempää. Toisaalta pääkaupunkiseudun nuoret harrastivat aktiivista liikuntaa enemmän ja olivat vähemmän ylipainoisia. (Luopa ym. 2013.)

Raili Välimaan väitöskirjatutkimuksessa (2000) on tutkittu nuorten omakohtaisia kokemuksia terveydestään. Koettu terveys on sosiologisen terveystutkimuksen yleisimpiä mittaustapoja. Terveysarviot kertovat myös siitä, miten tyytyväisiä ihmiset ovat omaan elämäänsä. Erittäin hyväksi koettu terveys on esimerkiksi nuorilla miehillä yhteydessä vahvaan elämänhallintaan. Tutkimus tehtiin kyselytutkimuksina ja ryhmähaastatteluinä. Tulokset paljastivat sukupuolten väliset erot koetussa terveydessä ja nuoren sosiaalisen taustan, vanhempien sosioekonomisen aseman ja koulutuksen vaikutukset nuoren terveyteen. Itsearvioitu terveys vaihteli iän ja sukupuolen mukaan. Nuoremmat vastaajat ja pojat pitivät itseään erittäin terveinä selvästi useammin. Tyttöjen oireilu lisääntyi iän myötä voimakkaammin kuin poikien, pojat myös arvioivat oman fyysisen kuntonsa olevan parempi kuin samanikäiset tytöt. Tytöt olivat myös tyytymättömämpiä ulkonäkönsä ja painoonsa kuin pojat. Tyytymättömyys omaan ulkonäköön on yhteydessä itsetunto-ongelmiin ja se saattaa johtaa mm. syömishäiriöihin. Tuloksissa oli selvä yhteys hyvän koulumenestyksen ja hyväksi koetun terveyden välillä.

Tutkimuksessa selvinneitä sukupuolten välisiä eroja kuvasivat myös erot terveydellisten huolien jakamiseen ja sosiaalisen tuen merkitykseen, ongelmien tunnistamiseen ja avun hakemiseen. Tulosten mukaan nuorten terveydelle tärkeää on arkinen, lähipiiristä saatava tuki ja apu, ja tuloksissa korostuukin nuorten arjen ja elämäntilanteen tuntemuksen merkitys. Tulokset ohjaavat nuorten terveyden edistämisen interventioita toimimaan lähtökohtanaan ja työvälineenään nuorten oma terveyskäsitelmä. Nuorten terveyden edistämässä on tärkeää, että toiminta on nuoret tasavertaisina toimijoina huomioon ottavaa ja jokaista yksilöä koskettavaa, silloinkin kun se on suunnattu koko yhteisölle. Terveiden edistämisen onnistumista edesauttaa terveyden ja hyvinvoinnin teemojen käsittely vuorovaikutteisesti. (Välimaa 2000: 156-158.)

4.5 Maahanmuuttajien terveys ja työllisyystilanne

Suomalaisten yleinen hyvinvointi ja terveystilanne on jatkuvasti kohentunut, mutta terveyden ja hyvinvoinnin jakautuminen on yhä eriarvoisempaa. Terveys- ja hyvinvointierot kasvavat huolestuttavasti ja väestömme eriarvoisuus johtaa ongelmien kasautumiseen tiettyihin väestöryhmiin. Väestörakenteemme on suuressa muutoksessa niin ikärakenteen kuin kansallisuuksienkin osalta. Maahanmuuttajien määrä on kasvanut viime vuosikymmenien aikana moninkertaiseksi ja kasvu tulee jatkumaan; vuotuisiksi nettomaahanmuutoksi tilastokeskuksen väestöennustuksessa ennustetaan 17000 henkeä. Maahanmuuttajalla tarkoitetaan pysyvästi Suomessa asuvaa ulkomaan kansalaista. Vuonna 2011 Suomessa asuvia

maahanmuuttajia oli 3,4 prosenttia väestöstä ja vieraskielisten (muu kuin suomi tai ruotsi äidinkielenä) osuus oli 4,5 prosenttia väestöstä. Suurimmat maahanmuuttajaryhmät tulevat Suomeen Venäjältä, Ruotsista, Virosta, Somaliasta ja Irakista. Yleisimmät maahanmuuttosyyt ovat työ, opiskelu tai perhe, mutta maahan tullaan myös turvapaikanhakijoina ja pakolaisina. Vuonna 2011 Suomeen muutti 29 500 henkilöä, joista turvapaikan hakijoita oli 3088 henkeä. (THL 2014a.) Maahanmuuttoviraston tilastojen mukaan vuonna 2013 turvapaikanhakijoista myönteisen päätöksen saivat 1827 ja kiintiöpakolaisia vastaanotettiin 746 henkilöä. (Maahanmuuttovirasto 2014.)

Vuonna 2011 Suomessa asui n. 183 000 ulkomaan kansalaista. Seuraavassa kymmenessä vuodessa ulkomaalaistaustaisen väestön ennustetaan kaksinkertaistuvan. Palvelut ovat kuitenkin jääneet auttamattomasti jälkeen maahanmuuttajien erityistarpeista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen MAAMU (Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi) - tutkimuksen raportin mukaan maahanmuuttajien terveystalouden kehittämisellä on jo kiire, palvelut eivät tavoita tarvitsijoita. Erityistä tarvetta on mielenterveyspalveluille ja terveyden edistämisen toiminnoille. (THL- raportti 2012:12.)

Suomeen muuttavat maahanmuuttajat ovat hyvin erilaisista lähtökohdista, luku- ja kirjoitustaidottomista korkeasti koulutettuihin, työn perässä muuttavista pakolaisina tuleviin. Erityistä tukea tarvitsevat vähän koulutetut ja mahdollisesti traumatisoituneet, konfliktimaista tulleet henkilöt. Näillä ryhmillä eriarvoisuus näkyy alempana koulutustasona, korkeampana työttömyytenä, matalampana tulotasona ja joiltakin osin myös heikompana terveytenä verrattuna saman ikäiseen koko väestöön. (THL 2014.) Sosiaalinen eriarvoisuus ilmenee lopulta terveyseroina. Mutta tie kulkee myös toiseen suuntaan; heikko terveys ohjaa valikoitumista huonompaan sosiaaliseen asemaan. Terveys on edellytyksenä opinnoissa ja työssä pärjäämiselle. (THL 2014b.)

MAAMU-tutkimuksessa haastateltiin venäläis-, kurdi- ja somalitaustaisia maahanmuuttajia Suomessa. Otokset poimittiin v. 2010 -2012 kuudesta Suomen suurimmasta kaupungista, 1000 henkilöä jokaisesta kansalaisryhmästä. Tutkimus sisälsi haastattelun ja terveystarkastuksen. Tutkimus antaa ainutlaatuista tietoa siitä mihin tekijöihin puuttamalla voidaan parantaa Suomeen muuttaneiden terveyttä, hyvinvointia, työ- ja toimintakykyä ja elämänlaatua. Tutkimuksessa selvitettiin maahanmuuttajien voimavaroja ja kuormitustekijöitä. Huolestuttavimmaksi ongelmatekijäksi nousi psyykinen huonovointisuus. Vakavia masennus- ja ahdistusoireita oli jopa joka toisella kurditaustaisella naisella ja joka neljännellä kurdimiehellä ja venäläisellä naisella. Kurdi- ja somalialaistaustaiset olivat useimmiten kokeneet entisessä kotimaassaan jonkin vakavan traumaattisen tapahtuman, kuten sodan, kidutuksen tai väkivallan. Huomiota herättävän harva kuitenkin oli saanut tai edes hakenut apua ongelmiinsa. Hoitamattomat mielenterveysongelmat ovat yksi selkeimmistä uhista

ihmisen työ- ja toimintakyvylle ja johtavat syrjäytymiskierteeseen. Voimavaroina MAAMU-tutkimuksen maahanmuuttajilla oli mm. korkeaksi koettu elämänlaatu, tyytyväisyys elämään Suomessa, luottamus palvelujärjestelmään, päihteettömät elintavat ja tiettyjen suomalaisten kansantautien riskitekijöiden, kuten kohonneen verenpaineen tai korkeiden kolesteroliarvojen, vähäinen esiintyminen. (Castaneda ym. 2012.)

5 Mentorointi syrjäytymisen ehkäisyn välineenä

5.1 Syrjäytyminen moniulotteisena prosessina

Syrjäytymistä voidaan määritellä monin eri tavoin ja tässä opinnäytetyössä syrjäytymistä tarkastellaan sekä työelämän että yksilön hyvinvoinnin näkökulmista. Syrjäytymisen käsite on peräisin ruotsalaisesta työttömyystutkimuksesta, utslagning, uloslyönti. Syrjäytyminen on määritelty prosessiksi, jossa yksilöä yhteiskuntaan liittävät sidokset löystyvät. Köyhyyden käsite liittyy yhteiskunnan kokonaisvarallisuuden tai tulojen jakaumaan, syrjäytyminen taas viittaa enemmän ihmisten ja ihmisryhmien välisiin suhteisiin. Näin ollen syrjäytymistä on esimerkiksi puutteellinen yhteiskunnallinen osallistuminen. Syrjäytyminen on moniulotteista huono-osaisuutta, siihen liittyy merkittäviä hyvinvointiongelmia kuten asunnottomuus, työttömyys, alkoholiongelmät tai ylivelkaisuus. Suomalaista syrjäytymistutkimusta pohjustaa köyhyystutkimus ja työttömyystutkimus. (Heikkilä & Karjalainen 2000: 167-171.)

Työelämästä syrjäytymisen prosessi voi käynnistyä jo lapsuudessa, kotona, koulussa ja muissa sosiaalisissa kanssakäymisissä koetuista vaikeuksista. Kehityshaasteena on kasvaa sosiaalisen kansalaisen ja työmarkkinakansalaisen rooliin oikeuksineen ja velvollisuuksineen. Lopputulokseen, integroituko yksilö yhteiskuntaan vai syrjäytyykö hän, vaikuttaa yksilön ratkaisujen ja toiminnan lisäksi yhteiskunnan toiminnot ja näiden välinen vuorovaikutus. Nuorten aikuisten syrjäytyminen työelämästä on ongelmallista niin yksilötason kehitykselle kuin yhteiskunnallisestikin. Työelämään siirtyminen ja kiinnittyminen ovat vaativia tehtäviä nuorelle aikuiselle ja siihen tarvitaan yhteiskunnan tukitoimia. (Ek ym. 2004:11.)

Yksilön syrjäytyminen yhteiskunnasta on laajasti nähtynä seurausta hänelle kasautuneista erityyppisistä hyvinvointipuutteista. Sosiologi Pierre Bourdieu jakaa ihmisen hyvinvoinnin ulottuvuudet kulttuuriseen, sosiaaliseen ja taloudelliseen pääomaan. Nämä pääoman eri lajit ovat yksilöiden ja ryhmien yhteiskunnassa toimimisen ja hyvinvoinnin perusta. Yksilön syrjäytymiseen liittyy yleensä sosiaalisen turvaverkon ulkopuolelle jääminen, tunne voimattomuudesta ja turvattomuudesta, joka estää yksilöä etsimästä tukea ympäröivästä yhteisöstään. Hyvinvointipuutteiden vaarallinen kasautuminen ja syrjäytymiskiirteen synty riippuu sekä yksilön toiminnasta että yhteiskunnan tarjoamasta perusturvasta ja hyvinvointipalveluista. (Ek ym. 2004:17.)

Sosiaalisten ongelmien ohella terveysongelmat lapsuudessa voivat vaikuttaa myöhemmin työ- ja opiskelumahdollisuuksiin. Syy- ja seuraussuhteiden päättelemisen on vaikeaa. Heikko terveys voi vaikeuttaa työllistymistä ja johtaa syrjäytymiseen, kuin myös olla syrjäytymiskiirteen seurausta. Psykologisen kehitysteorian mukaan tiettyinä ajankohtina yksilö on haavoittuvampi erilaisille elämäkokemuksille ja varhaista aikuisuutta pidetään juuri erityisen merkittävänä elämänvaiheena, koska tässä vaiheessa tehdyillä valinnoilla on kauaskantavat vaikutukset yksilön tulevaisuuteen. (Ek ym. 2004: 18-19.)

Pitkittäistutkimukset osoittavat, että syrjäytymisprosessi käynnistyy usein lapsuudessa havaittavina sopeutumisongelmina, itsensä hallinnan ongelmina, aggressiivisuutena ja toisten huomioon ottamisen vaikeutena. Heikko itsehallinta on yhteydessä huonoon koulumenestykseen, joka taas liittyy myöhempien opintojen kesken jäämiseen tai puuttumiseen. Käyttäytymishäiriöt ja keskittymisvaikeudet ennustavat yleensäkin ongelmia koulunkäynnissä. Myös nuoren masentuneisuus, sosiaalinen arkuus ja huonot kokemukset sosiaalisista kontakteista voivat johtaa eristäytyneisyyteen ja epäonnistumisen kierteeseen. Heikon itsetunnon omaava, sosiaalisesti passiivinen nuori saattaa omaksua selviytymiskeinokseen vetäytymisen. Koulupoissaolot ja osallistumattomuus heikentävät entisestään nuoren mahdollisuuksia sosiaalistua yhteiskuntaan ja kohottaa itsetuntoa ja näin ollen ylläpitävät noidankehää, joka aiheuttaa vakavan syrjäytymisriskin. (Ek ym. 2004:20.)

Lea Pulkkinen pitkittäistutkimukseen ”Lapsesta aikuiseksi” perustuvassa väitöskirjatutkimuksessa tutkittiin pitkäaikaistyöttömyyteen valikoitumista ja siihen liittyviä tekijöitä sekä pitkäaikaistyöttömyyden vaikutuksia terveyteen. Pitkäaikaistyöttömyyttä aikuisuudessa (yli kaksi vuotta 27-36-vuotiaana) voidaan ennakoida sekä sosiaaliseen käyttäytymiseen että koulutukseen liittyvien tekijöiden avulla. Analyysit osoittivat, että heikko tunteiden hallinta, joka ilmenee mm. aggressiivisena käytöksenä 8-vuotiaana, ennakoii pitkäaikaistyöttömyyttä aikuisuudessa. Aggressiivisuus käynnistää epäonnistumisten kehän, jonka ilmentymänä on mm. koulusopeutumattomuus. Koulusopeutumattomuus oli sekä suoraan että välillisesti riskitekijä pitkäaikaistyöttömyydelle. Työttömyys oli taas yhteydessä lisääntyneisiin psyykkisiin oireisiin, ts. pitkään jatkunut työttömyys kavensi edelleen selviytymisen mahdollisuuksia. Pitkäaikaistyöttömillä on voinut olla psyykkisiä vaikeuksia jo ennen työttömyyttä, ja toisaalta pitkäaikaistyöttömyys osaltaan lisää psyykkistä pahoinvointia. Toisaalta tärkeänä tekijänä tutkimuksessa huomattiin, että niillä henkilöillä, jotka olivat lapsuudessa aggressiivisia, mutta eivät olleet ajautuneet syrjäytymiskierteeseen, oli havaittavissa niin yksilöllisiä suojaavia tekijöitä (prososiaalisia taitoja) kuin ympäristön tukea; kodin emotionaalinen ilmapiiri ja lapsikeskeinen kasvatus olivat päärooleissa. (Kokko 1999.)

Koulutustason, työmarkkina-aseman ja terveyden välisiä kausaalisia suhteita on tutkittu. Korkeasti koulutetuilla on keskimäärin parempi terveydentila ja pienempi kuolleisuus ja riski joutua työttömäksi tai työkyvyttömäksi. Vailla ammatillista tutkintoa olevilla nuorilla aikuisilla on suurentunut riski syrjäytyä työelämästä ja yhteiskunnasta yleensäkin. Peruskoulun hyvä koulumenestys ennustaa opintojen jatkamista korkeammalle tasolle. Lasten koulumenestys korreloi useimmiten vanhempien koulutustason kanssa. Vanhempien sosioekonomisella asemalla on edelleen varsin ratkaiseva merkitys nuoren tekemissä opiskeluratkaisuissa. Vanhempien asenteet ja suhtautuminen opiskeluun ja työntekoon ja taloudellinen ja sosiaalinen tilanne ovat vaikuttamassa myös nuoren myöhempään syrjäytymiskehitykseen työelämästä ja yhteiskunnasta. Kodin lisäksi myös muun lähipiirin, kuten ystävien ja opettajien arvot ja käsitykset vaikuttavat nuoren valintoihin. (Ek ym. 2004: 21-23.)

Sipilä, Kestilä ja Martikainen vertaavat tutkimuksessaan ”Koulutuksen yhteys nuorten työttömyyteen” pelkän peruskoulun suorittaneiden nuorten työmarkkinoilla pärjäämistä koulutetuimpiin nuoriin 2000-luvun Suomessa. Tutkimustulosten mukaan molemmilla sukupuolilla matala koulutus on voimakkaasti yhteydessä sekä työttömyyteen, että pitkittyneeseen työttömyyteen. Pelkän peruskoulun suorittaneilla työttömyys on hieman yleisempää naisilla (43,2%) kuin miehillä (41,2%) ja pitkittynyt työttömyys yleisempää miehillä verrattuna naisiin. Lapsuuden ympäristötekijöistä voimakkaimmin yhteydessä työttömyyteen ovat molemmilla sukupuolilla vanhempien perusasteen koulutus, vanhempien työttömyys sekä perheen kuuluminen alimpaan tuloluokkaan. Nuoruudessa pääkaupunkiseudun ulkopuolella asuminen sekä miehillä yksinasuminen ja naisilla perheellisyys (etenkin yksinhuoltajuus) ovat selvästi yhteydessä suurempaan työttömyysriskiin. (Yhteiskuntapolitiikka 2011.)

5.2 Osallisuus ja toimijuus vahvistuvat mentoroinnissa

Mentorointi kehittämisen ja kehittymisen keinona on yksi vanhimpia menetelmiä. Tiedostamatta ja tietoisesti ihmisten välisessä sosiaalisessa kanssakäymisessä siirtyy asenteita, tietoja ja taitoja kokeneemmilta untuvikoille. Mentorointia käytetään organisaatioissa tietoisesti hyväksi ns. hiljaisen tiedon siirtymiseksi eteenpäin. Eläköityvien työntekijöiden ikäluokka on suuri ja heidän mukanaan yrityksistä lähtee kokemuksen myötä paljon tietotaitoa. Mentorointi sopii myös tukihenkilötoiminnan menetelmäksi, mentorisuhte on vastavuoroinen, molempia osapuolia aktivoiva. Mentoroinnissa korostuu yhdessä oppiminen, osaamisen ja tiedon ja kokemusten jakaminen ja toisaalta vastuun ottaminen omasta kehittämisestä. (Juusela, Lillia & Rinne 2000:9.)

Sana ”mentor” johtaa kreikkalaisen mytologian mukaan Mentor-nimisen miehen hahmoon, jonka tehtävänä oli auttaa ja ohjata kuningas Odysseuksen poikaa ja kasvattaa hänet siihen

tehtävään, jonka hän oli synnyinlahjaksi saanut. Tarina kuvastaa kreikkalaisten uskoa siihen, että tällainen nuoren ja seniorin välinen suhde pohjautuu ihmiskunnan säilymisen peruseriaatteeseen: ihminen oppii taitoja, tapoja ja arvoja suoraan sellaisesta henkilöltä, jota hän arvostaa. Mentor-sana yleistyi sittemmin tarkoittamaan luotettavaa neuvonantajaa, uskottua, opettajaa, kasvattajaa tai hyvää ystävää. Mentorin tehtävänä on ollut auttaa nuorta ihmistä löytämään itsessään olevat kyvyt ja kasvamaan täyteen potentiaaliinsa. Kehittämisen ja kehittymisen keinona mentorointi on vanhimpia menetelmiä ja sitä on käytetty tiedostamatta tai tietoisesti aina kun ihmiset ovat toimineet yhdessä. Asenteet, taidot ja tiedot ovat siirtyneet sosiaalisen kanssakäymisen kautta kokeneemalta vasta-alkajalle. Kokeneen ammattilaisen antamaa ohjausta on käytetty ihmisten vaihtaessa työtehtäviä, vahvistettaessa urakehitystä tai siirtyessä uuteen organisaatioon 70-luvulta alkaen. (Castrén ym. 2005; 18-19.)

Mentorointi- termiä käytetään kuvaamaan hyvin moniulotteista oppimista ja kehitysprosessia. Mentorointi eroaa opettaja- tai valmennussuhteesta sen dynaamisen luonteen vuoksi. Mentorisuhde on valtuuttava ja toimintaan mahdollistava, mentori kehittää ohjattavaansa monilla eri tavoilla. Mentorin rooli pohjautuu persoonallisuuteen, toiminnallisuuteen ja ihmissuhteisiin ja niihin liittyvien näkökulmien valmentamiseen. Kun mentori tunnistaa ohjattavan tarpeet ja ymmärtää suhteen kumppanuudeksi, mentorisuhteen edetessä myös ohjattavan rooli aktivoituu hänen tarvitsevansa tuen ja ohjauksen suhteen. Mentori ja ohjattava kulkevat yhdessä ”oppimismatkan”, heidän välillään oleva sidonnaisuus vähenee asteittain. (Castrén ym. 2005;19.)

Mentorointi ei ole vain yhteistä rupattelua, tavallisesta kanssakäymisestä sen erottaa tavoitteellisuus ja seuranta. Tärkeintä mitä mentori voi mentoroitavalleen antaa, on aika. Mentoroitavalla on aikaa kysyä, ihmetellä ja puntaroida mielessään liikkuvia asioita. Mentorointi on prosessi, jonka aikana yhdessä etsitään ja tunnistetaan mentoroitavasta vahvuuksia ja piileviä kykyjä, niitä kehitteäkseen. Mentorointi on ennen kaikkea kehittävä vuorovaikutussuhde, joka pitää sisällään avunantoa, huolenpitoa ja osallistumista. Myös mentorille tämä on oppimisprosessi, jossa omaa maailmankuvaa on mahdollisuus laajentaa, oppien myös itsestään ja ajattelustaan uusia asioita ja antaen mahdollisuuden kasvuun. (Juusela ym. 2000: 14-15, 79, 125.)

Nuorten osallisuushankkeiden taustalla on nuorten syrjäytymiskehityksen ehkäisy ja nuorten kiinnostuksen herättäminen yhteisiä asioita ja päätöksentekoa kohtaan.

Osallisuus viittaa omakohtaiseen voimaantumisen tunteeseen. Se tuottaa toimijalle onnistumisen ja osaamisen tunnetta, uuden oppimista ja haasteista selviytymistä. Osallisuus kiinnittää ihmisen yhteisöllisiin prosesseihin, esim. kuuluminen teatteriryhmään, useimmiten toiminnalla on myös yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Osallisuudessa toimijat kokevat

olevansa aktiivisia toimijoita, ei vain passiivisia vastaanottajia; he ovat suunnittelemassa toimintansa tavoitteita, pohtimassa ratkaisuvaihtoehtoja ja toteuttamisprosessia ja kantavat vastuuta seurauksista. Osallisuuden kautta toimija saa uusia tietoja ja taitoja, joita hyödyntää jatkossa sosiaalisessa ja yhteiskunnallisessa toiminnassa. (Laakso 2006: 13-15.)

Osallisuuden merkitys korostuu nykyään kaikessa kehittämistoiminnassa. Osallistavasta kehittämistoiminnasta on tullut muoti-ilmiö. Asiakkaiden, työntekijöiden ja muiden sidosryhmien osallistumisesta on monenlaista hyötyä kehittämistoiminnassa. Tällä tavoin lisätään yhteistyökumppaneiden sitoutumista kehittämiseen ja varmistetaan eri tahojen tarpeiden ja intressien huomioiminen. On sinänsä jo merkityksellistä, että työntekijät ja asiakkaat, joita kehitettävä asia koskee, ovat oikeutettuja osallistumaan kehittämistoimintaan. (Toikko & Rantanen, 2009: 89-91.) Osallistavassa kehittämistoiminnassa pyritään dialogiin, jossa toisilta pyritään oppimaan ja heistä ollaan kiinnostuneita. Aktiivinen osallistuminen onnistuu vain avoimessa vuorovaikutuksessa. Osallistava kehittäminen asettaa jo olemassa olevat toimintatavat ja rakenteet kriittisen tarkastelun alle ja osallistavan kehittämisen näkökulma korostaa toisin tekemistä. Juuri avoimen ja arvostavan dialogin kautta osallistava kehittämistoiminta toteutuu parhaiten. (Toikko & Rantanen 2009: 93, 167.)

Ajankohtaisena teemana yhteiskunnassamme on kansalaisten ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden vaikutusmahdollisuuksien ja osallisuuden lisääminen palveluissa ja niiden kehittämisessä. Niin Euroopan Unionin terveysstrategiassa kuin sosiaali- ja terveysministeriön kansallisessa kehittämisohjelmassa (KASTE) korostetaan palveluiden kehittämistä yhteistyössä ja etenkin heikoimmassa asemassa olevien ihmisten osallisuuden lisäämistä. Osallisuuden lisääminen mielenterveys- ja päihdetyössä voisi osaltaan vähentää mielenterveysongelmaisten leimaamista ja syrjintää ja kasvattaa hallinnantunnetta ja itsetuntoa. Osallisuuden lisääminen on erityisen tärkeää ryhmillä joilla on puutteelliset vaikutusmahdollisuudet ja jotka usein joutuvat työttömyyden, toimeentulo-ongelmien tai sosiaalisen syrjäytymisen kohteiksi, kuten mielenterveyskuntoutujat. Osallisuuskokemus saattaa tukea yhteiskuntaan integroitumista. Ensimmäisenä askeleena on asiakkaan aseman vahvistaminen. Perusteita palvelujen käyttäjien osallisuuden lisäämiselle ovat asiakkaan toiveita ja tarpeita vastaavan ja laadukkaan palvelun kehittäminen, asiakkaan oikeus osallistua päätöksentekoon, sekä osallisuuden kokemuksen tuoma terapeuttilinen ja voimaannuttava merkitys. (Laitila 2010: 2-3.)

Osallisuuden käsitteen taustalla korostuu demokraattinen ajattelumalli, joka painottaa asiakkaiden äänen kuulemistä ja heidän valtaistumistaan. Empowerment-mallissa pidetään tärkeänä vallan tasa-arvoisempaa jakautumista, kansalaisuutta, kansalaisoikeuksien toteutumista ja tasavertaisia mahdollisuuksia. Osallisuus on laajempi käsite kuin osallistuminen. Se tarkoittaa kiinnittymistä yhteiskuntaan, kokemusta jäsenyydestä,

mahdollisuutta osallistua, toimia ja vaikuttaa yhteisössä. Asiakkaan osallisuuden kokemukseen liittyvät vahvasti saatu tuki, valinnan mahdollisuus ja asiakkaan mielipiteen arvostaminen. Kujala (Laitila 2010) on määritellyt osallisuuden ja asiakaslähtöisyyden rinnakkaiskäsitteiksi, jolloin aito asiakaslähtöisyys edellyttää, että asiakas kokee osallisuutta. Hänen mukaansa osallisuus on autonomiaa, itsehoitoa ja persoonallista vaikuttamista omaan itseensä ja hoitoonsa. (Laitila 2010: 7-9.)

Toimijuus määrittyy yksilön ja yhteiskunnan välisessä suhteessa, johon sosiaaliset rakenteet, ideologiat ja kulttuurit vaikuttavat. Tuula Gordon pohtii toimijuuden käsitteen dilemmoja ja miten toistuvat eriarvoisuuden kokemukset vaikuttavat toimijuuden mahdollisuuksiin ja sen rajoituksiin. Hänen tutkimuksensa mukaan nuorilla on hyvin erilaisia käsityksiä omasta toimijuudestaan, sen mahdollisuuksista ja rajoituksista. Joku nuori kokee, että ”saa tehdä omia valintoja”, toinen miettii, että ”täytyy olla samanlainen”, yksi pelkää passiivisesti ”päätyvänsä” ja toinen yrittää ”ottaa itseään niskasta kiinni” ja karaistua oppimaan toimijuutta ja päätöksentekoa. Iän kertyessä ja itsenäistyessään nuori ”pääsee ja joutuu” tekemään yhä enemmän päätöksiä. Toimijuuden tunteeseen liittyykin olennaisena käsitys omista mahdollisuuksistaan tehdä päätöksiä ja toteuttaa niitä, näin ollen toimijuuteen sisältyvät myös voiman, vallan ja vaikutuksen aspektit. Toimijuuden käsitteeseen liittyy sekä yhteisöllisyyden että yksilöllisyyden tuomia jännitteitä ja se kuvastaa ihmisten taloudellista, kulttuurista ja sosiaalista asemaa sekä oman elämän rakentamiseen liittyviä käsityksiä, kokemuksia ja tunteita. Myös nuorten ikään kytketyt oikeudet ja velvollisuudet rajoittavat nuorten toimijuutta. (Meurman-Solin & Pyysiäinen 2005: 114-115.)

Gordon on tutkinut nuorten toimijuuden tunnetta, käsitystä siitä, että on oman elämänsä subjekti, ”minä”, joka tekee päätöksiä ja toteuttaa niitä, jolla on mahdollisuuksia vaikuttaa elämäänsä ja arkeensa, sekä sitä miten nuoret perustelevat toimiaan ja valintojaan. Hänen mukaansa sosiaaliset, kulttuuriset ja materiaaliset erot määrittelevät yhä enemmän nuorten mahdollisuuksia ja rajoituksia, vaikka yleisissä kulttuurisissa puheissa painottuvatkin individualismi ja yksilön mahdollisuudet, kaikille avoimet valinnat. Tämä asettaakin ristiriitaisia jännitteitä puhuttaessa näennäisestä valinnanvapaudesta. Individualistinen kulttuurimme korostaa ”oman itsen” projektia, jossa jokainen tuottaa oman tulevaisuutensa ja kantaa siitä vastuun, ihminen on sitä miksi hän itsensä muokkaa. Tällainen käsitys ei ota huomioon toimijuutta rajoittavia ja eriarvoistavia järjestyksiä, joissa joillakin on paremmat mahdollisuudet rakentaa omaa toimijuuttaan kuin toisilla. Taloudelliset ja sosiaaliset resurssit jakautuvat nykyään yhä epätasaisemmin ja mm. yhteiskuntaluokan, etnisyyden, sukupuolen ja seksuaalisuuden asemat määrittävät nuoren toimijuutta. Toisaalta myös nuorten toimijuutta tukevat resurssit, kuten perhe, ystäväpiiri ja muut verkostot, sekä paikallisen ympäristön koulutukselliset ja taloudelliset rakenteet asettavat oman painonsa nuorten erilaiselle asemalle. Resurssit saattavat jakautua niin, että nuorella on jollain alueella vähäiset

mahdollisuudet (esim. varallisuus) ja toisella alueella monipuolisia mahdollisuuksia (esim. sosiaaliset suhteet), jo yhdenkin resurssin vahvuus kompensoi mahdollisia rajoituksia ja tukee nuoren toimijuutta siirtymävaiheessa. (Meurman-Solin & Pyysiäinen 2005: 115-119.)

Toimijuuteen liittyvä läheisesti käsitys hyvinvoinnista. Sosiologi Erik Allardt on määritellyt hyvinvoinnin koostuvan kolmesta pääasiallisesta osa-alueesta ”having, loving ja being”. ”Having” viittaa aineellisiin resursseihin, ”loving” rakkauteen ja liittymiseen hyvinvoinnin tekijöinä ja ”being” itsensä toteuttamiseen. Allardt'n hyvinvointikäsitys on psykologi Abraham Maslow'n tarvehierarkian tavoin individualistinen, jonka keskiössä on yksilön tarpeiden tyydyttäminen. Tähän 70-80-lukujen individualistis-liberalistiseen hyvinvointikäsitukseen painottuivat vapaus, resurssit, autonomia, itsensä toteuttaminen ja valinnan mahdollisuus. Yksilön vapaus toteuttaa itseään nähtiin perimmäisenä kriteerinä hyvinvoinnille. Sittemmin yhteisöllisyys ja osallisuus ovat saaneet enemmän jalansijaa hyvinvoinnin määritelmässä ja perimmäisinä kriteereinä ovat olleet (Doyal & Gough 1991:) ”edellytykset osallistua yhteisön elämänmuotoon” ja ”vuorovaikutus”. (Saari 2005: 98, 103-105.)

5.3 Voimaantuminen vuorovaikutussuhteessa

Siitosen (1999: 117-118) mukaan voimaa ei voi antaa toiselle ihmiselle, sillä voimaantuminen on henkilökohtainen ja sosiaalinen prosessi, johon liittyvät ihmisen oma tahto ja hänen omat päämääränsä. Voimaantumisteorian mukaan ihminen on aktiivinen, luova ja vapaa toimija, joka asettaa itse omat tavoitteensa eikä toinen ihminen voi sitä tehdä. Kuitenkin ihmisen voimaantumiseen vaikuttavat toiset ihmiset, ympäröivät olosuhteet ja sosiaaliset rakenteet. Siitonen (1999: 119-120) painottaa valinnan vapauden ja vapaaehtoisuuden merkitystä tavoitteiden ja päämäärien asettamisessa. Maslowin mukaan Siitosen teoksessa (1999: 124-125) turvallisessa, kunnioittavassa ja hyväksyvässä ilmapiirissä ihminen kykenee tekemään omaa kasvuun ja kehitystään tukevia valintoja. Turvallisessa ympäristössä saaduilla kokemuksilla on Maslowin mukaan merkitystä myös itseluottamuksen ja itsearvostuksen lisääntymisen sekä minuuden kehittymisen kannalta. Ihmisen usko omiin kykyihinsä on merkityksellistä ja lisää hänen voiman tunnettaan. Kun ihminen huomioidaan kokonaisvaltaisena yksilönä, hänen minäkuvansa eli käsityksensä itsestään vahvistuu.

Ahon (Siitonen 1999:130-131) mukaan ihminen kokee voimaantumista, kun ympäristö tukee ihmistä hänen omista lähtökohdistaan. On tärkeää, että ihmisen omat lähtökohdat kartoitetaan, minkä jälkeen vasta pohditaan millaista tukea hän haluaa vastaanottaa ja ennen kaikkea kokee itse tarvitsevansa. On tarkoituksenmukaista vahvistaa ihmisen minäkuvaa ja tuoda esiin hänen omia vahvuuksiaan, sillä ihminen, jolla on myönteinen käsitys itsestään, suhtautuu optimistisesti tulevaisuuteen ja asettaa itselleen realistisia päämääriä.

Voimaantuminen tapahtuu toimijuuden ja osallistumisen kautta, ja sillä on yhteys ihmisen hyvinvointiin. Se voidaan nähdä prosessina, mutta myös päämääränä, lopputuloksena, asenteena ja arvojärjestelmänä. Leino-Kilpi (Laitila 2010:31) vertaa voimaantumisen käsitettä sisäiseen hallintaan. Terveystieteiden edistämisen kannalta voidaan sisäinen hallinta jakaa seitsemään eri alueeseen: fysiologis-biologinen (oireiden hallinta), toiminnallinen, tiedollinen, sosiaalis-yhteisöllinen, kokemuksellinen, eettinen sekä ekonominen (taloudellinen seviytyminen). Laitilan väitöskirjassa tutkittiin mielenterveys- ja päihdekuntoutujien osallisuuden toteutumista ja asiakaslähtöisyyttä asiakkaiden ja hoitohenkilöstön näkökulmasta. Tulosten mukaan osallisuuden toteutumisessa on edelleen paljon kehitettävää.

Voimaantumista voidaan edelleen tarkastella yksilö- ja yhteisötasolla. Yksilötasolla voimaantuminen on prosessi, jonka päämääränä on itseluottamuksen lisääntyminen ja henkilökohtainen kasvu. Voimaantumiseen liittyviä psykologisia tekijöitä, kuten hallinnan ja kyvykkyyden tunteet, vastuullisuus, tulevaisuuteen suuntautuminen ja osallistuminen. Voimaantumisen yhteisöllisenä mallina ajatellaan, että ihmisillä on yhteisiä tarpeita, joihin voidaan vastata monin eri keinoin. Tavoitteena voi olla saada aikaan rakenteellisia muutoksia yhteiskunnan sosiaalisiin ja taloudellisiin voimasuhteisiin. Toiminta voi olla myös pientä ”ruohonjuuritason” toimintaa. (Laitila 2010: 32.)

6 Nuoruus kehityspsykologisena vaiheena ja vanhemmuuden roolit

6.1 Nuoruusiän kuvaus ja kehitystehtävät

Nuoruusiän loppuvaiheessa noin 16 ikävuoden jälkeen nuori alkaa tosissaan työstää omaa identiteettiään ja ideologiaansa. Nuori tavoittelee tilaa jossa hän kokee olevansa oma itsensä ja voi sanoa: ”Tällainen minä todella olen.” Itseään etsiessään nuori käy läpi psykologista syntymää muistuttavan kehitysvaiheen. (Vuorinen 1998: 209.) Psykologisella syntymällä tarkoitetaan Margaret Mahlerin kehittämää teoriaa lapsen irtautumisesta symbioosista häntä hoitavan aikuisen kanssa ja oman minuutensa löytämisestä. Hägglundin ym. (Dunderfelt 1999:93) mukaan 16-19 vuoden iässä läpikäytävän identiteettikriisin aikana nuori käyttää idoleitaan ja samaistumiskohteitaan apuna oman itsensä hahmottamiseen. Hän kokeilee erilaisia rooleja matkallaan pysyvämpään minuuteen ja Blosin (Vuorinen 1998:202) mukaan nuori on valmis aikuisuuteen kun hänen identiteettinsä on tarpeeksi selkiintynyt. Blosin näkemyksen mukaan (Vuorinen 1998: 201-202.) nuoruus päättyy 22-vuotiaana myöhäisnuoruuteen, mutta Vuorinen katsoo nykypäivän aikuistumisen vievän enemmän aikaa kuin esimerkiksi 1950-luvulla, joten hänen mukaansa vielä 25-vuotiaasta voidaan pitää nuorena.

Kehitystehtävä käsitteen on luonut Robert J. Havighurst vuonna 1953. Kehitystehtäväteoria pyrkii vastaamaan kysymyksiin siitä, miten yksilön kasvu ja kehitys nivoutuvat ympäristön eli perheen, koulun, ikätovereiden ja yhteiskunnan taholta tuleviin vaatimuksiin, rajoituksiin ja tarpeisiin. Teorian mukaan nuoren kehitystä säätelevät yksilön rakenteelliset kasvuvoimat ja ympäristön sosiaalinen vaikutus sekä niiden vuorovaikutus. Ympäristön ja yhteiskunnan sosiaalisista odotuksista viriää iän mukana jatkuvasti muuttuvia sosiaalisia rooleja. Havighurst painottaakin sopeutumista sosiaalisiin odotuksiin ja paineisiin. (Kuusinen 2001: 311-312.) Kehitystehtävällä tarkoitetaan siis niitä tavoitteita, jotka yksilön olisi tietyllä kehitystasolla päästyään saavutettava. Elämäkulun myötä kehitystehtävät muuttuvat ja ne auttavat yksilöä sopeutumaan uusiin elämäntilanteisiin ja rooleihin. Nuoruuden kehitystehtävät ovat haasteita, joista selviytyminen mahdollistaa nuoren kehittymisen ja siirtymisen aikuisuuteen. Nuoruuden kehitystehtävät liittyvät opiskeluun, ammatinvalintaan, parisuhteeseen ja muuttamiseen pois lapsuudenkodista. Nuori tarvitsee aikuisten tukea pystyäkseen selviytymään näistä kehitystehtävistä. (Saarinen, Ruoppila ja Korhokangas 1994: 108-109.)

Havighurstin (Dunderfelt 1999: 94-95) mukaan nuoruuden fyysisinä kehitystehtävinä on myös löytää oma maskuliininen tai feminiininen rooli sukupuolesta riippuen ja hyväksyä oma fyysinen ulkonäkönsä sekä saavuttaa kypsä suhde molempiin sukupuoliin. Psykkisiä kehitystehtäviä ovat itsenäisyyden saavuttaminen niin henkisellä kuin taloudellisella tasolla sekä oman henkilökohtaisen maailmankatsomuksen, arvomaailman ja moraalien löytäminen omien pohdintojen kautta. Pyrkiminen sosiaalisesti vastuulliseen käyttäytymiseen liittyy sosiaalisiin kehitystehtäviin.

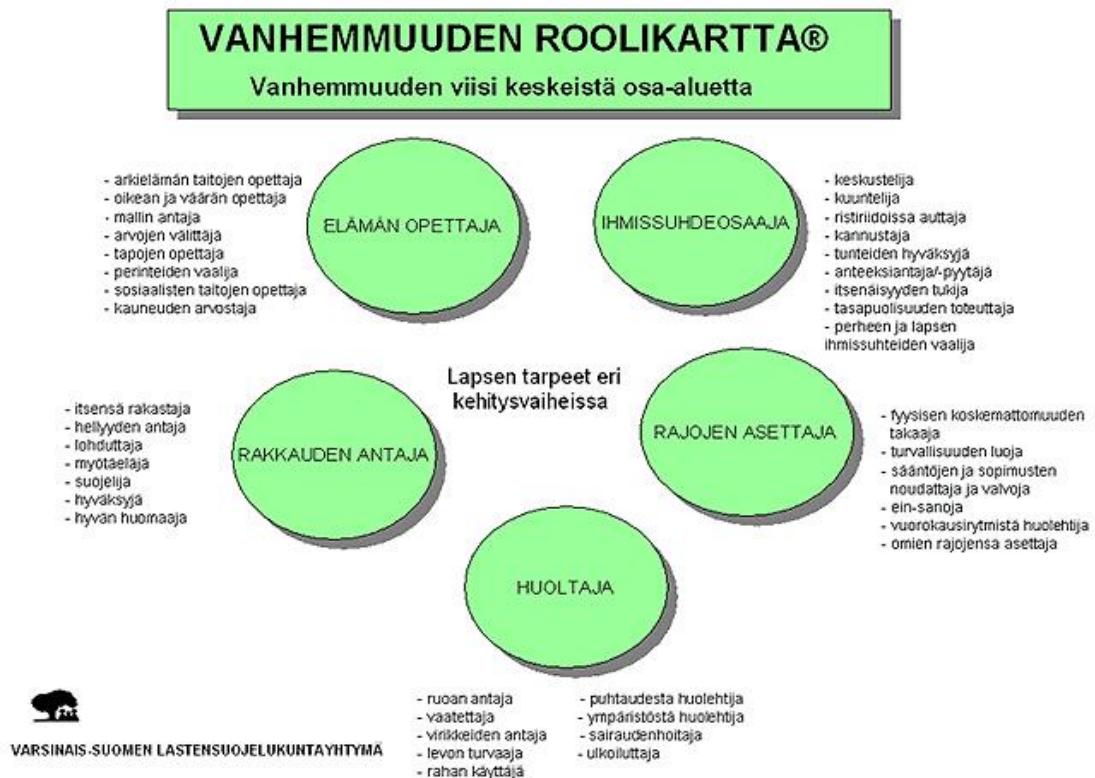
Eriksonin (Saarinen ym. 1994: 130-131, 158) mukaan ihmisen persoonallisuuden kehitys tapahtuu psykososiaalisten kriisien kautta. Teorian mukaan ihminen käy läpi kahdeksan kehitysvaihetta ja nuoruusiässä painopiste on minäidentiteetin etsimisessä. Nuori peilaa itseään muihin ja rakentaa näin käsitystä itsestään. Eriksonin mukaan identiteetin rakentamisessa on kyse myös valinnoista, joita nuori tekee muun muassa opiskelun, ammatin ja esikuvien suhteen. Nuoruudessa alkava identiteettikriisi on yhteydessä myös vanhemmista irrottautumiseen. Sosiaalisiin suhteisiin liittyvä identiteetti puolestaan rakentuu vertaisryhmissä ja ystävyysuhteissa.

Nuoruusiän kehitystehtävien hallinta edellyttää, että nuoren identiteetti eli minuus kehittyy aikuisempaan suuntaan. (Saarinen ym. 1994:110, 131). Marcian teorian mukaan identiteetin muodostuminen nuoruudessa on kaksivaiheinen tapahtumasarja: Nuori etsii erilaisia vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia, jotka liittyvät ammatinvalintaan, ideologiseen maailmankuvaan ja sukupuolirooleihin. Sen jälkeen nuori tekee päätöksiä näillä elämänaalueilla ja sitoutuu joihinkin vaihtoehtoihin. (Lyytinen, Korhokangas & Lyytinen 2001: 262.)

6.2 Vanhemmuuden roolit nuoruuden itsenäistymisvaiheessa

Ryhmäpsykoterapian uranuurtaja Jacob Levy Moreno loi 1900-luvun alussa rooliteorian, jonka avulla voidaan hahmottaa ihmisten välisiä vuorovaikutussuhteita. Roolikartta eli rolematrix on Morenon kehittämä menetelmä, jonka avulla voidaan tarkastella ihmisen sisäisiä roolisuhteita. Roolikartan avulla voidaan esimerkiksi tarkastella miten mies toimii eri rooleissa; isänä, aviomiehenä, veljenä ja työntekijänä. Moreno määritteli ihmisen eri roolien olevan sidoksissa ihmisen persoonallisuuden kehitykseen. Morenon mukaan ensin kehittyvät fyysiset roolit, minkä jälkeen sosiaaliset ja psykologiset roolit voivat kehittyä. (Iso-Heiniemi 1999: 12-13)

Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä (2013a) on kehittänyt Morenon teorian pohjalta vanhemmuuden eri tehtävien hahmottamiseksi ja selkiyttämiseksi Vanhemmuuden roolikartan (Kuvio 2.), jonka mukaan vanhemmuuteen kuuluu viisi pääroolia, joissa voi olla 6-9 alaroolia. Vanhemmuuden eri roolit muuttuvat ja korostuvat lapsen kasvaessa ja varttuessa. Vauva, taapero, koululainen ja itsenäistymisvaiheessa oleva nuori tarvitsevat kaikki vanhempiaan, vaikkakin osittain erilaisin lähtökohdin. Tervamäen mukaan (2001: 53-56.) vanhemmilla on nuoruusiässä edelleen merkityksellinen rooli erityisesti rajojen asettajana, rakkauden antajana ja ihmissuhdeosaajana sekä elämän opettajana.

Kuvio 2. Vanhemmuuden roolikartta. (Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä 2013a.)

Itsenäisyysvaiheen alussa vanhemman rooli rajojen asettajana on vielä korostunut, sillä nuorta on suojeltava epäsuotuisilta valinnoilta muun muassa opiskelupaikan, rahan ja ajankäytön suhteen. Vanhemman tehtävänä on myös valmistaa ja harjoittaa nuorta itsenäiseen elämään ohjaamalla nuorta esimerkiksi kodinhoidollisissa askareissa. Vaikka nuori ei olisikaan aina halukas yhteistyöhön ja asioista syntyisi kiistoja, ei nuorelle tule antaa periksi vaan häneltä tulee vaatia vastuunottoa myös arkisista asioista. Kiistojen ja erimielisyyksien selvittely, sekä niiden aiheuttamat tunnepurkaukset kuuluvat itsenäistymisvaiheeseen ja vanhempien tehtävänä on ottaa purkauksia vastaan ja palauttaa nuorta realiteetteihin. Nuori tarvitsee vanhemman mallia siitä, miten konflikteja ratkaistaan puhumalla ja sovittelemalla. Vanhemman tulee toimia oman arvomaailmansa ja sääntöjensä pohjalta ja rajoittaa esimerkiksi nuoren törkeää kielenkäyttöä, eikä vanhemman pidä hyväksyä nuorelta minkäänlaista henkistä tai fyysistä väkivaltaa. (Tervamäki 2001: 53-54.)

Vanhempien rooli rakkauden antajana on edelleen tärkeä, vaikka nuorella olisikin muita ihmissuhteita, joiden parissa nuori voi etsiä omaa rooliaan rakkauden antajana. Seurustelusuhteiden aiheuttamissa tunnekuohuissa nuori tarvitsee vanhempaansa rakkauden antajana, lohduttajana ja myötäeläjänä. Vanhemman tehtävänä on sanoittaa tunteita sekä rohkaista nuorta solmimaan erilaisia ihmissuhteita ja tällä tavoin tukea nuoren itsetuntoa sekä toisaalta opettaa sietämään yksinäisyyden tunnetta. Rakkauden antajana vanhemman on tärkeää myös antaa nuorelle myönteistä palautetta, jotta nuori kokee tullessa huomatuksi ja hyväksytyksi sellaisena kuin on. Myönteinen palaute rakentaa myös nuoren minäkuvaa. Elämän opettajana vanhempi suojaa nuorta hyväksikäytöltä ja ”vääriä” valinnoilta, jotka voivat vaikuttaa negatiivisesti nuoren tulevaisuuteen. Vanhemman tulee kiinnittää huomiota nuoren päihteiden- sekä rahankäyttöön, jotta on mahdollista havaita ensimmäiset merkit mahdollisesta epäsosiaalisesta käytöksestä. Itsenäistymisvaiheessa oleva nuori tarvitsee vielä vanhemman opastusta muun muassa opiskelupaikan valinnassa, lomakkeiden täyttämässä ja rahankäytössä. Itsenäisyyden lisääntyessä vanhemman rooli muuttuu opettajasta neuvonantajaksi. Vaikka vanhempi ei hyväksyisikään nuoren valintoja, ei vanhemman tulisi suhtautua nuoreen liian kielteisesti, sillä se voi lisätä nuoren uhmaa entisestään. Nuorelle on tärkeää kokea itsensä hyväksytyksi, vaikka vanhempi ei kaikkia nuoren valintoja hyväksyisikään. (Tervamäki 2001: 55-56.)

Ihmissuhdeosaajana vanhemman tulee olla nuoren käytettävissä keskustelijana ja kuuntelijana, jotta nuori saa vuorovaikutuksessa kokea, että hänestä välitetään. Aikuisen tehtävä on tunnistaa ja antaa tilaa nuoren tunteille. Nuori tarvitsee vanhempansa täyden tuen tehdessään tärkeitä valintoja elämänsä suhteen. Myönteinen palaute vanhemmilta ja muilta tärkeiltä aikuisilta tukee nuoren identiteetin rakentumista ja nuoren uskoa omiin kykyihinsä. Tällöin nuori kasvaa rakkauden vastaanottajasta rakkauden antajaksi ja sitä kautta nuori osaa olla itselleen hyvä vanhempi. (Tervamäki 2001: 56.)

6.3 Itsenäistyvän nuoren roolikartta

Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä (2013b) on kehittänyt myös Itsenäistyvän nuoren roolikartan (Kuvio 3.), joka on syntynyt Vanhemmuuden roolikartan jatkokehittelyn tuloksena. Itsenäistyvän nuoren roolikarttaa voidaan käyttää hahmottamaan nuoren valmiuksia itsenäiseen elämään nuoren itsenäistymiskasvatuksen tukena. Roolikartan avulla esimerkiksi koulukuraattori tai sosiaalityöntekijä voi herätellä keskustelua nuoren kanssa ja ottaa huolenaiheita puheeksi. Roolikartan avulla työntekijä voi auttaa nuorta hahmottamaan erilaisia roolejaan sekä löytämään omia vahvuuksiaan ja heikkouksiaan. Roolikartan avulla nuorelle voidaan antaa positiivista palautetta, mikä voimavaraistaa nuorta ja vie työskentelyä myönteisempään suuntaan. (Terveys- ja Hyvinvoinninlaitos 2015). Itsenäistyvän nuoren roolikartan viisi keskeistä osa-aluetta ovat elämästä oppija, suhteiden hoitaja, rajojen asettaja, arkipäivän pyörittäjä ja itsensä arvostaja. Jokaiseen osa-alueeseen liittyy alarooleja alla olevan kuvion mukaan. (Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä 2013b.)

Kuvio 3. Itsenäistyvän nuoren roolikartta. (Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä 2013b.)

7 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyömme on työelämälähtöinen ja se toteutettiin yhteistyössä Amigo-hankkeen kanssa. Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata nuorten näkemyksiä Helsingin Diakonissalaitoksen toteuttamasta Amigo-hankkeesta. Amigo-hanke pyrkii tukemaan syrjäytymisvaarassa olevia nuoria ja edistämään heidän terveyttään ja hyvinvointiaan mentoroinnin avulla. Opinnäytetyömme tavoitteena on lisätä ymmärrystä nuorten tilanteista ja siitä, millaisia kokemuksia heillä on mentoroinnista Amigo-hankkeessa. Opinnäytetyömme avulla pyrimme saamaan nuorten ääntä kuuluviin ja tuomaan esiin nuorten näkökulmaa siitä, miten Amigo-hanketta voidaan edelleen kehittää. Opinnäytetyömme tulee osaksi Amigo-hankkeen materiaaleja ja internetsivujen aineistoa.

Keskeiset tutkimusongelmat ovat:

- 1) Millaisia kokemuksia Amigo-hankkeeseen osallistuneilla nuorilla on mentoroinnista?
- 2) Millaista hyötyä nuoret ovat kokeneet saaneensa Amigo-hankkeen mentoroinnista?

Opinnäytetyömme on luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus.

Tutkimusmenetelmäksi valitsimme haastattelun, koska haastattelu mahdollistaa nuorten oman äänen kuulemisen ja heidän omien kokemustensa kuvaamisen. Haastattelussa nuorilla on mahdollisuus kertoa monipuolisesti kokemuksistaan mentoroinnista. Haastattelu perustuu luottamukselliseen vuorovaikutukseen haastateltavan kanssa ja sen avulla voimme saada monipuolista tietoa tutkittavista kokemuksista. Haastattelu tapahtuu tutkijan aloitteesta ja on tutkijan ohjaama tilanne. Haastattelutilanne on ennalta suunniteltu ja haastattelijan tehtävänä on motivoida haastateltavaa sekä pitää haastattelua yllä. (Eskola & Suoranta 1999: 86-87.)

Haastattelun vahvuutena on joustavuus, sillä haastattelija voi toistaa kysymyksiä ja pyrkiä tarkentamaan ja selventämään vastauksia, mihin ei ole mahdollisuutta esimerkiksi lomakekyselyssä. Haastattelun etu on myös se, että haastattelija voi havainnoida haastateltavaa, ja se, miten haastateltava kertoo kokemuksistaan, antaa tutkijalle lisää tietoa. Valitsimme haastattelumuodoksi teemahaastattelun eli puolistrukturoidun haastattelun, koska teemahaastattelussa pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimustehtävän mukaisesti. Tutkijan valittavissa, miten tiukasti pitäydytään teemahaastattelun rungossa. (Tuomi & Sarajärvi 2013:73-75.) Puolistrukturoitu haastattelu sopii käytettäväksi tilanteissa, joissa aihealue on arka ja intiimi tai halutaan selvittää haastateltavan heikosti tiedostamia asioita, kuten arvoja, ihanteita tai perusteluja. (Metsämuuronen 2000: 42.)

Teemahaastattelun (Liite 1) kysymykset perustuvat tutkimuksen viitekehukseen eli siihen mitä tutkittavasta ilmiöstä jo tiedetään (Tuomi & Sarajärvi 2002: 77-78). Tässä opinnäytetyössä haastattelun teemavalinnat pohjaavat Amigo-vuoden kulkuun, Amigo-hankkeen tavoitteisiin ja itsenäistyvän nuoren roolikarttaan. Teemahaastattelun taustatietoina kysimme haastateltavan ikää, sukupuolta ja pohjakoulutusta, kuinka kauan haastateltava on ollut mukana Amigossa, mikä oli hänen tilanteensa Amigoon tullessa ja mikä oli lähettävä taho. Kysymykset toimivat orientoivina kysymyksinä haastattelun alussa ennen haastattelun teemaosuutta.

Haastatteluissa nuoret saivat vapaasti kertoa omin sanoin ja ajatuksin mentorointiin liittyvistä kokemuksistaan. Samat teemat käytiin läpi jokaisessa haastattelussa, mutta kysymysten muotoilu ja järjestys saattoivat vaihdella, eikä kaikille nuorille välttämättä esitetty täsmälleen samoja kysymyksiä, koska nuorten elämäntilanteet vaihtelivat. Haastatteluissa oli tarkoituksena käyttää apuna itsenäistyvän nuoren roolikarttaa ja pyytää nuoria pohtimaan sen avulla, mihin elämän osa-alueisiin mentorointi on vaikuttanut. Haastatteluista muotoutui intiimejä tilanteita, joissa nuoret pohtivat elämäänsä ja mentoroinnin merkityksiä hyvin oma-aloitteisesti. Haastateltavien nuorten kohtaaminen intuitiivisesti ja heidän kokemuksiaan kunnioittavasti haastattelutilanteessa oli erittäin tärkeää sekä tutkimuseettisistä syistä, mutta myös haastattelujen onnistumisen kannalta. (Eskola & Suoranta 1999:87; Tiittula & Ruusuvuori 2005: 11-12.)

8 Tutkimusaineisto ja sen analysointi

8.1 Aineisto ja aineiston kerääminen

Etsimme haastateltavia Amigo-hankkeen kautta. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2004:169) painottavat, että tutkijan tulee määritellä tutkimuksen perusjoukko, josta poimitaan edustava otos, sillä harvoin on mahdollista tutkia koko joukkoa. Määrä olisi ollut liian suuri haastatella koko perusjoukkoa eli kaikkia Amigo-hankkeeseen osallistuneita nuoria, joten sovimme Amigo-hankkeen työntekijöiden kanssa, että haastateltaviksi valitaan nuoria, jotka ovat olleet toiminnassa mukana yhden Amigo-vuoden eli 12 kuukautta tai kauemmin. Hanketyöntekijöiden toiveena oli, että opinnäytetyössä tutkitaan koko vuoden mukana olleiden nuorten kokemuksia, jotta voidaan saada parempi kuva nuorten kokemuksista koko prosessista ja Amigo-vuoden kulusta. Tarkoituksena siis oli, että haastateltavaksi saataisiin edustava otanta hankkeeseen koko vuoden osallistuneista nuorista ja että myös maahanmuuttajataustaisia nuoria olisi haastateltavien joukossa, koska heillä saattaa olla erilaisia kokemuksia hankkeesta kuin kantasuomalaisilla. Otanta tehtiin hanketyöntekijöiden toimesta satunnaisotantana; nimilistan järjestyksen mukaan soitettiin nuorille, jotka ovat olleet toiminnassa mukana 12 kuukautta tai kauemmin.

Nimilistä hankkeeseen osallistuneista nuorista oli laadittu sillä perusteella, missä järjestyksessä nuoret olivat tulleet hankkeeseen mukaan. Listoja päivitetään kuukausittain, sitä mukaan kun uusia nuoria tulee mukaan hankkeeseen tai lopettaa hankkeessa. Tavoitettavuuden vuoksi sovittiin, että hanketyöntekijät ottavat yhteyttä niihin nuoriin, joiden nimi oli listassa vuoden 2014 aikana. Soittamista jatkettiin kunnes koossa oli kymmenen haastatteluun halukasta nuorta. Amigo-hankkeen työntekijöiden kanssa sovittiin, että he esittelevät puhelimitse opinnäytetyötämme laatimamme Haastattelupyynnötlomakkeen perusteella. (Liite 5.) Amigo-hankkeen työntekijät olivat aluksi yhteydessä kymmeneen nuoreen, joiden yhteystiedot hanketyöntekijät ilmoittivat opinnäytetyöntekijöille. Saatuamme nuorten yhteystiedot olimme yhteydessä puhelimitse jokaiseen nuoreen. Kahdeksan nuorista saapui haastatteluun sovitusti. Kaksi nuorta ei saapunut haastatteluun, toinen heistä kieltäytyi haastattelusta oman huonovointisuutensa takia ja toiseen nuoreen opinnäytetyöntekijät eivät saaneet mitään yhteyttä. Tämän jälkeen Amigo-hankkeen työntekijät olivat yhteydessä vielä kahteen nuoreen, jotka olivat halukkaita osallistumaan haastatteluun ja näin haastateltavia saatiin yhteensä kymmenen, kuten opinnäytetyön suunnitelmaan oli kirjattu.

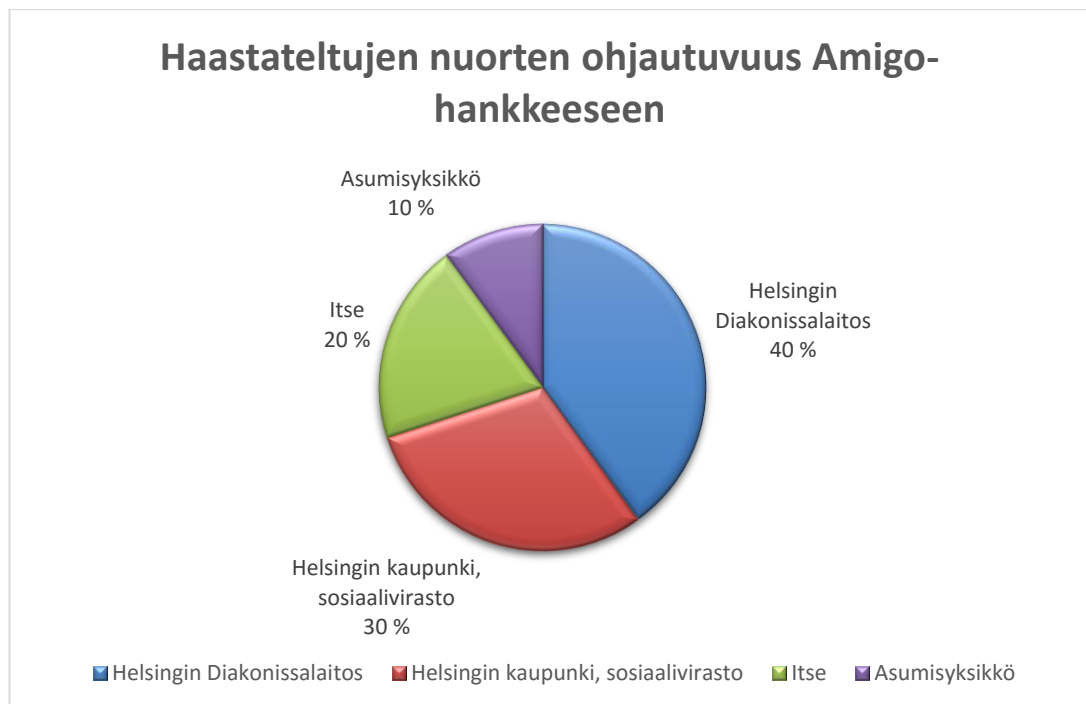
Haastatteluajoista nuorten kanssa sopiessamme kerroimme heille opinnäytetyömme tarkoituksesta ja tavoitteesta. Ennen haastattelua keskustelimme nuorten kanssa haastattelussa käsiteltävistä aiheista ja kerroimme haastattelun teemoista yleisluontoisesti. Samalla pyysimme lupaa haastattelun nauhoittamiseen ja kerroimme litteroinnista sekä painotimme tutkimuseettisiä periaatteita, kuten luottamuksellisuutta ja haastateltavien anonymiteetin huomioimista opinnäytetyössä. Haastattelutilanteen aluksi kertasimme vielä samat asiat ja painotimme luottamuksellisuutta sekä korostimme vapaaehtoisuutta esitettäviin kysymyksiin vastaamisessa.

Haastattelimme kymmentä Amigo-hankkeeseen osallistunutta nuorta. Haastattelut suoritettiin Helsingin Diakoniaopiston koulun tiloissa eri luokissa keväällä 2015 helmikuussa. Molemmat opinnäytetyöntekijät osallistuivat kaikkiin haastatteluihin ja kaikki haastattelut nauhoitettiin. Haastattelut olivat kestoiltaan 31-67 minuuttia ja haastatteluaineistoa kertyi yhteensä 8 tuntia 50 sekuntia.

Haastatteluhetkellä nuoret olivat iältään 18 - 30-vuotiaita, naisia oli seitsemän ja miehiä kolme. Kaikki haastatellut nuoret asuivat Helsingissä. Kolme haastatelluista nuorista on maahanmuuttajataustaisia ja seitsemän suomalaistaustaisia. Maahanmuuttajataustaiset nuoret ovat äidinkieleltään turkin, kurdin ja somalin kielisiä ja he kertoivat olleensa Suomessa 4-7 vuotta. Nuorista kolme on suorittanut lukion, yksi ammatillisen perustutkinnon ja viisi peruskoulun, yhdellä nuorella ei ollut peruskoulun oppimäärää suoritettuna loppuun. Haastatteluhetkellä yksi nuorista opiskeli yliopistossa, kaksi lukiossa ja kaksi ammatillisissa

opinnoissa. Kolme nuorta kertoi olevansa työelämässä ja kaksi nuorta olevansa kuntoutujia, eivätkä siten työmarkkinoiden käytössä haastatteluhetkellä. Kaikki haastateltavat olivat olleet Amigo-hankkeessa mukana yli 12 kuukautta ja kahdella nuorella oli ollut kaksi mentoria.

Haastateltavat nuoret ovat ohjautuneet Amigo-hankkeeseen eri tavoin. Neljä nuorista oli ohjautunut Amigo-hankkeeseen Helsingin Diakonissalaitoksen (HDL) muiden toimintojen kautta; kaksi nuorista oli ohjattu Vamos-hankkeesta ja kaksi MAVA-opinnoista (maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava koulutus). Helsingin kaupungin sosiaaliviraston kautta oli ohjautunut kolme nuorta, joista kaksi lastensuojelun sosiaalityöstä ja yksi toimeentulotuen sosiaalityöstä. Yksi nuorista oli ohjautunut mielenterveyskuntoutujien asumisyksikön kautta ja kaksi kertoi tulleensa toimintaan mukaan oma-aloitteisesti. Oma-aloitteisesti mukaan tulleista nuorista toinen kertoi saaneensa tietoa Amigo-hankkeesta sukulaisensa kautta ja toinen opiskelupaikkansa (Helsingin Diakoniaopisto/HDO) kautta, mutta hankkineensa itse mentorin omien verkostojensa kautta. (Kuvio 4.)

Kuvio 4. Haastatteluun osallistuneiden nuorten ohjautuvuus Amigo-hankkeeseen.

Haastatteluun osallistuneiden nuorten elämäntilanteet olivat erilaisia ja heillä oli monenlaisia syitä tai tarpeita, miksi he osallistuivat Amigo-hankkeeseen ja tarvitsivat mentoria eli luotettavaa aikuista elämäänsä. Maahanmuuttajataustaiset nuoret kertoivat maahanmuuttajuuteen liittyvistä haasteista elämäntilanteessaan kuten

kielitaidottomuudesta, yksinäisyydestä ja tarpeesta saada tietoa suomalaisesta kulttuurista ja tavoista. Maahanmuuttajataustaiset nuoret kokivat tarvitsevansa mentoria Suomeen kotoutumiseen eli suomenkielen oppimiseen, suomalaisen kulttuurin oppimiseen, verkostoitumiseen suomalaisten kanssa sekä paperiasioiden hoitamiseen ja eri paikkoihin tutustumiseen.

Suomalaistaustaiset nuoret kertoivat tuen tarpeestaan koulunkäynnissä ja koulutussuunnitelmien tekemisessä, yksinasumiseen liittyvissä pulmissa sekä ylipäätään tarpeesta saada luotettava aikuinen elämäänsä, jonka kanssa voi keskustella, jakaa ajatuksia ja saada uusia näkökulmia elämäänsä. Osalla nuorista oli etäiset välit omiin vanhempiinsa ja kaksi nuorista oli menettänyt vanhempansa juuri ennen hakeutumista Amigo-hankkeeseen. Osa nuorista oli saanut esittää tarkkojakin toiveita tulevasta mentoristaan, mutta osa nuorista koki, ettei ollut voinut vaikuttaa mentorin valintaan. Kuitenkin kaikki nuoret kertoivat olleensa tyytyväisiä mentoriinsa ja ”match-makingiin”, vaikka nuori olisi aluksi ollutkin hieman epäluuloinen mentoria kohtaan.

Nuorten toiveet Amigo-hankkeeseen mukaan lähtiessään vaihtelivat konkreettisesta yhteisestä tekemisestä abstraktiin ”haluun parantua”. Monet olivat olleet ilman varsinaista aikuisen tukea rinnallaan joko pitkään tai äkillisesti muuttuneen elämäntilanteen vuoksi. Keskustelu aikuisen kanssa ja aikuisen elämäkokemuksen hyödyntäminen tukena koettiin pääasiallisiksi toiveiksi. Toiveet liittyivät myös kesätyöehdotuksiin, oman alan selkiytymiseen tai kiinnostavasta alasta keskustelemiseen ja kiinnostuksen jakamiseen sekä koulutusasioihin. Nuoret toivoivat uusia näkökulmia elämäntilanteisiin ja tukea itsenäistymiseen. Masentuneella nuorella tavoitteena hankkeeseen mukaan lähtemiseen oli ulos pääseminen kotoa, meneminen ihmisten ilmoille.

8.2 Aineiston analysointi

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus ja analyysimenetelmänä käytimme aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Aluksi litteroimme äänitetyt haastattelut eli muutamme ne kirjalliseen muotoon. (Eskola & Suoranta 1999:19.) Tulostimme aineiston paperille ja haastatteluja lukemalla perehdyimme niiden sisältöön ja muodostimme käsityksemme aineistosta. Numeroimme haastattelut. Tässä vaiheessa keskustelimme keskenämme näkemyksistämme ja mietimme mahdollisesti aineistosta esiin nousevia aiheita. Sen jälkeen analysoimme litteroidut haastattelut aineistolähtöisesti. Aineistolähtöisessä analyysissä aineistosta valitaan analyysiyksiköt tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaisesti. Opinnäytetyömme analyysiyksiköiksi valitsimme yksittäisiä sanoja ja lauseita. (Tuomi & Sarajarvi 2013: 95.)

Miles ja Huberman kuvaavat sisällönanalyysin etenevän kolmivaiheisena prosessina, johon kuuluvat aineiston pelkistäminen, aineiston luokittelu ja yhdistävien käsitteiden luominen. (Tuomi & Sarajärvi 2013:108). Analysoimme jokaisen teemahaastattelun etsien nuorten kokemuksista löytyviä hyötyjä. Monet haastateltavat kertoivat laajasti taustastaan ja tarinat rönsyilivät. Nuorten oli vaikea sanoittaa ajatuksiaan selkeiksi kokonaisuuksiksi ja niin sanottuja täytesanoja käytettiin paljon. Haastattelutilanteessa opinnäytetyöntekijät kysyivät tarkentavia kysymyksiä useaan otteeseen asian oikein ymmärtämiseksi. Tästä syystä karsimme ensin pois tutkimuksen kannalta epäolennaisen aineiston. Poimimme alkuperäiset ilmaiset leikkaamalla ne paperille tulostetuista litteroiduista materiaaleista. Sen jälkeen pelkistimme aineistoa tiivistämällä ja pilkkomalla sekä etsimällä niitä ilmaisuja, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiin, eli millaisia kokemuksia nuorilla on mentoroinnista ja mitä hyötyä nuoret ovat kokeneet siitä olevan. Pelkistimme ja ryhmittelimme alkuperäisilmaukset sen mukaan, mihin kokemukset tai hyödyt liittyivät. Jaoimme hyödyt ja kokemukset omiin alaluokkiinsa, jotka nimesimme sisällön mukaisesti. Alaluokista ryhmittelimme pääluokkia, jotka ilmaisimme teoreettisten käsitteiden avulla. (Liite 2.) Näin yhdistetyistä käsitteistä saimme vastauksia tutkimustehtävään. Lopuksi palasimme alkuperäiseen haastatteluaineistoon varmistuaksemme, ettei tutkimusongelman kannalta oleellisia asioita jäänyt huomaamatta. Samalla halusimme varmistua, että olemme käsittäneet haastateltavien alkuperäiset tarkoitukset oikein ja sen, etteivät ne ole muuttuneet sisällöltään tai tarkoitukseltaan analyysiprosessin aikana.

8.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkijan eettinen vastuu korostuu etenkin ihmisten henkilökohtaisia kokemuksia käsittelevissä tutkimuksissa ja tutkimuksissa joissa metodina käytetään intensiivistä dialogia tutkijan ja tutkittavan välillä. Keskeiset tutkimuksen eettiset kysymykset liittyvät luottamuksellisuuteen, vapaaehtoisuuteen ja avoimuuteen. Tutkimuksen tulee perustua tutkittavien vapaaehtoisuuteen ja henkilökohtaiseen suostumukseen. Rehellisyys ja avoimuus tutkimuksen kulusta ja sen tarkoituksesta on tärkeää. Anonymiteetin säilyttäminen ja tarvittaessa yksityiskohtien muokkaaminen tunnistettavuuden estämiseksi on osa eettistä ja hyvää tutkimuskäytäntöä. (Janhonen & Nikkonen 2001: 256-257.)

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) laatii Suomessa tutkimuseettisen ohjeiston ja hyvän tieteellisen tutkimuksen ohjeet. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu noudattaa tieteellisiä toimintatapoja; rehellisyyttä, huolellisuutta, tarkkuutta ja käyttää tieteellisesti ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus, raportointi- ja arviointimenetelmiä. Muiden tutkijoiden tekemän työn huomioonottaminen ja arvostaminen on olennaista, lähdemerkinnät ja lainaukset tulee olla huolellisesti esillä. Avoimuus tutkimustulosten julkaisemisessa on olennaista. Mahdolliset tutkimuksen rahoituslähteet ja muut sidonnaisuudet tulee ilmoittaa.

Lisäksi tutkijoiden asema, oikeudet, vastuut ja velvollisuudet tulee olla määriteltyinä. (Leino-Kilpi & Välimäki 2003: 287-288.)

Tutkimusaihe ja tutkimusmenetelmät eivät saa loukata ketään tai olla haitallisia tutkittavalle. Tutkittavia henkilöitä tulee kohdella kunnioittavasti. Tutkittaville kerrotaan etukäteen heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan mahdollisimman totuudenmukaisesti (mm. oikeus kieltäytyä tai keskeyttää tutkimus). Tutkimukselle anotaan tarvittava tutkimuslupa eettiseltä toimikunnalta, tämän edellytyksenä keskeisesti on tutkittavien oikeuksien toteutuminen. (Leino-Kilpi & Välimäki 2003: 290-291.) Aineiston analyysin vaiheessa eettisesti tärkeää on tehdä analyysi tieteellisesti luotettavasti hyödyntäen koko aineistoa. Tutkimustulosten raportoinnissa on olennaista, että tutkija tunnistaa ja erottaa omat ennakkokäsityksensä, asenteensa ja odotuksensa tutkittavasta aiheesta, nämä voivat aiheuttaa tahatonta vääristymää. (Leino-Kilpi & Välimäki 2003: 292-293.)

Olemme pyrkineet noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä opinnäytetyömme jokaisessa vaiheessa. Aluksi haimme tutkimuslupaa Helsingin Diakonissalaitoksen Eettiseltä toimikunnalta, mikä oli edellytys opinnäytetyön tekemiselle. (Liite 4.) Sen jälkeen aloimme hanketyöntekijöiden avulla etsimään haastateltavia nuoria. Haastattelutilanteisiin pyrimme luomaan luottamuksellisen, avoimen ja kunnioittavan ilmapiirin, jossa nuoren oli helppo olla. Haastattelukysymykset olivat avoimia ja keskusteluun kannustavia, johdattelevia kysymyksiä pyrimme välttämään, näin ollen kysymysten asettelu tuki nuorta aktiivisena toimijana. Nuorelle kerrottiin anonymiteetin säilymisestä ja vastausten luottamuksellisuudesta. Haastatellessamme nuoria pidimme eettisesti erittäin tärkeänä, että he eivät koe tutkimusta syrjäytymiseen tai osattomuuteen leimaavana. Nauhoitetut haastattelumateriaalit säilytettiin vain tarvittavan ajan ja hävitettiin opinnäytetyön valmistuttua. Analyysivaiheessa pyrimme käymään koko aineiston huolellisesti läpi, ettei mitään jää pois, eikä analyysi tai tulokset vääristy. Raportoinnissa pyrimme läpinäkyvyyteen ja avoimuuteen, jotta tutkimuksen kaikki vaiheet tulevat yksityiskohtaisesti esiin.

Tieteellisessä tutkimuksessa pyritään luotettavuuteen ja pätevyys sekä välttämään virheitä. Tutkimuksen luotettavuutta tulee arvioida sen toistettavuuden (reliaabelius) ja pätevyyden (validius) kautta. Tutkimuksen toistettavuus tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta eli esimerkiksi sitä, jos kaksi eri tutkijaa tekee samasta asiasta tutkimuksen ja he pääsevät samaan tulokseen. Tutkimuksen reliaabelius tarkoittaa siis sen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Tutkimuksen pätevyydellä tarkoitetaan tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. Joskus tutkijalla saattaa olla oma mielikuva käyttämästään tutkimusmenetelmästä eikä se vastaakaan todellisuutta sillä tavoin kuin tutkija on ajatellut. Jos tutkija ei tiedosta vääristynyttä ajatusmalliaan eikä muuta sitä, ei tuloksia voida pitää tosina ja pätevinä. Tutkijan tulee kiinnittää paljon huomiota

tutkimustulosten tulkintaan ja kertoa avoimesti, millä perusteella tutkija esittää tulkintoja ja mihin määritelmät perustuvat. Tuloksien esittämisen yhteydessä on suositeltavaa, että tutkimuselosteita rikastutetaan suorilla lainauksilla haastatteluista. (Hirsjärvi ym. 2004: 216-218.)

Tuomi & Sarajärven teoksessa (2013:136) tuodaan esiin kritiikkiä tutkimuksen luotettavuuden arvioinnin käsittelemistä validiteetin ja reliabiliteetin käsitteiden avulla, koska niiden on katsottu sopivan paremmin määrällisen tutkimuksen arviointiin eikä niinkään laadullisen tutkimuksen arviointiin. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa on hyvä kiinnittää huomiota tutkimukseen kokonaisuutena ja miten sen sisäinen johdonmukaisuus eli koherenssi painottuu eri osa-alueiden välillä. Tutkimuksen kohde ja tarkoitus on esitettävä niin, että tulee selkeästi esiin mitä ilmiötä ollaan tutkimassa. Tutkijan omat sitoumukset suhteessa tutkimukseen on tuotava esiin, eli miksi tutkimus on tekijälleen tärkeä, mitä ajatuksia tutkijalla on sitä aloittaessaan ja ovatko ne muuttuneet tutkimusprosessin aikana. Aineiston keruu ja siihen liittyvät ongelmat tai muut merkitykselliset seikat tulee ilmetä tutkimusraportista. Lisäksi tulee kuvata tarkasti, miten tutkimuksen tiedonantajat (haastateltavat) valittiin ja tavoitettiin sekä arvioida miten heidän ja tutkijan välinen suhde toimi. Tutkimuksen luotettavuutta lisää myös tutkimuksen keston esiintuominen, eli millaisella aikataululla tutkimus on tehty. (Liite 3.) Tärkeää on myös aineiston analyysin kertominen ja miten tuloksiin ja johtopäätöksiin on päästy, sekä tutkimuksen ja raportin luotettavuuden kokonaisvaltainen arviointi. Tutkimustulokset tulevat lukijalle ymmärrettävimmiksi, kun raportissa kerrotaan tarkasti mitä tutkimuksen eri vaiheissa on tehty. (Tuomi & Sarajärvi 2013: 136-137, 140-141.)

9 Tulosten tarkastelua

Tässä luvussa esittelemme opinnäytetyömme tuloksia analyysiprosessin perusteella. Tulokset on esitelty vastauksina tutkimuskysymyksiimme ”Millaisia kokemuksia nuorilla on mentoroinnista?” ja ”Miten nuoret ovat kokeneet hyötyneensä Amigo-hankkeesta?” analyysissä syntyneistä pääluokista lähtien. Ensimmäisessä alaluvussa kuvaamme millaisia kokemuksia nuorilla on Amigo-hankkeesta osallisuuden ja toimijuuden vahvistajana ja toisessa alaluvussa esittelemme voimaantumiseen liittyvää prosessia mentoroinnin monitahoisena hyötynä.

9.1 Mentoroinnin merkitys osallisuuden ja toimijuuden vahvistajana

Analyysimme mukaan nuoret kokivat mentorointihankkeessa oman osallisuutensa ja toimijuutensa vahvistuvan mentorisuhteessa tapahtuvan tulevaisuuteen suuntaavan keskustelun ja ohjauksen myötä. Koulunkäyntiin sekä koulutusalaan ja ammatinvalintaan

liittyvä nuoren ajatuksia selkeyttävä tuki on erityisen merkittävää.

Maahanmuuttajataustaisten nuorten kokema tuki Suomeen kotoutumiseen oli osaltaan auttamassa vahvistamaan näiden nuorten osallisuuden ja toimijuuden kokemusta. Myös käytännön asioiden hoitoon liittyvä tuki, joka näyttäytyi eräänlaisena sosiaaliohjauksena nuorille, auttoi osallisuuteen ja toimijuuteen kasvamisessa kasvattamalla nuoren omaa vastuuta turvallisessa ympäristössä.

9.1.1 Tuki koulutusasioihin

Lähes kaikki nuoret olivat saaneet apua koulunkäyntiin Amigon-mentorin kautta. Käytännön apu koulutehtävien tekemiseksi esimerkiksi pitkän sairausloman päätteeksi tai koulun keskeydyttyä herätti nuorissa suurta kiitollisuutta mentoriaan kohtaan.

”Just silloin aluksi mul oli aika hankala lähteä kouluun, ja järjestellä kaikki jutut, kun mul oli ihan hirveesti tehtävää kun mä olin ollu niin pitkään kuitenkin poissa - - niin oli silleen joku joka osas tai pysty neuvoo ja sai just järkättyä niitä koulujuttuja jonkun kaa.” (H2)

”Mutt sit et koulunkäynnin kanssa sain tosi paljon apua siltä ja sitte ylipäätään semmonen, että tuli se fiilis, että on joku aikuinen, johon voi luottaa ja välittää sillee.” (H6)

”Sitten Amigo on auttanut minua kun mä olin koulussa merkonomikoulussa ja etsin työssäoppimispaikkaa.” (H4)

Muutamalla nuorella korostui pääasiallisena yhteisenä toimintana koulutehtävien teko mentorin kanssa, myös työhakemuksia nuoret tekivät yhdessä mentorinsa kanssa.

”Niin kouluaikana se oli enemmän, koska kyllä tarvitsi minulle myös. Ehkä häiritsin (mentoria) tosi paljon myös. Joskus mä muistan, että me olimme 7 tuntia kirjastossa, 7 tuntia!” (H10)

Oman tulevaisuuden miettiminen ja alan valinta olivat keskeisiä teemoja mentorisuhteen keskusteluissa. Myös koulutukseen hakeutumiseen ja työnhakuun käytettiin yhteistä aikaa.

”..joskus saattaa olla tosi hyviä keskusteluita ja jos jutellaan, niinku äskettäin juteltiin niin tota tän uudemman mentorin kanssa vähän niistä hmm niistä tota eri koulutuksista ja niistä tavoitteista, mitä mulla on, niin koin sen jotenkin tosi hyödylliseksi, että koska en taas vanhempien kanssa oikeen pysty puhumaan niistä...” (H5)

”...sit niin ku keskusteltiin tota niin niin työnhakemisesta ja CV:stä kun hän [mentori] on työssään niin kun on monesti valitsemassa uusia työnhakijoita sinne firmaan, johtoasemassa...” (H1)

”Pääasiassa vaan ne jutut et millä tavalla mä niinku pääsen sinne jatko-opintoihin. Et se on varmaan se seuraava juttu sit kaikki pääsykokeet ja muut noitten ylioppilaskirjoitusten jälkeen. Mihin me sit prepataan mua.” (H2)

9.1.2 Tuki Suomeen kotoutumiseen ja asioiden hoitamiseen

”Meil on tosi vaikea löytää joku suomalainen ystävä - - suomalaisten kanssa on tosi vaikeaa, vähän ehkä pelottava.” H4

Maahanmuuttajataustaiset mentoroitavat kokivat tärkeimmän hyödyn Amigo-hankkeesta Suomeen kotoutumisessa ja suomalaisiin tutustumisessa. Kielen oppiminen ja harjoittelu yhdessä olivat erityisessä asemassa, mutta myös tuen ja avun saaminen arkisiin kysymyksiin oli tärkeää. Apu ei rajoittunut vain kielioppisääntöihin ja koulutehtävien yhdessä tekemiseen vaan käsitti kaikkea auton laakereiden vaihdosta lapsenkin kouluun ilmoittautumiseen. Mahdollisuus ”omaan suomalaiseen”, jolta voi vapaasti kysyä mitä vain koettiin vapauttavana ja toisaalta se avasi portteja laajemmin Suomen yhteiskunnan jäseneksi.

”Hän auttaa mun kaikki vaikeat asiat, esim. meille tuli joku paperi, mutta me emme voi ymmärtää mitä tää tarkoittaa, mikä okei, kaikki sanat on ihan ok, mä katoin sanakirjasta, mutta mä en voi tehdä lauseet, hän on auttanut kaikissa vaikeissa asioissa minulle.” (H4)

”Enemmänkin sellaista, että missä on KELA tai mihin mennään paikkoja ja...” (H9)

”Se on tosi vaikee se suomen kieli, ja kyllä opettaja oli tosi hyvä, mutta mä en oppinu hyvin koulusta, mä tunnen että mä.. ehkä mä opin enemmän X:stä (mentorin nimi)!” (H10)

”Hän osaa tosi paljon kielen asioista ja säännöt ja kulttuurin asiat ja hän kertoo mulle tosi paljon kaikesta. Kun mä oon oppinut hänen puolesta tosi paljon.” (H4)

”Sen jälkeen mä oon huomannu, että mä voin olla suomalaisten kanssa ystävä, miksei, mutta on tosi vaikeaa olla suomalaisten kanssa ystävä, koska he ovat tosi hiljaisia ja kaikki sanoo, että he ovat ujoja ja vähän aikaa sitten X:n (mentorin nimi) kanssa kun mä huomasin, että miten mä voin olla kaveri suomalaisten kanssa. Mutta mä opin sen,

että mun pitää aloittaa, esim. joku ihminen mä haluan olla kavero hänen kanssa, mä en voi odottaa, hän ei tule ollenkaan - - nyt mulla on hirveän paljon kavereita.” (H4)

Uuteen asuin ympäristöön tutustuminen oli tärkeää niin maahanmuuttajataustaisille kuin muualta Suomesta Helsinkiin muuttaneille. Maahanmuuttajilla korostui yhteisöllisyys mm. yhteisten sukujuhlien ja juhlapäivien viettämisen osalta. Usein kielen ja kulttuurin opiskelu oli avainasemassa yhteisissä tapaamisissa.

”Olen Helsingissä, mutta mä en tiedä paikat, se on tosi vaikea ja X:n (mentorin nimi) jälkeen mul tuli tosi helppoa koska me menimme tosi paljon ulos, hän näytti mulle kaikki paikat..” (H4)

”Hän kutsuisi naistenpäivä, hänen syntymäpäivä, pääsiäinen, tärkeät päivät, mä voin olla koko ajan hänen kanssaan ja hänen ystävien kanssa, hänen serkkujen tupaantuliaisjuhlat ja mä olin sielläkin ja se tuntui ihanalta!” (H4)

”Mentoreiden kanssa kyllä voi mennä ravintolaan syömään ja ihan elämä voi jatkaa samaan aikaan.. emme pysty, emme voi koko ajan olla kirjastossa, ja oppii suomen kieli, ulkona voi myös oppii. Ja ravintolassa me aina juttelimme, ja aina tielle vai joku muu paikassa, se on parempi koska mä voin kysyä, mitä sä tarkoitat, mikä se on ja mikä tämä paikka on.. ja hän kerro rannat ja on ranta.” (H10)

Varsinkin maahanmuuttajataustaiset nuoret kokivat käytännön asioissa saadun avun erittäin merkitykselliseksi. Mentori toimikin eräänlaisena tietotoimistona, joka otti nuoren kanssa selvää tätä askarruttavista kysymyksistä aina auton vakuutuksen hankkimisesta lasten kouluun ilmoittautumiseen.

”Esimerkiksi koulutushakemuksen olin hakenut ja sitten jos on lapsella jotain tarha tai koulu tai jotain paperi en tiedä mitä tarkoitetaan ja hän tuli sinne ja hän sanoi, tarkoitetaan näin ja esimerkiksi silloin ensimmäinen tyttö meni kouluun ja mä en tiedä millä tavalla haketaan tai hän auttanut hakemaan ja sillä tavalla tosi hyvin auttanut. ” (H9)

Raha-asioista ja nuoren taloudellisesta tilanteesta keskusteleminen oli myös monien haastateltavien nuorten mielestä tärkeää ja opettavaista. Suurin osa haastateltavista koki saaneensa mentorilta apua erilaisten lomakkeiden täyttämässä, mitkä suoraan saattoivat vaikuttaa nuoren taloudelliseen tilanteeseen, kun esimerkiksi Kelan lomakkeet olivat asianmukaisesti täytettyjä. Erityisesti maahanmuuttajataustaiset tarvitsivat apua

lomakkeiden täyttämässä ja he kuvasivat olevansa hyvin kiitollisia mentoreilleen saamastaan avusta vaikeissa ”paperiasioissa”.

”Paperiasiat oli tärkeintä mulle, se oli oikeesti tärkeintä mulle - - ja sitten tosi tärkeä opimaan muuten ja kaupunkia sitten kiertämään Helsinkiä koska mä en asunut täällä - uusi kaupunki ja sitten näyttelyä menttiin katottiin ja on tosi mukavaa.” (H9)

”Esimerkiksi paljon paperia ja näitä paperia koulutukseen ja sitten kesän aikana menttiin muutamia paikkoja tosai hienoja ja lasten kanssa ja oltiin rannalla ja menttiin, se oli tosi hyvä ja se oli tosi mukavaa, ei olla yksin, olin hänen kanssaan.” (H9)

”Se on ite ollu siis Kelalla duunissa joskus aikoinaan ja se tuns kaikki nää tuitten hakemukset ja ylipäättään, miten mä maksan vuokrani tai muuta vastaavaa, se on ollu mulle semmonen ihan, ett mä soitin aina jos tuli joku pikkunenkin probleema.” (H6)

9.2 Nuorten voimaantuminen mentorointisuhteessa

Tutkimusaineistomme sisällönanalyysin tuloksena suurimpana hyötynä mentorihankkeessa nuoret kokivat voimaantumista. Nuoren voimaantumisen prosessi piti analyysimme mukaan sisällään yhdessä tekemistä mentorin kanssa, yhdessä käytyjä keskusteluja, henkistä tukea ja henkistä kasvua. Olennaista voimaantumisen kokemukselle oli tasavertainen ja luottamuksellinen vuorovaikutussuhde mentorin kanssa.

9.2.1 Luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen rakentuminen

Nuoret kuvasivat mentorinsa olevan luotettava henkilö, joka tarjoaa tukea. Useat nuoret kuvasivat mentorisuhteen nuoren ja mentorin välillä olevan vastavuoroinen. Nuoret luonnehtivat mentoriaan hyvin positiivisin adjektiivein; ihana ihminen, inspiroiva, joustava, opettavainen, kannustava, luotettava, ystävällinen, ymmärtäväinen, avoin, ennakkoluuloton ja aktiivinen. Nuorten kuvauksissa erityisen tärkeäksi asiaksi nousi keskinäinen luottamus sekä se, että mentori oli kiinnostunut mentoroitavasta ja hänen elämäntilanteestaan, mentori ymmärsi nuoren tilannetta, eikä tuominnut häntä vaan hyväksyi hänet sellaisena kuin hän on. Erittäin merkittäväksi nuoret kokivat sen, että voivat jakaa mentorin kanssa omia tunteitaan ja kokemuksiaan.

Nuorten kuvauksissa nousi oleellisena asiana esiin mentorin rooli kuuntelijana, auttajana, neuvonantajana ja ymmärtäjänä, joka osoittaa arvostusta nuorta kohtaan. Nuoret kokivat myös tärkeänä, että mentori pystyi olemaan provosoitumatta ja suuttumatta nuorelle. Nuoret arvostivat mentorin elämäkokemusta ja kokivat sopivan ikäisen mentorin olevan heitä

ainakin jonkin verran vanhempi, mutta toisaalta nuoret arvostivat myös mentorin nuorekkuutta ja liikunnallisuutta. Etenkin nuoremmat haastateltavat kokivat tärkeänä, että mentorilla olisi tilannetajua ja että hän osaisi jopa katsoa mentoroitavan perään. Nuoret luonnehtivat mentoria muun muassa isosiskoksi, jolle ei tarvitse sensuroida sanomisiaan, toisin kuin omille vanhemmille, joiden kanssa nuorilla saattoi olla hyvinkin etäiset välit. Nuoret pitivät tärkeänä että heillä on yhteisiä mielenkiinnonkohteita mentorin kanssa.

”Me tykkätään aika samanlaisista elokuvista esimerkiksi, ja sitten historia ja yhteiskunta..” (H2)

”Sit niinku löyty ne yhteiset mielenkiinnon kohteet musiikista ja teatterista ja tälleen, että se oli mulle tosi niinku hauskaa...” (H1)

Toisaalta nuoret pitivät myös hyvänä asiana, että mentori oli aivan erilainen henkilö kuin nuori itse.

”Mä tykkään, me ollaan silleen erilaisia, et mä puhun aika paljon, et saatan vaan höpötellä menemään mut sit tota se [mentori] on niinku semmonen kuuntelija, joka on ihan hyvä koska mä puhun niin paljon..” (H2)

Suurin osa haastateltavista kertoi olevansa Amigo-vuoden jälkeenkin edelleen tekemisissä mentorinsa kanssa.

”Varmaan elämän loppuun asti me ollaan kaverit, tosi mukava, mä olen oppinut tosi paljon hänen kanssa.” (H4)

Nuorten haastatteluissa tuli ilmi mentorin eroavan merkittävästi muista ihmissuhteista. Nuorten kuvauksissa korostuu mentorin rooli kuuntelijana. Osa nuorista koki pystyvänsä puhumaan mentorilleen samalla tavalla kuin kavereilleen, mutta saavansa mentoriltaan heitä paremmin neuvoja ja tukea. Osa nuorista koki pystyvänsä kertomaan mentorilleen henkilökohtaisempia asioita kuin vanhemmilleen tai kavereilleen.

”Kyl mä oon itseasiassa paljon henkilökohtaisempia asioita pystynyt puhumaan [mentorille] kun mun äidille ikinä.” (H3)

Osa nuorista ei sen sijaan kokenut halua tai tarvetta kertoa kovin henkilökohtaisia asioita mentorille. Osa nuorista vertasi mentorin eroa viranomaisiin siten, että suhde on muun muassa vastavuoroisempi kuin esimerkiksi sosiaalialan työntekijöiden kanssa, koska mentori

kertoo jotakin myös itsestään ja nuoret myös tavoittivat mentorin sujuvammin kuin viranomaistahot.

”Ehkä se [suhde mentorin kanssa] on tavallaan helpompi, koska mä sain sen kiinni, vaikka en mä nyt yöllä laittanut viestiä, mutt se oli just se ku meillä oli omat henkilökohtaiset puhelimet molemmilla, laitto viestiä ja mä sain sen periaatteessa silloin, kun mä tarvitsin sitä ja sen aikaa kun mä tarvin, ei tarvinnu sillee, no sulla ois nyt kuukauden päästä aika, justii 45 minuuttia, tuu sitte...” (H8)

”...[minulla oli] semmonen teiniangstiasenne [lastensuojelun sosiaalityöntekijää kohtaan] niin ett se oli just vähä ett juteltiin[sosiaalityöntekijän kanssa], mitä oli pakko. Vastasin kysymykseen ja se oli piste siinä ja se riitti, kyl se on ihan huima ero [mentorin ero sossuihin], todellakin..” (H6)

”...hän on aika uniikki tietysti verrattuna muihin..” (H7)

”Vähän se on kavereita, vähän sama kuin äiti, opettaja...” (H10)

”Se on ehkä just jotain niinku sen opettajan ja kaverin välimaastosta, se on toisaalta jotenkin tosi formaalia se kanssakäyminen, et pysytään niissä asioissa, mut toisaalta henkilökohtaista jos pitää sanoa jotain joka painaa mieltä niin voi sen sanoo, et se ei oo millään tavalla et sitä rajaa ei vois rikkoo... mut et jos pitää tehdä sitä koulujuttuu niin me tehään sitä koulujuttuu.” (H2)

Nuoret kertoivat pohtineensa mentorin tapaamisia etukäteen ja valmistautuneensa niihin, mikä osaltaan osoittaa nuorten olleen sitoutuneita ja motivoituneita mentorointisuhteeseen. Yksi nuorista kertoi tehneensä listaa asioista, joista haluaa mentorin kanssa keskustella. Toinen nuori koki, että jo mentorointisuhteen alussa mentoroitavalla on hyvä olla mielessä jokin asia tai tekeminen, mitä nuori toivoo mentorilta, että tutustuminen lähtee käyntiin eivätkä tapaamiset ole niin jäykkiä. Suhteen edetessä, tutustumisvaiheen jälkeen mentori alettiin kokea enemmän kaverina, jonka kanssa voi puhua vapaammin.

Useimmat nuoret halusivat pitää mentorisuhteen erillään muista ihmissuhteistaan. Perhe ei ollut yleensä tietoinen täysi-ikäisen nuoren lähtemisestä mukaan Amigo-hankkeeseen. Alaikäisinä mukaan tulleiden kohdalla vanhempien suhtautuminen vaihteli epäileväisestä tyytyväiseen.

”(lähipiiri suhtautui) vähän sille epäillen, mutt kuitenkin ihan positiivisella tavalla - - ne oli vähän sille, et ei tästä ny haittaakaa voi olla, että kokeilee, mutta ne ei niinku uskonu siihen, ett näkee sen pari kertaa kuukaudessa jonkun, ett kaikki ratkeis.” (H6)

Nuoret eivät useinkaan kertoneet mentoristaan ystävilleen, vaikkakin moni totesi, ettei kokenut hankkeessa mukanaoloa mitenkään noloksi asiaksi. Mentorista tuli kuitenkin sen verran läheinen, että seurustelukumppanit olivat pääsääntöisesti hänestä tietoisia. Tässä kohdassa ero tuli selvästi esiin kuitenkin maahanmuuttajataustaisten ja kantasuomalaisten välillä; maahanmuuttajat tutustuivat laajemmin mentorin perheeseen ja sukuun ja vierailivat toistensa kodeissa ja sukujuhlassakin, heidän mentorinsa tutustuivat ja auttoivat myös laajemmin nuoren perhettä ja ystäviäkin. Maahanmuuttajataustaiset nuoret kokivatkin erittäin merkitykselliseksi saadessaan ”suomalaisen perheen” ja päästessään isomman yhteisön jäseneksi.

” kaikki (perhe) tykkää ja me menemme yhdessä hänen kotiin, tapaamme ulkona, kaikki tykkäävät. (mentorin nimi) on tosi ystävällinen ihminen, hän auttaa, on tosi hyvä tyyppi, hyvä suomalainen. - - Hän on mun veljen kanssa myös hyvä kaveri ja koko perhe tuli kaveriksi hänen puolesta ja meil on oma ravintola ja sinne hän tuli ja tutustu mun isän kanssa ja äidin kanssa ja tuli niin kuin uus perhe.” (H4)

Nuoret antoivat mentorilleen jopa ylistävää palautetta, vastauksista huokui päällimmäisenä tunteena kiitollisuus. Vapaaehtoisen mentorin oman ajan antamista arvostettiin ja läsnäolo koettiin arvokkaaksi. Mentorille annettavassa palautteessa korostui myös suhteen tasavertaisuus ja vastavuoroisuus.

”(mentori) oli niinku ihminen ihmiselle - - että me oltiin tavallaan just niinku aika samalla lähtötasolla, ettei ollu silleen niinku, ett mentori on parempi, mie tiiän, mie ohjaan sua, vaan just sillee niinku tasavertaisuus oli”. (H8)

Mentorin valinta juuri omalle kohdalle koettiin erittäin onnistuneeksi, positiiviseksi yllätykseksi, jopa täydelliseksi, oma mentori oli nuorten kommentoissa aivan paras! Monilla oli syntynyt lämmin kiintymyssuhde mentorin kanssa.

”Rakastan sua! - (mentorin nimi) on kuin sisko, kuin hyvä kaveri, se on todella mukava ihminen.” (H4)

Osa naispuolisista nuorista koki hyväksi sen, että mentori oli samaa sukupuolta, jonka kanssa voi jakaa myös sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyviä kokemuksia ja asioita. Osalle nuorista mentorin sukupuolella ei vaikuttanut olevan merkitystä. Yksi miespuolinen nuori

kertoi toivoneensa iäkkäämpää naispuolista mentoria, koska hän oli juuri menettänyt äitinsä, mutta hänelle olikin valittu nuorehko miespuolinen mentori. Mentorintisuhteen alussa tämä nuori oli kokenut, ettei hänen toiveitaan oltu huomioitu, mutta mentorintisuhteen edetessä nuori oli kokenut mentorinsa kuitenkin itselleen sopivaksi.

Mentorin kanssa nuori pääsi turvallisesti kokeilemaan uusia harrastuksia ja sai seurata itseään kiinnostavaan tekemiseen, mihin omat ystävät eivät lähteneet mukaan. Nuoret kertoivat päässeensä kokeilemaan uusia liikuntalajeja tai harrastamaansa kauan toivomaansa lajia. Harrastustoiminta koettiin voimaannuttavaksi tekijäksi ja se loi myös yhteyttä mentoriparin välille. Eräs nuori toi esiin, että tekemisen sai rauhassa myös keskeyttää, eikä se ollut mitenkään noloa. Näin myöskään nuoren kynnyks kokeilla uutta ei tullut liian korkeaksi. Yksi nuorista oli kokenut merkitykselliseksi, kun mentori oli tullut katsomaan hänen harrastukseensa liittyvää esitystä. Yhteisen tekemisen kautta syntyi myös mentorintisuhteen vapaamuotoisuus verrattuna virkamiestahoihin.

”Me käytiin teatterissa ja muuten, mielekästä tekemistä, joo. Sit no kyllä, yks juttu oli niin kun se, että pysty tekemään asioita, jota ei voi tehdä kavereiden kanssa, mmm. Niinku esim. se uiminen ja tota musiikki. Mutta tota no sit myös tietysti semmonen niinku keskustelu. - - ois voinu olla ihan enemmän semmosta niin kuin et istutaan paikallaan ja voidaan puhuu sitten.” (H1)

”x (mentori) on ollu tosi silleen reipas et se löytää uusia tekemisiä, ilmaisia liikuntajuttuja, joogaa, mitä mä en varmasti ois ikinä löytäny mistään.” (H3)

”Sen kanssa käytiin usein sulkapalloo pelaamassa, nytten kun saatiin se raha sieltä Amigon puolelta, niin ostettiin sieltä sit ne sulkapallomailat ja muut, niin sitt ei ollu enää esteenä.” H8

” Ei sillä ollu niin paljon merkitystä että ollaanks me kävelty pitkii matkoja paikasta toiseen ja samalla juteltu tai sillee ett me istutaan ja juodaan teetä ja jutellaan, se on, se on toiminu, sinänsä lähinnä se et niinku tekee jotain uutta niin se on aina tosi lystii.” (H7)

Keskustelun merkitys korostui nuorten kokemuksissa myös kaikessa yhteisessä tekemisessä. Yhteinen toiminta toimi usein eräänlaisena keskustelun avaajana ja alustana. Useimmiten yhdessä käytiin kahviloissa ja kävelemässä, jolloin keskustelu oli tapaamisella pääroolissa.

”Ollaan käyty leffassa, me käytiin kahvilla, me käytyin Linnanmäellä silloin kesällä ja kävelyllä ja kaikkee sellasta. Ei me oikeestaan mitään ihmeellistä, et perus vaan käytiin juttelemassa.” (H3)

Yhteiset retket esimerkiksi Linnanmäelle koettiin tärkeiksi varsinkin kun oma mielenterveydellinen jaksaminen oli koetuksella. Joskus nuoret kokivat, että mentori ikään kuin veti heitä ulos neljän seinän sisältä, kun yksin ulos lähteminen olisi tuntunut liian ylivoimaiselta. Yhdessä tekeminen lisäsi luottamuksen ja turvallisuuden tunnetta mentorisuhteen lisäksi myös nuoren omaan pärjäämiseen. Vapaa-ajan toiminta opetti myös rentoutumista ja palautumista stressaavasta arjesta. Myös vertaistuellinen jakaminen oli nuorten mielestä arvokasta.

”Meil on ollu yhteisiä vähän semmosia, miten vois sanoa, traumaattisia kokemuksia - ja sit kun mä mainitsin siitä, ni sit se osas kertoa, et silläkin on joskus nuoruudessa ollu vähän samanlaisia juttuja.” (H3)

”Et se oli vapaa-aikaan liittyvää, et saa niinku tehdä vähän muutakin kun ajatella koko ajan.” (H1)

Osa nuorista kertoi mentorinsa vaihtuneen Amigo-vuoden aikana johtuen mentorin omasta elämäntilanteen muutoksesta. Kaksi haastatelluista nuorista kertoi saaneensa olla Amigo-hankkeessa mukana toisenkin vuoden ja saaneensa siten toisenkin mentorin. Yksi nuorista kertoi olleensa virallisesti Amigo-hankkeessa kaksi vuotta saman mentorin kanssa, ja nyt jatkavat edelleen yhteydenpitoa epävirallisesti. Yhteensä yhdeksän nuorta kymmenestä haastateltavasta kertoi olevansa edelleenkin tekemisissä oman mentorinsa kanssa, vaikka Amigo-vuosi onkin jo loppunut. Yksi nuorista oli hieman epätietoinen mentorintisuhteen loppumisesta tai siitä, onko hän saamassa uuden mentorin. Suurin osa haastatelluista nuorista koki, ettei virallisen Amigo-vuoden päättyminen merkinnyt mitään heidän keskinäiselle suhteelleen, eikä se enää eroa mitenkään heidän muista ihmis- tai ystävyysuhteistaan.

9.2.2 Henkinen tuki

Osa haastatelluista Amigo-hankkeeseen mukaan lähteneistä nuorista kärsi mielenterveysongelmista, kuten masennuksesta, ahdistuksesta, fobioista tai syömishäiriöstä. Nuorilla saattoi olla useita hoitotahoja niin terveyden- kuin sosiaalihuollonkin puolella. Useat nuoret sanoivat tarkoituksella pitäneensä mentorintisuhteen erillään muusta elämästään ja viranomaiskontakteistaan. Nuoret kokivat kuitenkin hyötynensä juuri mentorintisuhteen epävirallisuudesta ja saadusta tuesta myös mielenterveyden hoidon osalta. Mentorintisuhte koettiin luottamukselliseksi ja joustavaksi, nuoren ehdoilla toimivaksi. Tapaamisajankohdat ja

keskusteluteemat määräytyivät nuoren voimavarojen mukaan. Yksi nuorista joutui välillä osastohoitoon ja koki sieltä kotiuduttuaan saaneensa merkittävää tukea mentoriltaan. Nuoret kokivat, että saattoivat halutessaan käsitellä vaikeitakin mielenterveyteen ja jaksamiseen liittyviä asioita, mutta heitä ei siihen painostettu. Vastapainona terapioille ja hoitokontakteille yhteinen tekeminen mentorin kanssa ja kokonaan muut keskustelun aiheet myös piristivät ja saivat ajatuksia muualle. Nuoret kokivat saaneensa mentorista mallia aikuisena olemiseen sekä vertaistukeakin. Mentorin antama palaute koettiin tärkeänä, kuten myös mentorin osoittama arvostus ja hyväksyntä nuorta kohtaan. Mentorin tapaaminen sinänsä saattoi kohottaa nuoren mielialaa.

”Se oli aina hyvä mieli mennä ja ei tarvitse jännittää mitään.—hyvällä mielellä mennä ja hyvällä mielellä tulla kotiin pois, joo, tosi iloisena ja lapset tykkäävät ja mä olin tosi iloinen hänen kanssa joo.” (H9)

”Mun tilanne on muuttunut ihan käsittämättömän paljon, mut mä nyt sanon suoraan, ettei se ole pelkästään Amigon ansio missään tapauksessa, se on yks niinku tukipilari ja tapa, jolla mä saan tietoja ja ohjeistusta niinku hänen kautta, mutta kyll mä oon tosi ahkerasti oppinut pitää itestä huolta ja oppii jotain sitä tekemistä, joka on mulle hyväksi ja niitä ihmisiä ja kaikkee.” (H7)

”Täs on sekin hyvä puoli, et tää ei oo mikään niinku terapia tai semmon, mis pitää kolme kertaa viikon sisään, et on pakko löytyy sitä aikaa, vaan et se joustaa molempien ohjelmien mukaan, et milloin sattuu olemaan aikaa, ettei oo pakko koskaan, vaan se joustaa.” (H3)

Hyödylliseksi masennuksesta paranemisen kannalta koettiin se, että mentori tuki nuorta lähtemään ulos, liikkeelle kotoaan.

”Sitä ei ehkä aina heti huomaa, vaan se on alitajuntaisesti, niin se tapahtuu se sellainen prosessi (masennuksesta toipuminen). Aluks oli tosi vaikeeta lähteä ihmisten ilmoille mentorin kanssa, mut mitä useammin sitä menee, sitä helpommaksi se sit kuitenkin tulee.” (H5)

”Et kun mä en ois välttämättä jaksanu liikkua mihinkään, kun oli vähän huonoja päiviä, ni sit se X (mentorin nimi) pyytää mua jonnekin, ni sit nostaa vähän itteään niskasta kiinni ja lähtee jonnekin.” (H3)

”Semmosta henkistä rauhoittumista, että pääs niinku tota johonki teatteriin.” (H1)

Useampi nuori mainitsi mentorin auttaneen sekä asenteen muutoksessa että henkisessä kasvussa. Nuoret saivat reflektoida identiteettiään ja omaa muutostaan turvallisesti mentoriaikuisen kanssa, monet kokivatkin muuttuneensa ihmisenä valtavasti ja saaneensa lisää avoimuutta ja rohkeutta, sekä keinoja pärjätä vaikeuksissa ja lisätä omaa hyvinvointiaan. Mentorisuhteen vastavuoroisuus koettiin merkitykselliseksi myös nuoren hakiessa vertaistukea mentorista ja rakentaessa ymmärrystä itseään kohtaan tätä kautta.

”Ainaki jotkut asiat mitä mä ajattelin, että kovin moni muu ihminen ei ois kokenu, tai on aatellu jotain semmosia asioita, mitkä on vähän niinku piilossa, et ihmiset ei välttämättä puhu kauheesti niistä, ni mä oon maininnu niistä ja se on sanonu et tietää muitakin semmosia tapauksia, ni on saanu semmosen käsityksen, ettei ehkä ookaan niin semmonen outo lintu kun on luullu..” (H3)

”Yks asia jota on oppinu ja omaksunu enemmän, elämä muuttuu jatkuvasti, sitä myöten kun ite muuttuu niin myös se elämä muuttuu, se lähtee aikalailla itestään, se että ei kannata liikaa ulkopuolelta hakee sitä niinku varmuutta siihen kuka on, enemmänkin niinku kuunnella itseään - kyl tää niinku mentorointi on vaikuttanut siihen, on pystynyt muuttumaan paljon helpommin pois siitä negatiivisuudesta.” (H7)

”Jos vaan miettii jo koulussakin olemista, ett silloin kun mä aloitin tuolla, niin olin siis ihan hirvee ylimielinen kusipää teini, joka vain raivoo ja teki kaikkensa, ett opettajat hermostu siihen itseensä ja olin ihan hirvee silloin. Mä sähläsin paljon enemmän ja silleen niinku en ajatellut yhtään mitään, menin vaan tekemään tai muuta. Niin silleensä se osu tosi hyvään kohtaan, tuli just tää mentori mukaan, niin sitte just kun on alkanu pikkuhiljaa hiffaamaan, että mikä meni pieleen ja miksi, et miten vois käyttäytyä eri tavalla ehkä joskus, nii sitt kyl tottakai sitä oppii tuntemaan itensä paljon paremmin ja kun kattelee muista ja vähän vertaa millanen mä oon nykyään, eri ihminen suorastaan. Kyllä se X (mentorin nimi) on ollu mukana siinä muutoksessa ehkä, et se on välillä näyttäny missä kohtaa on kasvun paikka ja mitä pitäis tehdä..” (H6)

”Se on ainakin auttanut sillee niinku, mitenkähän sen sanois, kasvamaan ihmisenä, saamaan välillä sillai vähän suuntaa, jos kaikki tuntuu kaaottiselta, se yleensä tekee hyvää jutella hänen kaa, kun hänellä on kaikkee, meillä on välillä aika hyviä keskusteluja. Mä oon ottanut sillee ohjat vaan eteenpäin elämässä, vahvistanut niitä omia innostuksen kohteita. ” (H7)

Kaikki nuoret kokivat keskusteluavun tärkeimmäksi tueksi ja hyödyksi mentorisuhteessa.

”Mie nautin vaan puhumisesta ja siitä, et joku kuuntelee sitten niin, sekin on ehkä sillee oma henkireikä sitte, että voi jollekin puhua ihan kaikenlaisesta.” (H8)

” Se tärkein tuki on nimenomaan se keskustelu, ja ylipäätään se, et tietää, et on joku jolle voi luottamuksellisesti puhua asioista.” (H3)

” Et jonkun tämmösen homman kautta sillee sitt sain just sitä tavallaan keskusteluapua mitä olin kaivannutkin kun kuulee ääneen niitä asioita” (H8)

Monelle nuorelle oli tärkeää saada sosiaalista kontaktia toiseen ihmiseen ja nuoret kokivat merkityksellisenä myös sen, että saivat kertoa kuulumisiaan mentorille, joka on aidosti kiinnostunut heidän kuulumisistaan ja tilanteestaan.

”...[Sain keskustella] sitä että millä on väliä, mikä on oikeesti tärkeätä tai miten mulla menee ja mikä on niinku fiilis..” (H1)

Arvostavat keskustelut, jotka tukivat nuoren oman identiteettiä ja vahvistivat sitä, olivat erityisen merkityksellisiä kokemuksia nuorille. Nuoret kertoivat myös kokeneensa sen tärkeänä, kun mentori on tuonut esiin, ettei esimerkiksi toimeentulotuen hakeminen tee nuoresta huonompaa ihmistä eikä vaikuta hänen ihmisarvoonsa. Nuorille on ollut tärkeää saada mentoriltaan ymmärrystä elämäntilannettaan kohtaan ilman tuomitsemista tai halveksuntaa.

”..hän [mentori] tukee tätä mun omaa elämäntyyliä..” (H7)

”..mie vaan haluan kuulla ne [omat vahvuudet] joltain muulta mutta ehkä se just on sillee, ku saa keskustella ja puhua ja sitte joku on siinä vaan hei huomasiit sie, mitä sie just sanoit, sie just sanoit sen missä sie oot hyvä, just vielä äsken et tienny missä sie oot hyvä, ehkä just niinku sellasii asioita ois niinku kiva huomata..” (H8)

”..musta tuntuu, ett mie oon niin paljon semmonen toisten kautta eläjä, että mie haluan niinku saada sitä kehua ja tietää niitä asioita suoraan..” (H8)

Yksi nuorista kertoi myös keskustelleensa uskon asioista mentorinsa kanssa ja nuori piti asiaa hyvin merkityksellisenä itselleen, koska ei torjumisen pelossa pysty kertomaan uskoon liittyvistä ajatuksiaan kavereilleen. Osa parisuhteessa elävistä nuorista kertoi puhuvansa mentorinsa kanssa myös parisuhdeongelmistaan, jonka he kokivat helpottavana asiana.

”Kyllä jos mä tappelen vaimon kanssa.. (nauraa) mä kerron kaiken X:lle [mentorin nimi]. Hän ymmärtää, ja hän kuuntelee, ja kertoo idean ja [ehdottaa] tekee noin... Hänellä on enemmän kokemusta. Se perheasioissa, pitää aina kuuntelee se vanha ihmistä [perheasioissa pitää aina kuunnella vanhaa ihmistä].” (H10)

9.3 Nuorten näkemyksiä Amigo-hankkeen kohderyhmästä ja kehittämisajatuksia

Haastatteluissa tuli ilmi, että nuorilla on paljon näkemyksiä hankkeen kohderyhmästä ja miten hanketta voisi kehittää. Vaikka asia ei liity tutkimuskysymyksiimme, on tärkeää että nuorten näkemykset tulevat esiin, sillä ne ovat tärkeää tietoa hankkeen kehittämisen kannalta.

Nuorten näkemyksen mukaan Amigo-hanke sopii sellaisille nuorille, jotka ovat yksinäisiä ja tarvitsevat aikuisen tukea ja apua. Lähes kaikki haastatellut nuoret olivat sitä mieltä, että mikäli nuoren omasta lähipiiristä ei löydy luotettavaa aikuista johon nuori voisi tukeutua, voisi apua tilanteeseen saada Amigo-hankkeesta. Suuri osa nuorista painotti, ettei nuorella tarvitse olla mitään massiivisia ongelmia ollakseen mukana Amigo-hankkeessa, vaan siitä voi hyötyä lähes kuka tahansa nuori. Nuoret kokevat että Amigo-hankkeeseen voi ja kannattaa hakeutua, jos nuori toivoo saavansa seuraa esimerkiksi elokuviin, kuntosalille tai muihin harrastuksiin tai retkiin. Myös asiointiapu ja esimerkiksi Kela-asioiden hoitaminen korostui nuorten vastauksissa. Yksi nuorista oli sitä mieltä, että konkreettinen tekeminen on hyvä tapa, jolla mentorointisuhde voi alkaa ja se voi olla jopa ainut syy mentorin saamiselle. Yksi nuorista pohti Amigo-hankkeen sopivan sellaisille nuorille, jotka ovat jotenkin hukassa oman elämänsä suhteen eivätkä ehkä ole vielä löytäneet omia kiinnostuksen kohteitaan tai vahvuuksiaan.

Maahanmuuttajataustaiset nuoret pohtivat Amigo-hankkeen sopivan erittäin hyvin Suomeen saapuneille maahanmuuttajanuorille, koska heidän lähiverkostonsa on usein hyvin pieni maahanmuuton vuoksi ja omat sukulaiset ja ystävät ovat usein jääneet lähtömaahan. Yksi maahanmuuttajataustaisista nuorista painotti sitä, että hiljattain maahan muuttaneetkin nuoret hyötyisivät Amigo-hankkeesta, vaikka heidän suomen kielen taitonsa ei ehkä heti riittäisikään kovin syvälliseen kommunikointiin. Uudella maahanmuuttajalla on kuitenkin usein paljon aikaa, koska he eivät yleensä pääse kovin nopeasti kielikurssille tai töihin, eikä heille ole vielä ehtinyt muodostua riittävästi verkostoa ympärilleen, ja siten he saattavat kärsiä yksinäisyydestä. Amigo-hankkeen avulla maahanmuuttaja pääsisi nopeasti tutustumaan suomalaisiin ihmisiin, kieleen ja kulttuuriin ja siten kotoutuminen voisi alkaa heti maahan saavuttua. Yhden maahanmuuttajataustaisen nuoren mielestä Amigo-hankkeesta voisi olla hyötyä myös vanhemmillekin maahanmuuttajataustaisille ihmisille, sillä iäkkäämmät maahanmuuttajat kohtaavat samankaltaisia ongelmia kuin nuoruusikäiset maahanmuuttajat.

Haastattelussa nuorilta kysyttiin heidän mielipidettään miten nuoria saisi mukaan Amigo-hankkeen toimintaan. Nuoret toivat esiin, ettei internetsivuilla oleva Amigo-hankkeen mainos välttämättä tavoita kaikkia mahdollisesti hankkeesta kiinnostuneita olevia nuoria, vaan näkyvyyttä pitäisi lisätä ja mainostaa enemmän muilla keinoin. Haastatelluista nuorista suuri osa oli sitä mieltä, että erilaisissa tapahtumissa, oppilaitoksissa, kouluissa ja suomen kielen kursseilla kannattaisi käydä mainostamassa Amigo-hanketta. Opettajien rooli hankkeen mainostuksessa nähtiin myös tärkeänä.

”Nuoria voisi saada Amigoon helpommin mukaan, jos kävisi kiertää jossain ja järjestäis jonkun tapahtuman minne voi vapaasti tulla.” (H6)

”Amigoa kannattaisi mainostaa suomenkielen kursseilla ja lähettää opettajille ilmoituksia.” (H10)

Erityisesti maahanmuuttajataustaiset nuoret kokivat että Amigo-hanke sopisi muillekin maahanmuuttajataustaisille nuorille.

” Amigo olisi hyvä maahanmuuttajanuorelle, joka tarvitsee tietoja Suomesta eikä tiedä mihin paikkaan mennä missäkin asiassa. Olisi hyvä että Suomeen muuttanut saisi nopeasti mentorin, jos hänellä ei ole yhtään kaveria ja tarvitsee seuraa.” (H10)

”Mava-opettajana sanoisin kaikille oppilaille että menkää Amigoon.” (H4)

Amigo-hankkeen ikärajoissa ja niiden esittämisessä olisi nuorten mielestä kehitettävää. Nuorimman haastateltavan mielestä ikärajoja ei tarvitsisi olla mainoksessa näkyvillä, sillä hän oli kokenut alaikärajan nolostuttavaksi asiaksi. Maahanmuuttajataustaisen nuoren mielestä ikärajaa voisi nostaa, sillä hänen mielestään Amigo olisi hyvä apu vanhemmillekin maahanmuuttajille, jotta hekin saisivat apua ja seuraa suomen kielen puhumiseen. Koska yläikäraja on 29-vuotta, oli kyseisen nuoren oma mentorini aloittanut epävirallisesti mentoroimaan myös yläikärajan ylittänyttä henkilöä.

Nuoret pohtivat myös, että Amigo-hankkeen nettisivuilla ja mainoksissa pitäisi kiinnittää huomiota sanavalintoihin ja miten asiaa mainostetaan. Yksi nuori koki nykyisen mainoksen liian leimaavana ja hänen mielestään nettisivujen teksti on liian karua luettavaa, koska tekstistä oli tullut hänelle vaikutelma, että Amigo-hanke ”sopii vain nuorille jotka eivät osaa elää ja tarvitsevat aikuisen mallin” eikä hän itse kokenut samaistuvansa tällaiseen henkilöön, vaikka onkin mukana Amigo-hankkeessa. Toinen nuori oli sitä mieltä, että nuorille pitäisi antaa enemmän tietoa Amigo-hankkeesta ja kertoa sen olevan ” tosi rentoo eikä mitään pakkopullaa”. Sama nuori totesi, ettei hänestä tuntunut lainkaan siltä, kuin olisi ollut mukana

jossakin hankkeessa, ja hän kuvaili mieleen jääneen päällimmäisenä tunne, että hän sai uuden kaverin, vaikkakin hieman eri tavalla kuin yleensä.

Osa nuorista toivoi myös, että mentoriparien yhteisiä tapaamisia olisi järjestetty enemmän, jotta nuoret voisivat mentorin tuen avulla tavata keskenään ja mahdollisesti löytää samanhenkisiä ystäviä. Maahanmuuttajataustaisten nuorten vastauksissa korostui yhteisöllisyys ja he olivat sitä mieltä, että jos tapaamisissa olisi useampia ihmisiä, voisi maahanmuuttajanuori oppia ja saada tietoa monipuolisemmin suomalaisesta kulttuurista, kielestä ja yhteiskunnasta. Maahanmuuttajataustaiset nuoret eivät odottaneet mentorilta läheskään niin henkilökohtaisia keskusteluja kuin suomalaistaustaiset nuoret, ja siksi maahanmuuttajataustaiset nuoret olivat selvästi valmiimpia tapaamaan mentoreitaan myös isommassa joukossa.

Osa nuorista toivoi että Amigo-hanketta kehitettäisiin niin, että nuorten olisi helpompi lähteä mukaan. Ennen kaikkea lisää näkyvyyttä ja huomiota toivottiin hankkeelle paljon ja mainostaminen on nuorten mielestä erittäin tärkeää. Yksi nuorista oli sitä mieltä, ettei Amigo-hankkeessa ole mitään kehitettävää vaan se on hyvä juuri sellaisena kuin se on.

10 Johtopäätökset

Nuorten kokemukset Amigo-hankkeesta ja mentoroinnista olivat erityisen positiivisia. Kokemuksista paistoi päällimmäisenä kiitollisuuden tunne vapaaehtoista aikuista kohtaan, joka antoi heille kallisarvoista aikaansa. Nuoret tulivat hyvin erilaisista lähtökohdista, mutta heitä yhdisti kuitenkin tunne siitä, että juuri heille oli onnistuttu valitsemaan erityisen hyvin sopiva mentori. Mentoriparien valinta eli ”matchmaking” onnistui yli nuorten odotusten ja tässä korostui erityisesti hanketyöntekijöiden asiantuntijuus ja ihmistuntemus. Toisaalta myös mentoreiden koulutus oli onnistunutta ja mentorit noudattivat hyvin Amigo-hankkeen periaatteita ja arvopohjaa.

Opinnäytetyön tulokset luovat hyvän kuvan hankkeen merkittävydestä nivelvaiheessa eläville nuorille ja tuovat perusteet toiminnan rahoituksen jatkamisen tärkeydelle ja mentoritoiminnan valtakunnalliseksi laajentamiselle. Johtopäätöksenä voidaan myös todeta, että nuoret ovat kokeneet mentorin toimineen mentorointisuhteessa Amigo-hankkeen periaatteiden mukaan. Haastateltujen nuorten kokemuksen mukaan mentorointisuhteita leimaa luottamuksellisuus, avoimuus, rohkeus, suvaitsevaisuus, tasa-arvoisuus ja puolueettomuus.

10.1 Mentoroinnin merkitys terveyden ja hyvinvoinnin edistäjänä

Tulosten perusteella voidaan sanoa, että nuoret kokivat hyötynsä mentoroinnissa seuraavilla terveyden- ja hyvinvoinnin edistämisen osa-alueilla (Kuvio 5.):

Elämä ja terveys: nuoret saivat tukea ja toimintaa elämänhallintansa ja terveydentilansa kohenemiseksi.

Itsensä kehittäminen: nuoret saivat tukea ja toimintaa omien vahvuuksiensa ja identiteettinsä määrittelyyn.

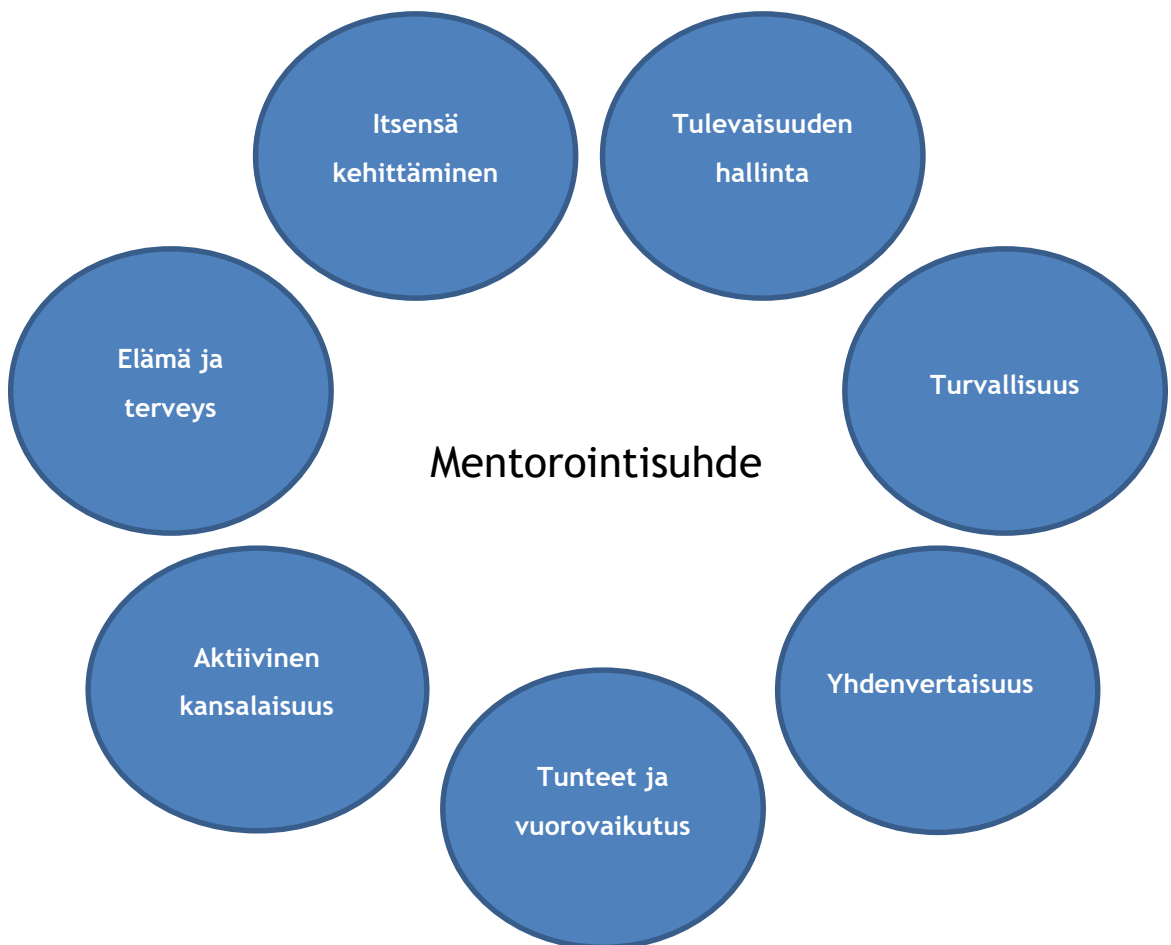
Tulevaisuuden hallinta: nuoret saivat tukea ja toimintaa liittyen koulutukseen, alan valintaan, työnhakuun.

Turvallisuus: nuoret saivat tukea ja toimintaa tutustumisessa asuinympäristöön, itsenäistymiseen ja asumiseen.

Tunteet ja vuorovaikutus: nuoret saivat arvokkaan kokemuksen hyväksyvistä ihmissuhteista.

Aktiivinen kansalaisuus: nuoret saivat kokea osallisuutta ja yhteisöllisyyttä.

Yhdenvertaisuus: nuoret saivat kokemusta vastavuoroisesta ja tasa-arvoisesta ihmissuhteesta.

Kuvio 5. Mentorointisuhde nuoren terveyden ja hyvinvoinnin edistäjänä.

Verrattaessa tämän opinnäytetyön tuloksia ja mentorointisuhteen vaikutuksia terveyden edistäjänä siihen, miten hyvinvoinnin osa-alueita määritellään katsauksessa helsinkiläisnuorten hyvinvoinnista 2015 (Höggabba ym. 2015:12), voidaan todeta niiden olevan hyvin samansuuntaiset. Helsingin kaupungin nuorten hyvinvointikertomuksessa yhtenä hyvinvoinnin osa-alueena oli myös ”Luonto ja kestävä kehitys”, joka ei tullut opinnäytetyömme tuloksissa esiin, mutta tämä saattaa kuitenkin johtua enemmän tutkimusasetelmastamme eikä niinkään siitä, etteivät nuoret kokisi kyseistä osa-aluetta tärkeäksi.

Mentorointisuhteen toimivuudelle ja vaikuttavuudelle tärkeintä oli luottamussuhteen rakentuminen mentorointisuhteen alussa. Tämä edellyttää tiiviitä tapaamisia, jotta tutustuminen pääsee vauhtiin ja luottamussuhde saa mahdollisuuden kasvaa. Usein mentoroinnin alkaessa korostuikin konkreettinen yhteinen tekeminen, jonka avulla tutustuttiin paremmin ja suhde syventyi nuoren ehdoilla. Nuorekin saattoi olla helpompi kertoa toiveestaan pelata sulkapalloa, kuin puhua huonosta itseluottamuksestaan tai yksinäisyydestään. Turvallisuuden tunteen lisääminen oli mentorointisuhteessa niin keino kuin päämääräkin.

Jälkikäteen ajateltuna nuoret tunnistivat että mentorille oli ollut tarvetta, ja tarpeisiin vastattiin, toiveet toteutuivat. Mentori sai erityistä kiitosta siitä, että oli hyvä kuuntelija. Nuoret epäilivät, ettei mentori itse tiedäkään miten paljon on heitä auttanut. He kokivat mentorin olleen ”hyvä tyyppi” ja mentorisuhteen luotettavaksi, innostavaksi ja opettavaiseksi.

”Ihan pelkkää positiivista (palautetetta). - - on kuunneltu ja on antanut sitä aikaa nimenomaan, - -ei oo lähtenyt pommittaa kysymyksill vaan se on silleen hiffannu sen, ett mä kerron sitt, ku mä haluan kertoa, niinku menty mun ehdoilla periaatteessa koko ajan ja se on siis helpottanut sitä ja antanut sen luottamuksen vierä sille.” (H6)

Opinnäytetyömme tulosten perusteella voidaan sanoa, että vuorovaikutuksessa oman mentorinsa kanssa haastatellut nuoret kokivat voimaantumista ja osallisuuden vahvistumista, sekä heidän näkemyksensä omasta toimijuudestaan vahvistui. Nämä tekijät suojaavat ja vahvistavat nuorta sekä kasvattavat yhteisöllisyyttä ja ehkäisevät nuoren syrjäytymistä yhteiskunnan ulkopuolelle. Siitonen (1999:132) painottaa voimaantumisteoriassaan ihmisen tarvetta tulla kohdatuksi kokonaisvaltaisesti ja hyväksytyksi omana itsenään - tämän myös haastattelemamme nuoret olivat kokeneet erittäin merkitykselliseksi lähtökohdaksi mentorisuhteelle. Voimaantumisteoriassa (Siitonen 1999: 124) korostuu myös vapaaehtoisuuden ja oman vapauden merkitys tavoitteiden ja päämäärien asetteluun elämässä. Tämä toistui haastateltujen nuorten kokemuksissa selkeästi. Nuoret kokivat

voimaantumista ja osallisuuden vahvistumista mentorointisuhteessa, koska heillä itsellään oli vapaus määrittää omat tavoitteensa ja päämääränsä, sekä suhteessa mentorointiin että omaan elämäänsä. Vapaaehtoisuus ja vapaus toteutuvat parhaimmillaan juuri vapaaehtoistyössä ja Amigo-hankkeen kaltaisessa epävirallisessa mentorointisuhteessa. Mentorointi luonnollisesti asetti mentorin ja nuoren vuorovaikutussuhteelle tavoitteita, mutta yhteistoiminta oli silti joustavaa ja nuoren tarpeista lähtevää.

Hokkasen (2003) mukaan vapaaehtoistyöntekijän oma paikka elämässä määrittyy osaksi suurempaa kokonaisuutta, ihmisten yhteistä ajattelua ja toimintaa. Yhteisen jakamisen kokemus rakentaa juurikin kuulumista, jakamista ja osallisuutta. Niin mentorille kuin mentoroitavalle aktorillekin osallisuus ja vastavuoroisuus niiden mukana tuomien hyötyjen myötä olivat mentorointisuhteen keskeisiä ja kauaskantoisia hyvinvointivaikutuksia. Mentorin näkökannalta yhteisvastuullisuus, velvollisuus, toisen huomiointi, solidaarisuus ja yhteisöllisyys eivät ole vain asioita, jotka merkitsevät jonkin tekemistä toiselle vaan ne merkitsevät myös jonkin tekemistä itselle.

Kouluterveyskyselyiden tulosten mukaan oppilaiden joukosta erottuvat ne opiskelijat, joille on kasaantunut erityisen paljon terveydellisiä ja sosiaalisia uhkia koulun keskeytykselle ja syrjäytymiskiarteelle. Koulu saattaa kuitenkin olla kyvytön vastaamaan nuorten yksilöllisiin tarpeisiin. Haastattelemamme nuoret korostivatkin mentorin merkityksellisyyttä juuri kouluun ja koulutehtäviin liittyvässä tuessa ja useampi pohti ääneen myös mahdollisuutta saada mentori jo aikaisemmassa vaiheessa koulunkäynnin tueksi ehkäisemään koulupudokkuutta, eikä vasta koulun keskeytymisen jälkeen.

Osallisuuden kokemuksen kautta nuoret voivat kokea olevansa aktiivisia toimijoita, jotka saavat mentoriltaan uusia tietoja ja mahdollisesti myös taitoja, joita he voivat hyödyntää jatkossa sosiaalisessa ja yhteiskunnallisessa toiminnassaan. (Laakso 2006: 13-15.) Nuorena kasvun haasteet ovat moninaiset, näin ollen myös mentoroinnin mahdollisuudet ovat laajat. Nuorten tarpeet yksilöllisesti huomioiden toiminta on myös tuloksellisinta. Vuoden aikana mentorisuhteesta kasvoi useimmiten ystävyysuhde, jota ei haluttu katkaista mentorivuoden loputtua. Molemminpuolinen lämpö ja kiintymys, arvostus sekä aito välittäminen olivat aistittavissa nuorten kertomuksista. Nuoret kokivat kasvaneensa ihmisenä turvallisen aikuisen seurassa ja reflektioivassa suhteessa.

10.2 Mentorointi suhteessa vanhemmuuden rooleihin

Opinnäytetyömme tulosten mukaan kaikille nuorille oli merkityksellistä, että heidän mentorinsa kuunteli, tuki ja toimi peilinä nuorelle ja oli läsnä kun nuori häntä tarvitsi. Useat nuoret kertoivat tarvitsevänsä mentoria, koska heidän läheisverkostoissaan ei ollut

entuudestaan sellaista ihmistä, jolta olisivat saaneet tarvitsemaansa tukea. Lähes kaikki haastatellut nuoret kertoivat, etteivät heidän omat vanhempansa voineet olla heidän tukena. Syyt siihen vaihtelivat. Syy saattoi olla vanhemman kuolema, maahanmuutto Suomeen ilman vanhempia, vanhempien oma elämäntilanne ja siihen liittyvät ongelmat tai nuoren ja vanhempien välisen suhteen ongelmallisuus. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että mentorit ovat toimineet osittain vanhemmuuden rooleista käsin.

Mentoreiden toimintaa verrattaessa vanhemmuuden roolikartan osa-alueisiin (Kuvio 2.), voidaan todeta mentoreilla olleen samankaltaisia rooleja, kuin Tervamäen mukaan (1999: 53-56.) itsenäistymisvaiheessa olevan nuoren vanhemman rooleihin kuuluu. Niitä ovat rajojen asettaja, elämän opettaja, rakkauden antaja ja ihmissuhdeosaaja. Rajojen asettajana mentorin rooli oli useimpien nuorten kokemuksen mukaan vähäisempi, mutta osalle nuorista oli tärkeää, että mentori ilmaisi selkeästi mielipiteensä, näytti rajat ja osoitti millainen käytös ei ole hyväksyttävää. Sen sijaan mentorin rooli elämän opettajana korostui kaikkien nuorten vastauksissa, kun ajatellaan elämän opettajan roolin liittyvän opiskelu- tai koulutuspaikan valintaan ja hakemiseen, harrastuksiin, toimeentuloon ja rahankäyttöön, kodinhoitoon, lomakkeiden täyttämiseen, työllistymiseen ja elämänhallintaan. Elämän opettajan rooli korostui erityisesti maahanmuuttajataustaisten nuorten vastauksissa, koska heidän tavoitteensa liittyivät Suomeen kotoutumiseen ja oman toimijuuden vahvistumiseen suomalaisessa yhteiskunnassa.

Rakkauden antajan roolissa mentorin voidaan ajatella olevan hyvän huomaaja nuorena, myötäeläjä, lohduttaja, sekä myönteisen palautteen antaja, joka myös ohjaa nuorta hyväksymään ja rakastamaan itseään. Useat nuoret kertoivatkin mentoreiden tuoneen esiin heidän vahvuuksiaan ja hyviä ominaisuuksiaan, mikä oli tuonut nuorelle hyvää mieltä ja tukenut hänen minäkuvaansa positiivisesti. Mentorin rooli ihmissuhdeosaajana osoittautui nuorten kertomuksissa kaikkein merkittävämmäksi rooliksi, sillä nuorilta saattoi kokonaan puuttua elämästään luotettava aikuinen. Ihmissuhdeosaajan alaroleja ovat muun muassa keskustelija, kuuntelija, ristiriidoissa auttaja, kannustaja, tunteiden hyväksyjä, anteeksi antaja / -pyytjä ja itsenäisyyden tukija. Suurin osa haastatteluun osallistuneista nuorista kertoi kokeneensa mentorin kanssa keskustelemisen itselleen merkityksellisenä ja hyödyllisenä. Suurin osa nuorista kertoi voivansa keskustella mentorinsa kanssa avoimesti ja he myös kokivat mentorin kuuntelevan ja välittävän hänestä aidosti. Kaikkien nuorten kertomuksista välittyi voimakkaasti kokemus siitä, että he olivat saaneet mentoreiltaan osakseen kannustusta, hyväksyntää ja tukea itsenäisyyteen.

11 Pohdinta

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää, millaisia kokemuksia Amigo-hankkeeseen osallistuneilla nuorilla on mentoroinnista ja mitä hyötyä he ovat kokeneet siitä olevan. Mentorointi on melko uusi menetelmä sosiaali- ja terveysalalla, eikä siitä juuri ollut aiempia tutkimuksia saatavilla, tämän vuoksi teoreettista vertailukohtaa hankkeelle oli vaikeaa löytää.

Opinnäytetyössämme pohdimme eettisiä periaatteita ja pyrimme arvioimaan sen luotettavuutta. Haastateltavien etsimisessä pyrimme kuuntelemaan hanketyöntekijöiden ajatuksia, koska he tunsivat hankkeen kohderyhmän paremmin kuin opinnäytetyöntekijät, jotka eivät hankkeessa työskentele. Pyrimme olemaan hanketyöntekijöihin yhteydessä koko prosessin ajan. Amigo-hanke ei ollut opinnäytetyöntekijöille entuudestaan tuttu. Tämä asetti haasteita opinnäytetyön tekemiseen. Näitä haasteita olivat esimerkiksi tutkimuksen otokseen liittyvät rajaukset: sovimme, että haastatteluihin valitaan sellaisia henkilöitä, jotka ovat olleet koko vuoden hankkeessa mukana. Tämä on saattanut vääristää tuloksia, sillä otantaan on selkeästi valikoitunut vain niitä nuoria, jotka ovat sitoutuneet hankkeeseen ja kokeneet siitä olleen paljon hyötyä, muttei mitään haittaa. Toisaalta tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää millaista hyötyä mentoroinnista nuorille on, joten olisi ollut turhaa haastatella sellaisia nuoria, jotka eivät ole hankkeeseen sitoutuneet tai kokeneet sitä itselleen hyödylliseksi.

Tulevaisuudessa on tärkeää, että yhteiskunnassamme kiinnitettäisiin enemmän huomiota perheiden varhaiseen tukemiseen, aikaan jolloin lapset ovat vielä pieniä, koska lapsuudella tiedetään olevan merkittävä vaikutus myöhempään elämään. Tärkeää on myös tukea vanhempia, jotta heidän vanhemmuuden taitonsa kehittyvät. Julkisen sektorin tarjoamia merkittävimpiä palveluita varhaislapsuudessa ovat laadukas neuvolatoiminta ja päivähoido. Ne ovat ensisijaisia peruspalveluita, joiden toimintaa ei tule supistaa. Päinvastaiset toimet peruspalveluiden resurssien pienentämisestä kostautuvat tulevaisuudessa ja johtavat moninkertaisiin kustannuksiin. Toimenpiteet tai hankkeet eivät ole enää nuoruudessa tai myöhemmin aikuisuudessa niin vaikuttavia huono-osaisuuden vähentämiseksi kuin lapsuuden aikana. Vapaaehtoistoiminnan osalta perhekummi- ja tukihenkilötoimintaa ja mahdollisuuksia perheiden vertaistukeen ja mentorointiin tulisi lisätä.

Vapaaehtoistyö heijastaa yhteiskunnan muutosta ja vastaa muutostarpeeseen, se myös luo muutosta itse. Kunnallisten hoiva- ja sosiaalipalveluiden jäädessä auttamatta riittämättömiksi, haasteeseen ovat vastaamassa kansalaisjärjestöt ja vapaaehtoistoiminta. Yhteiskunta elää jatkuvaa muutosta ja historia on muokannut hyvinvointivaltiomme sellaiseksi kuin se tällä hetkellä on. Se ei kuitenkaan ole staattinen tila. Osana Euroopan unionia meillä on oma

erityislaatuisuutemme, mutta myös yhteiset haasteet. Globalisaation myötä Etelä-Euroopan tilanne vaikuttaa pohjollassakin, eivätkä kansainväliset talouskriisit tunne maiden rajoja. Myös räjähdysmäisesti kasvaneet pakolaisvirrat ovat asettaneet EU:n kokonaan uuden haasteen eteen. Köyhyys on todellisuutta Euroopan unionissakin: 120 miljoonaa ihmistä elää alueella köyhyys- ja syrjäytymisuhan alla, mikä vastaa 24% väestöstä. Tämä pitää sisällään huolestuttavan määrän Euroopan lapsia, 27%. Noin 9% eurooppalaisista elää vakavassa materiaalisessa puutteessa. (Euroopan komissio.)

Eriarvoistuminen ja köyhyys ja niiden mukanaan tuomat ongelmat ovat tätä päivää meilläkin. Työllisyyden hoidosta aiheutuneet kustannukset ovat maassamme suuret ja työttömyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vaikutukset ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin ovat merkittäviä, niinpä tutkimus- ja kehittämistyö tähän monitahoiseen ongelmaan liittyen onkin valtakunnallisesti erittäin tervetullutta. Järjestöt ja vapaaehtoistyö pyrkivät puuttumaan yhteiskunnallisiin ongelmiin joustavilla ratkaisuilla. Amigo-hankkeessa nuoret ovat hyötäneet nimenomaan toiminnan ”epävirallisuudesta”. Hankkeessa korostuu nykyajan aktiiviseen toimijuuteen pyrkivä henki ja voimaantuminen osallisuuden, yhteisön ja toimijuuden kautta. Näkisimmekin tämän vaikuttavuuden kasvavan eritoten yhteiskunnan toiminnasta syrjässä olleiden kanssa. Pienikin toiminnallisuus ja sitä kautta oman merkityksellisyyden tunteen kasvu on tärkeintä juuri huonompikuntoisten nuorten kohdalla. Kehittämisehdotuksena visioimme Amigolle pikkuveljeä; ”Primer Amigo”- hanketta, jossa turvapaikanhakijat saisivat oman mentorinsa Suomesta. Mentorina voisi toimia myös jo Suomeen kotoutunut saman kieliryhmän maahanmuuttaja. Vasta Suomeen tullut turvapaikanhakija on monesta asiasta ymmällään ja mentorisuhde täysin suomenkielisen vapaaehtoisen kanssa voi kariutua kieliongelmiin, maahanmuuttajataustainen ensimmäinen mentoriystävä Suomessa toimitakin myös kotoutujan mallina ja eräänlaisena kokemusasiantuntijana saaden vapaaehtoisen roolista myös itselleen voimaannuttavan ja merkityksellisen kokemuksen.

Vapaaehtoistyön aktiivinen rooli ja toimivan yhteistyön rakentaminen eri toimijoiden kesken on mielestämme olennaisen tärkeää toiminnan vaikuttavuuden kannalta. Avoimuus ja yhteisöllisyys, yhteisvastuun ja solidaarisuuden herättäminen tuo tervetullutta arvokeskustelua yhteiskuntaamme. Syrjäytymisen leiman pienentäminen tai poistaminen on ollut myös Diakonissalaitoksen tavoitteena. Amigo- hankkeen kautta tämä on toteutunutkin yhdistämällä eri ”yhteiskuntaluokkien” ihmisiä, ja saamalla tutustutettua ihmisiä toisiinsa, jotka eivät normaalitilanteissa kohtaisi. Myös nuorten osallistumiskynnys on saatu madaltumaan ja näin ollen syrjässä olleiden osallisuutta on saatu kasvatettua mahdollisesti laajemminkin ja kauaskantoisesti. Amigo-hankeen kaltaisen pitkäjänteisen vapaaehtoistyön tuomat yhteiskunnalliset säästöt ennaltaehkäisevänä työnä ovat nähtävissä ja arvioitavissa jälkikäteen. Toisaalta on vaikea arvioida, mikä osa syrjäytymisen kustannusten säästöissä on vapaaehtoistyölle korvamerkittyä, toimintojen limittyessä toisiaan täydentäen.

Arvo- ja asenneympäristömme asettanevat vasta-argumenttinsa vapaaehtoistyön hankkeille. Yksilökeskeinen kulttuurimme on vaikuttanut myös työelämäämme, Suomessa on pitkään ollut vallalla yksintekemisen kulttuuri, jokainen on hoitanut oman tonttinsa. Järjestöjen ja vapaaehtoistoimijoiden työpanosta on pidetty toisarvoisena puuhasteluna. Pelkona vapaaehtoistyön kasvun lisääntymisessä on nähty mm. palkallisen työn vähentyminen ja professionaalisuuden katoaminen, sekä tämän vaikutus palvelun laadun laskemiseen. (Helander 2001:72-73, Laitinen&Pessi 2011:151). Amigo-hanke onkin korostanut ammatillisen hoitosuhteen ja mentorisuhteen eroavuutta. Ammattilaista palkallista työntekijää ei vapaaehtoisvoimin pystytä korvaamaan, eikä tämä ainakaan vapaaehtoistyön motiiveissa ja tavoitteissa ole. Molempia tarvitaan. Yhteistyötä tarvitaan. Vapaaehtoistyö ei ole asioiden tekemistä ilman rahallista palkkaa, sitä ei myöskään ole luotu korvaamaan tai täydentämään toisen tekemää palkallista työtä. Perimmäinen rooli vapaaehtoistyöllä on kannustaa ja kasvattaa ihmisiä auttamaan toinen toisiaan ja samalla luoda yhteiskuntaan ihmisten keskinäistä solidaarisuutta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Näin ollen vapaaehtoistyö onkin Helsingin Diakonissalaitoksen mukaan omiaan ennaltaehkäisemässä syrjäytymistä ja sen liitännäisongelmia ja lisäämässä osallisuuden ja toimijuuden toteutumista kaikille osapuolille.

Terveysten edistämisen ylemmän ammattikorkeakoulun opinnoissa halusimme kehittyä ammatillisina sosiaali- ja terveysalalla asiantuntijuuteen ja työn kehittämiseen. Opinnäytetyömme aihe oli erittäin ajankohtainen ja kiinnostava. Se oli selvästi työelämälähtöinen ja kosketti myös molempien työelämää (lastensuojelussa ja työttömien terveydenhoidossa). Monisektorisen työn merkitys korostui opinnäytetyössämme. Opinnäytetyömme kautta opimme myös, että luovuuden käyttö ja uudet ratkaisut, tai vanhojen menetelmien käyttöönotto uudella tavalla, on hedelmällistä. Rohkeus kokeiluihin palkitaan. Vapaaehtoistyössä on valtava ja osin hyödyntämätön potentiaali, kaikki lähtee kuitenkin osaavasta organisoinnista ja järjestävän tahon asiantuntemuksesta. Monisektorisen ja sirpaleisenkin palvelumallin maassa tiedonjaon ja ohjauksen merkitys kasvaa, toimiva yhteistyö ja palveluohjaus toimijoiden välillä edellyttää kuitenkin toisen työn merkityksellisyysden tunnistamista ja keskinäistä arvostusta.

Amigo-hankkeessa eri lähtökohdista tulleet nuoret saivat kokea positiivisen vuorovaikutussuhteen voiman mentorinsa kanssa. Keskinäisen vuorovaikutuksen vaikuttavuutta lisäsi tunnesidonnaisuus ja suhteen epävirallisuus sekä valta-asetelman puuttuminen. Vapaaehtoinen aikuinen saattoi astua osaltaan puuttuvan vanhemman saappaisiin ja täydentää vanhemmuuden rooleja, jotka nuorelta olivat jääneet oman vanhemman osalta puuttumaan. Mentoriaikuisen roolit olivat moninaiset, häntä kuvattiin isosiskoksi, ystäväksi, tukijaksi - eräänlaiseksi haltijakummiksi, joka oli aina valmiina auttamaan. Lapsi ja nuori kasvaa vuorovaikutuksessa toisen ihmisen kanssa ja tarvitsee toista ihmistä peilinä oppiakseen tuntemaan itsensä. Nuorilla saattaa olla aiempia kokemuksia

rikkinäisistä peleistä ja toimimattomasta reflektiosta, johon Amigo on tuonut eheyttävän kokemuksen. Maahanmuuttajataustaisten nuorten osalta tärkeintä oli kokemus suomalaiseen yhteiskuntaan sisään pääseminen. Amigon positiivisten vaikutusten mittaaminen ei onnistu euroilla tai taulukoilla. Ystävyys ja aito kohtaaminen ovat mittaamattoman arvokkaita, kaiken ikäisille.

Yhteiskunnan tasolla Amigo tuo julkiseen keskusteluun nuorten aseman ja vaikeassa elämäntilanteessa, syrjäytymisvaarassa, olevien ihmisten asiat. Se pyrkii vaikuttamaan yhteisvastuun ja solidaarisuuden sekä vapaaehtoistoiminnan merkityksellisyyden kasvuun ja on selkeästi arvolatautunutta viestintää. Aarvan (Torkkola) mukaan jo yhteiskunnallisen keskustelun herättäminen kampanjan tai hankkeen teemasta on hankkeen vaikutuksena toivottua. Varsinaisen muutoksen ja pitkäaikaisten näkyvien vaikutusten tie on pitkä. Amigo-hanke on osaltaan ollut rakentamassa solidaarisuuden ja sosiaalisen vastuun yhteiskuntaa ja nostamassa keskusteluun yksinäisyyden ja syrjäytyneisyyden teemat, leimaamatta ketään. Yksittäisenä toimijana se ei toki kykene ihmeisiin. Yksilön kohdalla mentorointisuhde on saattanut kuitenkin olla vaikutukseltaan käänteentekevä; pitkäaikainen ja välittävä ihmissuhde, jonka vaikutukset yksilön elämänsäkululle ovat korvaamattomat. Hyvä lähtee kiertämään ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen mylly pyörii molempiin suuntiin; niin yhteiskunnallisesta keskustelusta yksilöön päin, kuin yksittäisestä osallisuuteen voimautetuista nuoresta yhteiskuntaan päin!

Lähteet

Aalto-Kallio, Saikkonen & Koskinen-Ollonqvist. 2009. Arvioinnin kartalla, matka teoriasta käytäntöön. Pori: Kehitys Oy.

Amigo-hanke. 2014. Amigo_Esitys_maaliskuu_2014.ppt.

Amigo nuorten mentorointihanke. 2015. Facebook 30.6.2015. Viitattu 17.11.2015.
<https://www.facebook.com/Amigo-nuorten-mentorointihanke-366009326817547/>

Castrén K., Henriksson M., Kela M., Kääriä M., Lipsanen V., Raunistola H., Vanhanen-Nuutinen L. 2005. Mentorointi mahdollisuutena opiskelijoiden ohjauksessa. Oy Edita Ab.

Castaneda A., Rask S., Koponen P., Mölsä M., Koskinen S.(toim.). 2012. Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.

Dunderfelt, T. 1999. Elämänkaaripsykologia. Porvoo: WSOY.

Ek E., Saari E., Viinamäki L., Sovio U. & Järvelin M-R. 2004. Nuorten aikuisten työelämästä syrjäytyminen ja sosiaaliturvan käyttö. Helsinki: Edita Prima oy.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.

European Commission, poverty and social inclusion. Viitattu 27.8.2014. <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=751&langId=en>

Euroopan komissio. Uuden osaamisen ja työllisyyden ohjelma. Viitattu 27.8.2014.
<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=fi&catId=958>

Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö. 2014. Nuorten mentorointihanke Amigo. 2011-2013 Loppuraportti. Viitattu 16.11.2015. https://www.hdl.fi/images/AMIGO1_0_-_LOPPURAPORTTI.pdf

Helsingin Diakonissalaitos. 2014. Amigo tarjoaa hyvän mallin. Viitattu 18.5.2014.
<https://www.hdl.fi/fi/palvelut/kehittamishankkeet/373-amigo-nuorten-mentorihanke-20112013>

Heikkilä M. & Karjalainen J. 2000. Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Tampere: Tammer-Paino oy.

Helander, V. 2001. Paikallisyhdistys lähikuvassa - yhteydet, rakenne ja toiminta. Helsinki.

Heponiemi, T., Wahlström, M., Elovainio M., Sinervo T., Aalto A-M. & Keskimäki I. 2008. Katsaus työttömyyden ja terveyden välisiin yhteyksiin. Työ ja elinkeinoministeriö. Helsinki: Edita Publishing oy.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara P. 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hokkanen, L. 2003. Vapaaehtoisuus - pala elämää. Oulu.
http://www.sosiaalikallega.fi/poske/julkaisut/julkaisusarja/Julkaistu_6.pdf

Högnabba, S., Mattila, P., Ranto, S. & Kortelainen, J. Katsaus helsinkiläisnuorten hyvinvointiin 2015. Helsingin kaupunki. Tietokeskus. Työpapereita 2015:3.
http://www.nuortenhyvinvointikertomus.fi/sites/default/files/files/frontpage/katsaus_hkilai_snuorten_hyvinvointiin_2015.pdf

Iso-Heiniemi, M. 1999. Morenolainen rooliteoria. Teoksessa Helminen, M-L. & Iso-Heiniemi, M. (toim.) Vanhemmuuden roolikartta. Käyttäjän opas. Helsinki: Suomen kuntaliitto. 12-15.

Janhonen S. & Nikkonen M. (toim.) 2001. Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Helsinki: WSOY.

Junttila, N. 2015. Kavereita nolla. Helsinki: Tammi.

Junttila N. 2010. Social Competence and Loneliness during the School Years. Turku: Painosalama.

Juusela T., Lillia T. & Rinne J. 2000. Mentoroinnin monet kasvot. Jyväskylä.

Kokko, K. 1999. Antecedents and consequences of long-term unemployment. Jyväskylän yliopisto, Psykologian laitos.

Kokko R-L., Nenonen T., Martelin T. & Koskinen S. 2013. Työllisyys, terveys ja hyvinvointi-Paltamon työllistämismallin arviointitutkimus 2009-2013, hankkeen loppuraportti. Tampere: Ylipistopaino. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110702/URN_ISBN_978-952-245-980-0.pdf?sequence=1

Kuusinen, J. 2001. Nuorten aikuisten kehitystehtävät, onnellisuus ja kehityksen hallinta. Teoksessa Lyytinen, P., Korhakangas, M. & Lyytinen, H. (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Helsinki: WSOY. 311-322.

Laakso, T. & Äikää-Torkkeli, S. 2006. Osallisuudella onnistumiseen. Turun ammattikorkeakoulu. Turku: Turun kaupungin painatuskeskus.

Laitila, M. 2010. Asiakkaan osallisuus mielenterveys- ja päihdetyössä. Kuopio: Hoitotieteen laitos.

Laitinen, A. & Pessi A. 2011. Solidaarisuus. Helsinki : Gaudeamus Helsinki University Press.

Liikanen, E.. 2012. Syvän taantumun pitkä varjo: nuorisotyöttömyys. Suomen pankki. Viitattu 26.8.2014. http://www.suomenpankki.fi/fi/suomen_pankki/ajankohtaista/puheet/pages/puhe_el_120530.aspx

Leino-Kilpi, H. & Välimäki, M. 2003. Etiikka hoitotyössä. Juva: WS Bookwell Oy.

Luopa, P., Kivimäki, H., Nipuli, S., Vilkki, S., Jokela, J., Laukkarinen, E., Paananen, R. 2013. Kouluterveys: Pääkaupunkiseudun raportti, Espoo 2013.

Lyytinen, P., Korhakangas, M. & Lyytinen, H. (toim.) 2001. Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Helsinki: WSOY.

Maahanmuuttovirasto. 2014. Maahanmuuttoviraston tilastot. Viitattu 15.5.2014. http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot

Marjovuori, A. 2014a. Vapaaehtoistyön ytimessä. Helsinki: Unigrafia.

Marjovuori, A. 2014b. Vieraantumisen vastavoima. Helsinki Missio-lehti 3/2014. s.18-19.

Metsämuuronen, J. 2000. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. Viro, Voru: Jaabes OU.

Meurman-Solin, A. & Pyysiäinen, I. 2005. Ihmistieteet tänään. Helsingin yliopiston tutkijakollegium. Helsinki: Gaudeamus.

Myrskylä, P. 2011. Nuorten työttömyyden mittaaminen on vaikeaa. Tilastokeskus. Viitattu 3.5.2014. http://www.stat.fi/artikkelit/2011/art_2011-12-21_007.html

Niemelä, J. & Dufva, V. 2003. Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Juva: PS-kustannus.

Nuorisolaki. 2006. 27.1.2006/72. Viitattu 1.12.2015. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>

Nylund, M. & Yeung, A. (toim.) 2005. Vapaaehtoistoiminta: anti, arvot ja osallisuus. Jyväskylä: Vastapaino.

Peltonen, J. 2014. Sähköposti 11.11.2014.

Rotko, T., Aho, T., Mustonen N. & Linnanmäki E. 2011. Kapeneeko kuilu? Tilannekatsaus terveyserojen kaventamiseen Suomessa 2007-2010. Helsinki: Yliopistopaino oy.

Saari, J. 2005. Hyvinvointivaltio. Helsinki: Yliopistopaino.

Saarinen, P., Ruopila, I. & Korkiakangas, M. 1994. Kasvatuspsykologian kysymyksiä. Helsingin yliopisto. Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulu: Oulu University Press.

Silvennoinen-Nuora, L. 2010. Vaikuttavuuden arviointi hoitoketjussa - Mikä mahdollistaa vaikuttavuuden ja vaikuttavuuden arvioin. Tampere: Tampere University Press.

Sipilä, N., Kestilä, L. & Martikainen P. Mihin peruskoulututkinto riittää 2000-luvun alussa? Yhteiskuntapolitiikka-lehti 76/2011.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus [verkkójulkaisu]. ISSN=1798-7830. Lokakuu 2015. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 14.12.2015. http://www.stat.fi/til/tyti/2015/10/tyti_2015_10_2015-11-24_tie_001_fi.html

Taimio H. 2010. Hyvinvointivaltion suunta -nousu vai lasku? Helsinki: Tammerprint Oy.

Tervämäki, P. 2001. Vanhemmuuden roolit ja nuoren itsenäistymisen vaihe (15-18 vuotta). Teoksessa Vanhemmuuden roolikartta, syvennä ja sovelle. Toim. Rautiainen, M. Helsinki: Suomen Kuntaliitto. 51-57.

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. 2015. Lastensuojelun käsikirja. Itsenäistyvän nuoren roolikartta. Viitattu 29.11.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-javaliineet/tyovalineet/itsenaistyvan-nuoren-roolikartta>

THL - Terveiden- ja hyvinvoinninlaitos. 2014a. Mitä on eriarvoisuus. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kaventaja-fi/eriarvoisuus

THL - Terveiden- ja hyvinvoinnin laitost. 2014b. Maahanmuuttajien hyvinvointi ja terveys. Viitattu 19.2014. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kaventaja-fi/eriarvoisuus/vahemmistot/maahanmuuttajat

Tilastokeskus. 2011. Työttömyysaste ei kerro nuorten syrjäytymisestä. Uutisia 11.3.2013. http://www.stat.fi/ajk/tiedotteet/2013/uutinen_008_2013-03-11.html

Tiittula, L. & Ruusuvoori, J. (toim.) 2005. Haastattelu, tutkimus, vuorovaikutus ja tilanteet. Helsinki: Vastapaino.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen yliopistopaino terveysalalla, WSOY.

Torkkola, S. Johdanto terveystietintään. Tampereen yliopisto.
http://viesverk.uta.fi/terveysviestinta/2_johdterviest.pdf

Tuomi, J. & Sarajärvi A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Tammi.

Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 4.5.2014. <http://www.nuorisotakuu.fi/nuorisotakuu/info>

Valtonen, O. 2014. Helsinki Missio-lehti 3/2014, pääkirjoitus ”Yksinäisyys on se ongelma”

Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä. 2013a. Vanhemmuuden roolikartta. Viitattu 17.11.2015. <http://www.vslk.fi/index.php?id=19>

Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä. 2013b. Itsenäistyvän nuoren roolikartta. Viitattu 19.5.2014. <http://www.vslk.fi/index.php?id=21>

Vuorinen, R. 1998. Minän kehitys ja synty. Porvoo: WSOY.

Välimaa, R. 2000. Nuorten koettu terveys kyselyaineistojen ja ryhmähaastattelujen valossa. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House

Kuviot

Kuvio 1. Mentorointiohjelma (Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö 2014:12.).....	11
Kuvio 2. Vanhemmuuden roolikartta. (Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä 2013a.)	33
Kuvio 3. Itsenäistyvän nuoren roolikartta. (Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä 2013b.).....	35
Kuvio 4. Haastatteluun osallistuneiden nuorten ohjautuvuus Amigo-hankkeeseen.	39
Kuvio 5. Mentorointisuhde nuoren terveyden ja hyvinvoinnin edistäjänä.	59

Liitteet

Liite 1 Teemahaastattelun runko	73
Liite 2 Esimerkit sisällönanalyysistä	76
Liite 3 Tutkimuksen aikataulu	80
Liite 4 Tutkimuslupa.....	81
Liite 5 Haastattelupyyntö	82

Liite 1 Teemahaastattelun runko

TEEMAHAASTATTELUN RUNKO

Taustatiedot:

- haastateltavan ikä ja sukupuoli
- haastateltavan äidinkieli
- koulutustausta (esim. peruskoulu suoritettu, opiskelee ammattikoulussa / lukiossa, valmistunut ammattiin / ylioppilaaksi)
- kuinka kauan ollut mukana Amigossa? (alle 6 kk, yli 6kk, 12kk eli se on jo päättynyt)
- miten ohjautui Amigoon (lähettävä taho / ohjautui omatoimisesti)

Teema-alueet:

1. Miten tulit mukaan Amigo-hankkeeseen?

- kuka ohjasi sinut Amigoon?
- millainen tilanteesi oli silloin? millaisia huolenaiheita sinulla / lähettävällä taholla oli?
- saitko riittävästi tietoa Amigosta?
- ymmärsitkö mihin olet ryhtymässä?
- mitä ajattelit silloin Amigosta?
- mikä vaikutti päätökseesi aloittaa Amigossa?
- mikä vaikutti sitoutumiseesi Amigoon?
- miten lähipiirisi suhtautui siihen, että lähdit mukaan Amigon toimintaan?

2. Hanketyöntekijät

- millaiseksi olet kokenut yhteistyön hanketyöntekijöiden kanssa?

3. Mentori

- millaisia toiveita sinulla oli mentorisi suhteen?
- miten tulet toimeen mentorisi kanssa?
- mitä olette tehneet yhdessä mentorisi kanssa?
- minkälaisen toiminnan olet kokenut mieluisaksi?
- mikä on tärkeintä mentorin ja sinun yhteistyössä?
- miten mentori-suhteesi eroaa muista ihmissuhteistasi? mihin vertaisit?
- millaista palautetta haluat antaa mentorillesi? kehittämisideoita? (haluaisitko tavata mentorin kanssa enemmän/vähemmän?)

4. Amigo-vuosi

- mitä ajattelet Amigo-vuoden mentoritapaamisten rakenteesta (aloitustapaaminen, välikatsaus ja lopetus)

- mitä ajattelet aikataulusta ja tiheydestä?
- onko vuosi mielestäsi sopiva / riittävä aika mentoroinnille?
- millaisia tunteita amigo-vuosi on sinussa herättänyt? Aluksi? myöhemmin? nyt?
- onko Amigo yllättänyt sinut jollain lailla? mitä et olisi osannut odottaa?

5. Amigo-hankkeen periaattet: Luottamuksellisuus, avoimuus ja rohkeus ja Amigon tarkoituksena on että toiminta on suvaitsevaa, tasa-arvoista ja puolueetonta.

- miten nämä periaatteet ovat mielestäsi näkyneet toiminnassa?

6. Toiveet ja odotukset Amigo-vuodelle

- millaisia toiveita sinulla oli aloitustapaamisessa?
- miten tavoitteet asetettiin? saiko itse määrittellä omat tavoitteesi?
- mitkä asiat / ketkä vaikuttivat tavoitteiden asetteluun?
- ovatko tavoitteet pysyneet samana mentoroinnin aikana vai ovatko ne muuttuneet?
- jos tavoitteet ovat muuttuneet, niin miksi ne ovat muuttuneet?
- miten koet saavuttaneesi asetetut tavoitteet?
- mitkä asiat ovat vaikuttaneet siihen, että tavoitteet on saavutettu / ei saavutettu?

7. Onko yhdessäolo mentorin kanssa on selkiyttänyt ajatuksiasi / tulevaisuuden suunnitelmiasi?

- koulutuksen suhteen
- ammatinvalinnan suhteen
- työelämän suhteen
- elämäntavan tai ideologian suhteen
- vapaa-ajan / harrastusten suhteen
- tupakoinnin ja päihteidenkäytön suhteen
- rahankäytön suhteen
- kodinhoidon suhteen
- vuorokausirytmien suhteen
- ajankäytön suhteen
- terveydenhoidon / terveellisten elämäntapojen suhteen (liikunta, ruokavalio, hygienia)
- sosiaalisten suhteiden ylläpitämisen suhteen (perhe, sukulaiset, ystävät, kaverit jne.)
- seurustelukumppanin / parisuhteen / seksuaalisuuden / ehkäisyn suhteen
- median / sosiaalisen median suhteen
- oman identiteetin / minäkuvan suhteen

8. Mitä hyötyä Amigo-hankkeesta on sinulle ollut?

- koetko tulleeesi kuulluksi?
- oletko löytänyt omia vahvuuksiasi?

9. Onko Amigo-hankkeesta ollut sinulle jotakin haittaa?

10. Mitä kuuluu Amigo-vuoden jälkeen? Pidätkö edelleen yhteyttä mentoriisi?

11. Kehittämisehdotuksia

-miten nuoria saisi mukaan?

-millaisille nuorille Amigo-hanke sopii?

12. Mitä muuta haluaisit sanoa?

Liite 2 Esimerkit sisällönanalyysistä

Nuorten kokemuksia mentoroinnista

Esimerkki sisällön analyysistä

Alkuperäinen ilmaus

”Just äikkä on ollut semmonen, missä on ollut niin isoi tehtävii välillä, niin sit on ollut just kiva et joku tulee just vaikka kirjastoon valitsemaan sen kirjan sun kanssa..” (H2)

”Mut sit et koulunkäynnin kanssa sain tosi paljon apua siltä ja sitten ylipäättään semmonen, että tuli fiilis, että on joku aikuinen, johon voi luottaa..” (H6)

Pelkistetty ilmaus

Apua koulutehtäviin

Seuraa kirjastokäyntiin

Apua koulunkäyntiin

Luotettavan aikuisen tuki

Ohjausta koulunkäyntiin

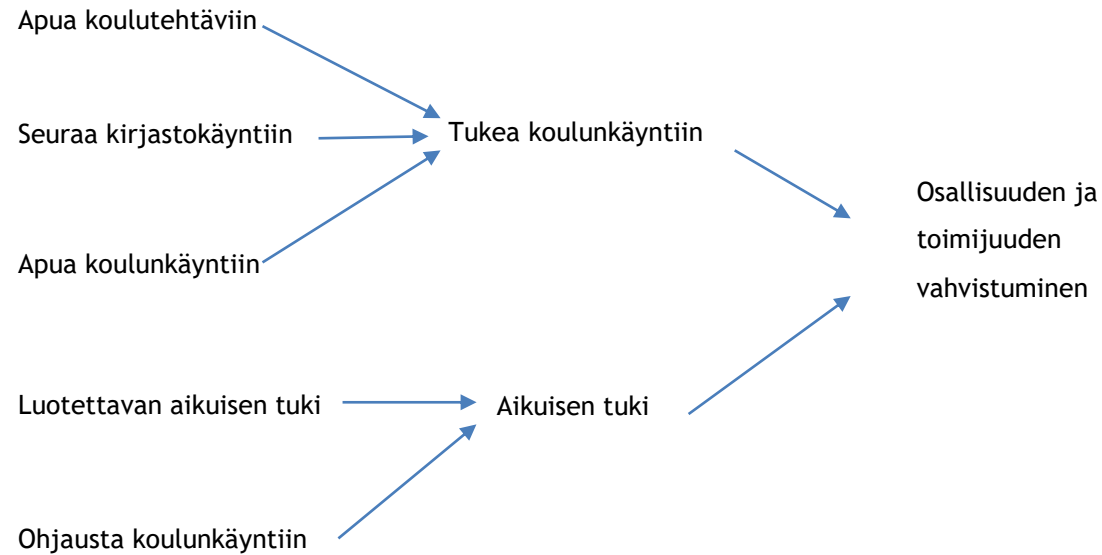
Alauokka

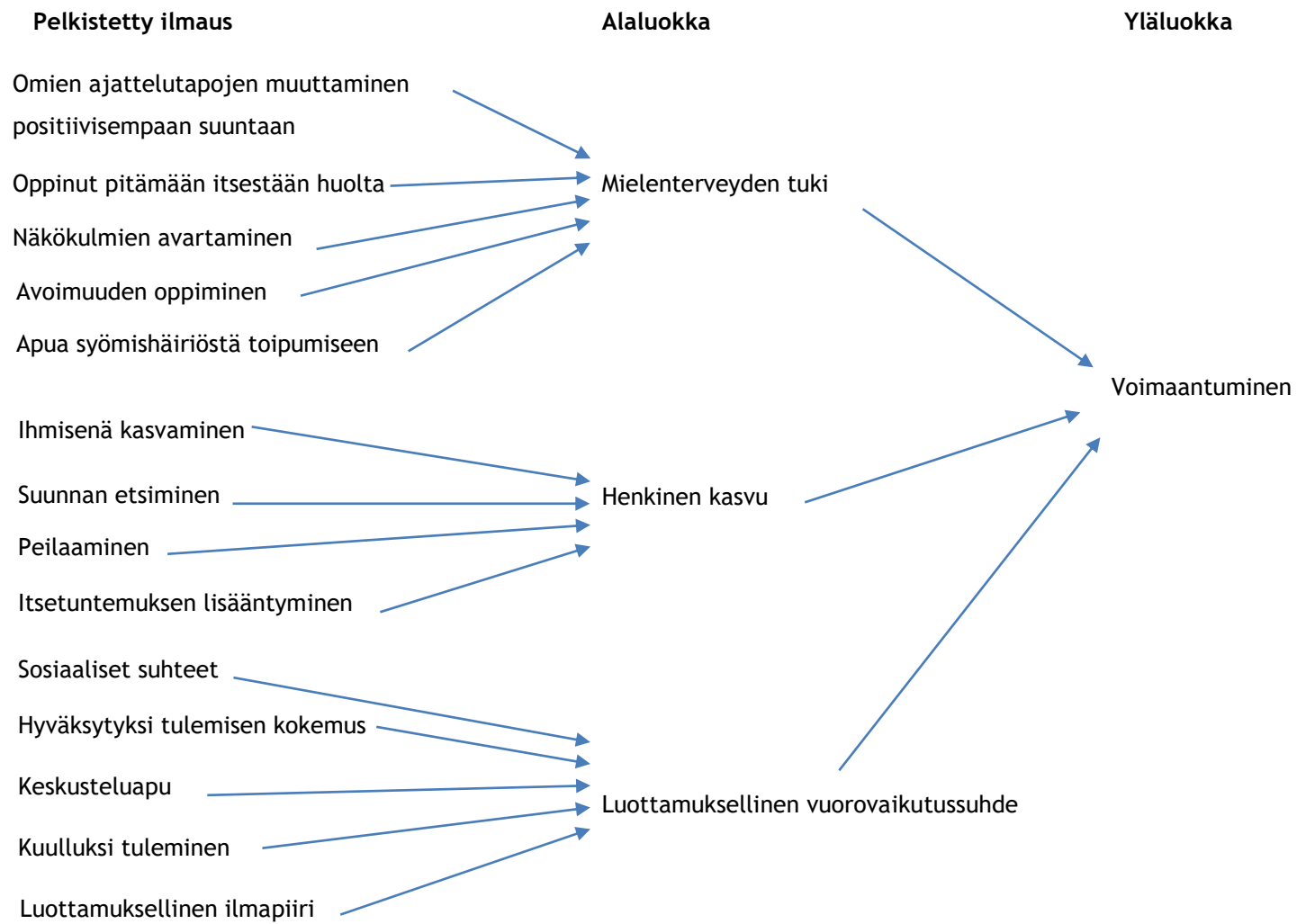
Tukea koulunkäyntiin

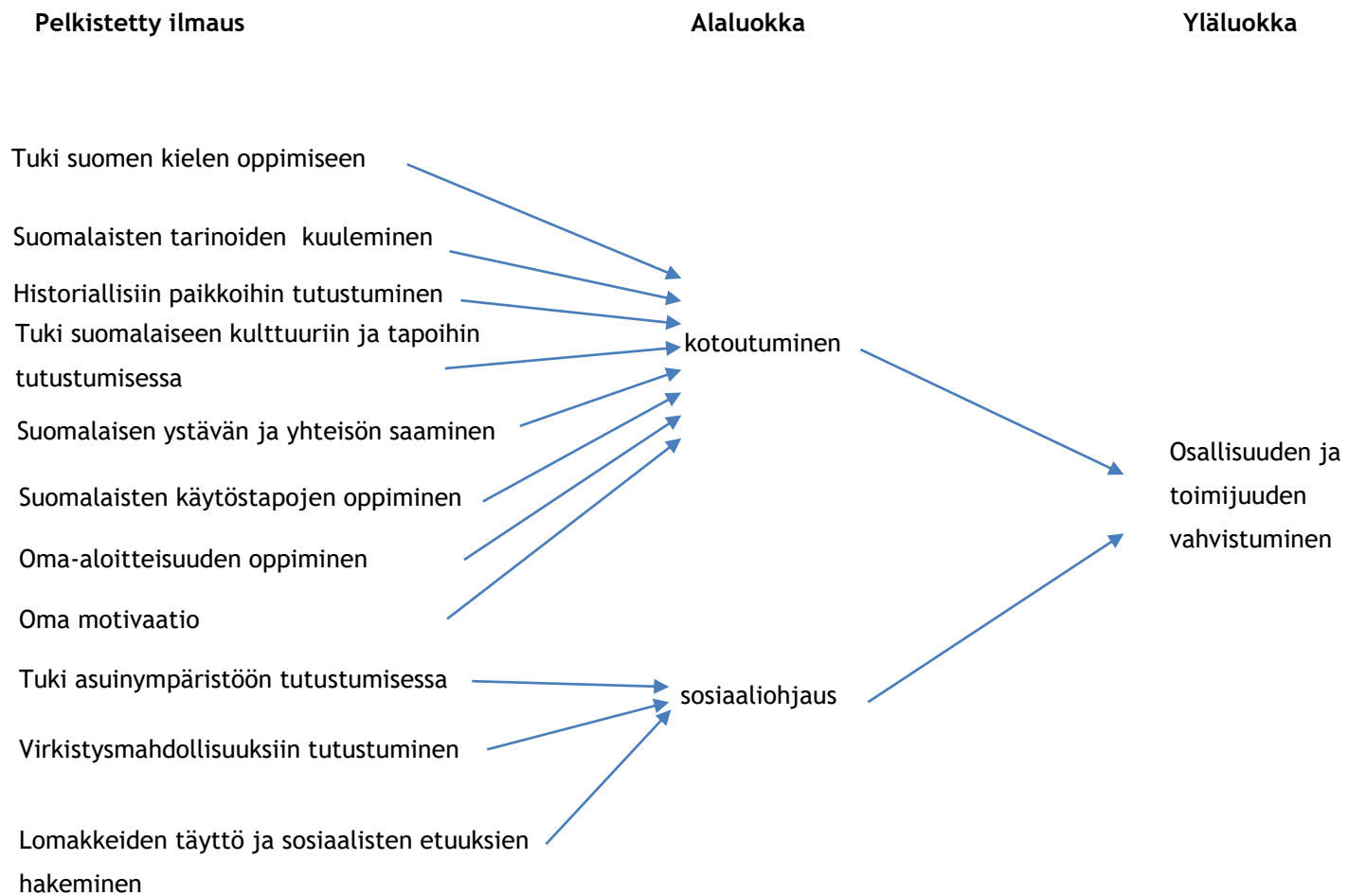
Aikuisen tuki

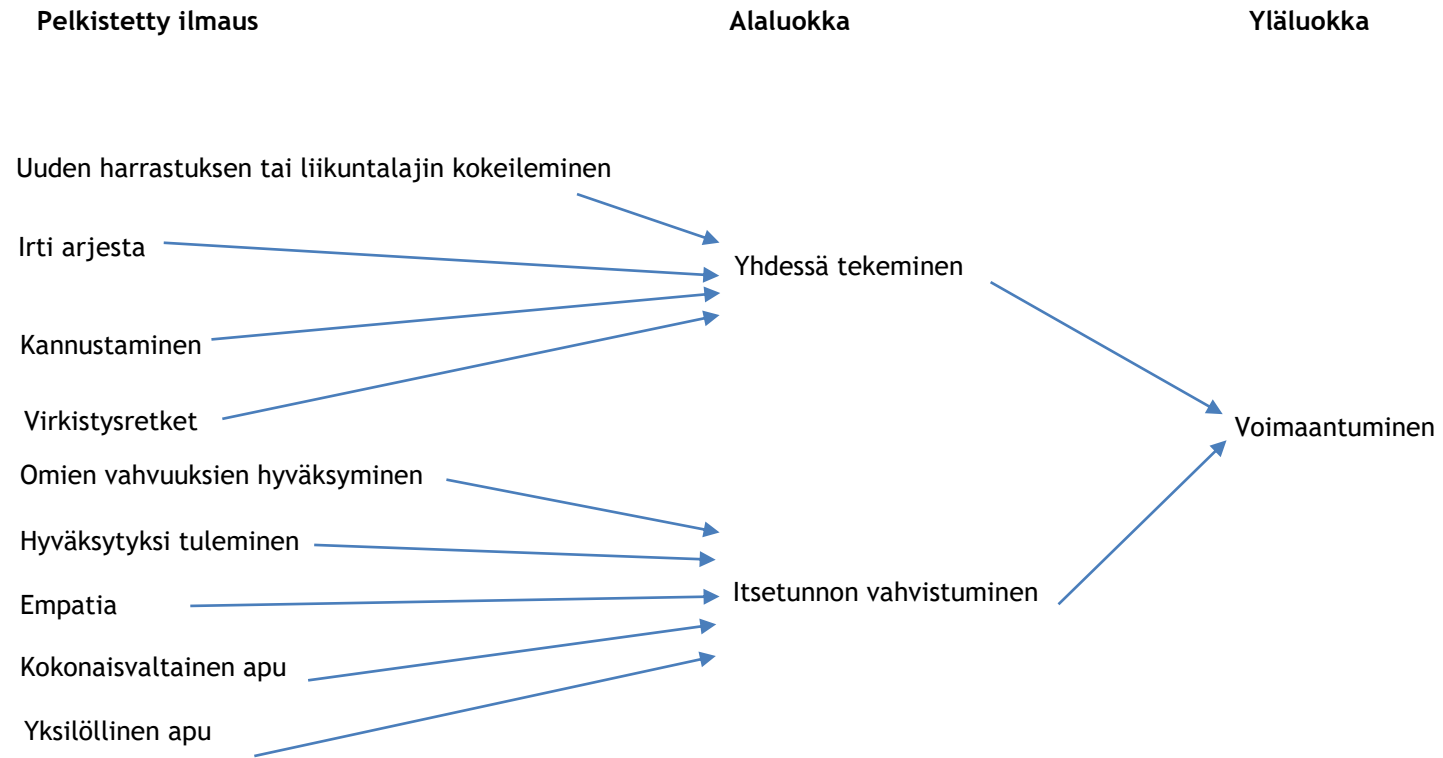
Pääloukka

Osallisuuden ja toimijuuden vahvistuminen

Liite 3 Tutkimuksen aikataulu

Tutkimuksen aikataulu on suunnitelmamme mukaan seuraavanlainen:

Kevät 2014: Kirjallisuuskatsaus taustateorioista ja aiemmista aiheeseen liittyvistä tutkimuksista sekä käsitteiden avaaminen.

Huhtikuu 2014: Amigo-hankkeen työntekijöiden tapaaminen.

4.6.2014 Opinnäytetyön suunnitelmaseminaari

13.6.2014 Tapaaminen Amigo-hankkeen työntekijöiden kanssa Kesä 2014:

haastattelukysymysten laatiminen

Kesä 2014: haastattelukysymysten laatiminen, kirjallisen haastattelulupa-lomakkeen laatiminen haastateltaville, mahdollisille alaikäisille haastateltaville myös huoltajan lupa-lomake

Syky 2014: tutkimussuunnitelman laatiminen ja tutkimusluvan hakeminen Helsingin Diakonissalaitoksen Eettiseltä toimikunnalta

Talvi 2014-2015: Aineiston keruu; haastattelut

Kevät 2015: aineiston litterointi ja analyysi

Kesä/Syky 2015: tulosten ja johtopäätösten teko

Liite 4 Tutkimuslupa

TUTKIMUSLUPA HELSINGIN DIAKONISSALAITOKSEN EETTISELTÄ TOIMIKUNNALT

Hei,

Alla on HDL:n eettisen toimikunnan päätös hakemukseen Aalto & Tolvanen. Opinnäytetyön käytännön toteutus voi edetä, kun Kansalaistoiminnan johtaja Laura Hakoköngäs antaa lopullisen päätöksensä vastaamalla tähän postiin meille kaikille.

Tekijät: Tiina Aalto (sosionomi) ja Sonja Tolvanen (sairaanhoitaja), Laurea-ammattikorkeakoulu YAMK

Työn nimi: Nuorten kokemuksia mentoroinnista Amigo-hankkeessa

Luokitus: Opinnäytetyö AMK

Kohde: Amigo-hanke

Päätös: Eettinen toimikunta puoltaa opinnäytetyön tekemistä.

Yst Eeva Kivelä

Eettinen toimikunta, sihteeri

lehtori, hanke- ja tutkimustoiminnan koordinaattori

Diakonia-ammattikorkeakoulu (Diak)

Hei,

tässä kirjallisesti se, että ko opinnäytetyön tekeminen on OK.

Hyvää joulunalusaikaa kaikille,

Laura

Laura Hakoköngäs

Kansalaistoiminnan johtaja / Director, volunteer and community programmes

Helsingin Diakonissalaitos / Helsinki Deaconess Institute

Alppikatu 2, 00530 HELSINKI FINLAND

Liite 5 Haastattelupyyntö

Haastattelupyyntö

Tutkimuksen esittely nuorille (puhelimitse)

Amigo hanketta halutaan kehittää ja kuulla hankkeessa mukana olleita nuoria. Olisi hienoa saada sinutkin mukaan jakamaan kokemuksiasi ja osallistumaan haastatteluun.

Tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa kokemuksiasi mentoroinnista Amigo-hankkeessa. Tutkimus toteutetaan teemahaastatteluna Amigo-hankkeen tiloissa. Olemme kiinnostuneita kuulemaan oletko hyötynyt mentoroinnista ja miten se on vaikuttanut tulevaisuudensuunnitelmiisi.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, eikä se aiheuta sinulle minkäänlaisia kustannuksia. Voit halutessasi keskeyttää tutkimukseen osallistumisen milloin tahansa ilman, että sinun täytyy perustella keskeyttämistäsi tai että se vaikuttaa asiakassuhteeseesi.

Osallistuessasi haastatteluun haastattelu nauhoitetaan. Henkilöllisyytesi jää vain tutkijoiden tietoon, sinua koskevaa aineistoa käytetään vain kyseiseen tutkimukseen ja aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Sinua ei voida tunnistaa tutkimusaineistosta ja tutkijoita sitoo salassapitovelvollisuus.

Tutkimuksen tulokset tullaan julkaisemaan Theseus- ammattikorkeakoulujen julkaisuarkiston internet-sivuilla sekä Helsingin Diakonissalaitoksen internet-sivuilla.

Opinnäytetyön tekijöinä toimivat Tikkurilan Laurean Terveiden edistämisen koulutusohjelman ylemmän ammattikorkeakoulun (YAMK) opiskelijat Tiina Aalto (sosionomi AMK) ja Sonja Tolvanen (sairaanhoitaja AMK).

Halutessasi osallistua haastatteluun voit antaa yhteystietosi Amigon työntekijöille, jotka välittävät ne opinnäytetyön tekijöille. He ottavat sinuun yhteyttä ja voitte yhdessä sopia tapaamisajan.

Kiitos yhteistyöstäsi!